

Hechos de los Apóstoles

Espíritu Santore mijare yiña'ajããrãñu, Jesúre ãrĩka

¹⁻² ¿Yaje mime Teófilo? Bikija pãpera miro'si yipũataũ'murape. Jesúre imaroyirapaka, supabatirã kiwãrõroyirapakakaka sapi mire yibojaũarape. Ritaja mire yibojaikareka mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emiaekarõ'õjĩrã miro'si yo'otiyirape. Mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emiaerã baaeka ruðu kirika bojariroka bojarimaja kiwã'maekarãka kimaeka. Espiritu Santore kire jeyobamaka kiyapaeaka upakaja nabaarũkiakaka nare kibojaeka. ³ Reyariþotojo õñia kijaripe'rika be'erõ'õ i'rãkurimarĩa kimajaroka bojataparũkirãte kipemakotowiroyika. I'parã þo'imajarakarĩmi i'supaka nare baabaraka Jesúre imaeka. "T'kitakijioka kime", nañaokaro'si supa kibaaroyika. Supa baabaraka "Ikupaka yire yi'yurãte jã'mebaraka Tuparãte nare imaruputarãñu mae", ãparaka nare kiwãrõrijarika.

⁴ I'rãkuri naka rërĩtirã ba'abaraka kimaeka þoto, ikupaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénrãja mija imabe ruðu. Mapaki Tuparãte mijare bojaeka upakaja Espiritu Santore mijare kipũatarãñu. Supa imarĩ õ'õrãja kire mija ta'abe. Kopakaja mijare yibojaroyirapaka ã'mitiroyiraparã mija ime. ⁵ Mamarĩ þuri okoapi takaja ruþuko'a þo'imajare Juanre jũjeka. Maekaka þuri no'ojĩrãmarĩa Espiritu Santore

Tuṕarāte mijare ña'ajããrãñu kiyap̄aika uṕakaja mija imawārũokaro'si,— kika wārũekarāte kēr̄ika.

Mabo'ikakurirã Jesúre a'rika

6 Ī'rār̄imi ate Jesúka rēr̄itirã ikup̄aka kire nar̄ika:

—Yija ĩṕamaki, “Maekaka ṕuri Romatatarāte ṕoatatirã Israel ka'iakarāre yijã'merãñu Tuṕarāte ṕũataekaki imarĩ”, ¿yaje meñu je'e?— kire nar̄ika.

7 Suṕa naṕakã'ã ikup̄aka nare kēr̄ika:

—Marãkã'ã baatirã mija õr̄ir̄ukimar̄ia sime. Maṕaki Tuṕarã ĩr̄ikaja sõñuka. 8 I'sup̄aka simako'omakaja Esp̄iritu Santore mijare ña'r̄ijãir̄aka ṕoto, okajãjia mija jarirãñu. I'sup̄aka jariwa'ri aṕea wejearã a'ritirã, yika imaekarã imarĩ, yimajaroka nare mija bojarãñu. Jerusalénrã, Judeaka'iarã, Samariaka'iarã, suṕabatirã ritatojo wejearekaoka, yimajaroka mija bojarijarirãñu,— nare kēr̄ika.

9 I'sup̄aka nare kēr̄ika be'erõ'õ, kire nayoiyukã'ãja, mabo'ikakurirã ke'rika. Oko ũmakakarã keyawa'rika ṕoto koṕakaja kiõiberika.

10 Ke'ṕakã'ã wejeṕemarãja nañakoarika. I'sup̄aka nimekã'ãja ikup̄arõ'õṕiji ĩṕarã ángelrãka boia jarioaka jããekarã naṕõ'irã ṕemakotowirir̄ikaekarã. 11 Toṕi ikup̄aka nare nar̄ika:

—Galileakarã, wejeṕemarãja mija ñakoaria'si mae. Mijaka imaroyirap̄aki mabo'ikakurirã Tuṕarāte kire e'emiamaka mija ĩaikijioka toṕi mija ṕõ'irã etarãki ate ke'yu uṕakajaoka,— nare nar̄ika.

Judaswãsa õ'torã Matíare ne'eka

12 Olivos wãmeika ṕusiarã nimaeka aṕóstolrãka. I'sia be'erõ'õ Jerusalénrã naṕe'rika

mae, nimaekarō'ōpi koyikuriji simaeka simamaka. ¹³ Wejearã eyatirã wi'iarã neyaeka. Īmika wi'iareka mirīwa'ritirã, kurarakarã ĩ'rākō'rīmatorāja neyaeka. Ikuḗati nimaeka torã eyaekarã: Pedro, Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Suḗabatirã aḗerã imaekarã Simón Celote, suḗabatirã Santiago maki Judas. ¹⁴ Jesús be'erō'ōkarã, kḗpako María, suḗabatirã aḗerã rōmijāḗitiyika ĩ'rākō'rīmatorāja narērīroyika ĩ'rīka uḗakaja ḗuḗajoawa'ri Tuḗarãka jairã.

¹⁵ I'suḗaka nabaaroyika ḗoto Jesúre ã'mitiripēarĩ naka narērīroyika, ciento veinte rō'ōjĩrã ḗo'imaja nimaeka. Ī'rākuri i'sirakamarã watoḗekapi mi'mirĩkatirã ikuḗaka Pedrore nare bojaeka:

¹⁶ —Wātaka ñoñurã, mija ã'mitipe. Bikija mañeki David imaroyikaki Espĩritu Santore kire āḗakã'ã, Jesúre nañi'aerã Judare bojajããrũkiakaka, kio'oeka.

¹⁷ Mia je'e, yijakakiji Judare imakoḗeroyirape. Jesúka yija imaokaro'si yijare kiwã'maeka uḗakaja kiwã'maekaki. ¹⁸ (I'suḗaka imariḗotojo niñerũ yaḗawa'ri Jesúre kibojajããrape. Kibojajããrapaka waḗa mirãka kḗḗ'atarapakapi ka'ia nawaruarape. Sarã mae kiruḗuko'api ña'rĩtirã, kiñe'mea kijãwatarape kitapisia ḗoriḗateribaka. ¹⁹ I'suḗaka kibaaeka ã'mitiritirã, Acéldama Jerusalénkarãre sawãmejĩ'aeka i'sia ka'ia. Nokapi, “Riweka'ia”, ãrĩrika simaeka).* ²⁰ Ikuḗaka Davidre bikija o'oeka:

* **1:19** Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar el lector entender que pasó a Judás.

“Baiṗarãmarĩa wi'ia jariwa'rirãka sarã imaekakite a'ritapawa'rika simamaka. Aṗika etatirã sarã imaberijiki.”

Topi ṗuri,

“Aṗika o'atirã kiba'iraberũ”, ãrĩwa'ri David imaroyikakite o'oeka uṗakaja Judare baaeka.

²¹⁻²² I'suṗaka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae. Mia, maiṗamaki Jesúre maṗõ'irã imaroyirapaka ṗoto makaja imaroyirapakite ma'eye'e. Juanre ruṗuko'a Jesúre jũjemaka ãækaki, mabo'ikakurirã Jesúre a'rikarõ'õjĩrã maka imaroyirapaki kimajĩñu. Suṗabatirã reyariṗotojo õñia Jesúre jariṗe'rika be'erõ'õ kire ãækakioka kimarãkareka jia simarãñu,— Pedrote nare ãrĩka.

²³ Torãjĩrã mae, ĩṗarã torã imaekarãte nawã'maeka. “José, Matíasṗitiyika nime jia ṗuṗakirã”, narĩka. José Barsabás kiwãmea imako'omakaja aṗewãme Justo kire narĩka.

²⁴⁻²⁵ Torãjĩrã mae,

—Yija ĩṗamaki Jesús, mi'i imaki ritaja ṗo'imajare ṗuṗajoaika õñuka. I'suṗaka simamaka “Īĩ kime Judas õ'toarã o'arũkika mijaka wãrõrimaji”, ãrĩwa'ri yijare miõrĩrũjebe. Mia je'e, Judas ṗuri yijare a'ritapaparapaki ba'iaja baarika yaṗawa'ri. Suṗa imarĩ maekaka ba'iaja baariwapa tiyibeyurõ'õrã kime,— kire narĩka.

²⁶ Suṗa imarĩ José wãmea ãtarã no'ojĩ'aeka, suṗabatirã Matías wãmea aṗorã. Topi mae jotoarã jããtirã, sanajãjeeka mamarĩ ña'rĩrãñuõ ãaokaro'si. Sĩatirã, “Matías kime Tuṗarãte wã'maiki”, narĩka. Torãjĩteṗi ĩṗoũ'ṗuarãe'earirakamakiro'si kijarika mae.

2

Espíritu Santore nare ña'rjãika

¹ Pentecostés* bayarĩmi seyaeka poto Jesúre yi'yurâte nimaupatiji ĩ'rākō'rĩmatorãja narērĩkũ'ika.

² Ikuṕarō'õṕiji jãjia wĩrõa baeika upaka sokaarika wejeṕemaṕi. I'sia wi'iarã ruṕataekarã nimaupatiji jia sana'mitirika. ³ Suṕabatirã ṕekajũ'rẽika upaka simamaka niaeka. I'suṕaka ṕekajũ'rẽikaṕi ṕibitirã nimaekarakamakireje saña'rĩṕeika. ⁴ Saṕi Tuṕarâte ṕũataekaki Espĩritu Santore nare ña'rjãika.

Nareka ña'rjãitirã aṕerã oka na'mitiribeyua imakoṕeikaja nare kijaiwãrũrũjeka. I'suṕaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairã najarika kijã'meka upakaja.

⁵ I'sia poto judĩotatarã imariṕotojo aṕerõ'õrã ṕo'ijirikarãoka Jerusalénwejearã imaekarã. I'sirokaṕi ãrĩwa'ri rakaka oyiaja jairã nimaeka. I'suṕaka imariṕotojo jia Tuṕarâte jiyiṕuṕayeeirã nimaeka. ⁶⁻⁷ Torãjĩrã mae wĩrõa baeika upaka okaaririka ã'mitiritirã, ĩ'rãoka torã rẽrĩkarã. Torã eyatirã rakakaja jairã imariṕotojo nokarokaṕi jairãte ã'mitiyurã nimaeka. I'suṕaka simamaka jimarã naṕuṕataeka. Toṕi natiyiaja ikuṕaka najaibu'aeka:

—Galileakarã nime. ⁸ Tokarã imariṕotojo ħmarãkã'ã mija oka, suṕabatirã yija oka ṕariji najaiyuje'e? ⁹⁻¹¹ ĩ'rãtatamarã maime. Mija ĩabe: Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egipto, suṕabatirã Cirenewejea a'riwa'ri

* **2:1** Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

Libia, supabatirã Romakarã maimẽ. Creta, Arabiapĩ i'taekarãoka imarã maka. Supabatirã Romapĩ i'taekarã, judíorãka, supabatirã Tuparãte jiyipupayeerijayurãoka imarã narõ'si. Supa imaripotojo, tẽrĩwa'ribaji jia Tuparãte baarimajaroka mokaþiji maka Galileakarãre jairijiyu,— ãrĩbu'abaraka nimaeka.

12 Pupunatatiyawa'ri, marãkã'ã ãrĩrika imabepakã'ã ikupaka narĩka:

—¿Dakoapĩ ãrĩwa'ri supa nabaayu?—

13 Supabatirã aþerimarã þuri,

—Nukuwejabiyu,— ãþaraka ba'iaja neewã'imarĩka.

Torã etaekarãte Pedrote bojawãrõeka

14 I'supaka nañua ã'mitiritirã, Pedro, kijeyomarã ĩ'rõũ'þuarãe'earirakamarã þitiyika jia wããrõ'õrã nawirirĩkaeka. Torãjĩrã jãjirokapĩ ikupaka Pedrote ãrĩka ritaja torã imaekarãte ã'mitiyaokaro'si:

—Judíorãka aþerõ'õþi i'taekarã, supabatirã Jerusalénkarãoka jia mija ã'mitipe ruþu.

15 “Nukuwejabiyu”, yijareka mija ãrĩko'omakaja wejabiribeyurã yija. Sajẽ'rãkamarĩa simamaka imabeyurã ruþu ukuwejabiyurã. 16 Ikupaka simatiyayu. Yijare mija ĩaika, “I'supakaja simarãñu”, Tuparãrika bojaĩjirimaji, Joel imaekakite ãrĩka. Mia je'e:

17 “Õ'õjĩteþi ñamajĩ wejetiyia seyarãñurõ'õjĩrã Espĩritu Santore ritatojo wejeareka imarãte yiña'ajããrãñu. Supa imarĩ mija makarã yirika bojarimaja nimarãñu. Bikirimajare þuri wããrõ'õrãja yibaarũkia ñiarũjerãñu.

- I'supaka simako'omakaja pakiarāte puri nakārōmarō'ōpi nare sayibearānu.
- 18 Torājīrā mae, Espiritu Santore yiña'ajāārānu yijā'meika upakaja baairāte. Rōmijāte, ĩmirĭjareoka i'supaka yibaarānu yirika bojariroka bojarimaja nimaokaro'si.
- 19 Mija jērāko'abeyua wejepermarā mijare yibearānu. Supabatirā ritaja wejeareka i'supaka yibaamaka, 'Tērĭriki kime Tuparā', po'imajare ārĭrānu. I'supakajaoka pitā'muapi puyurā, supabatirā peka jū'rēika ũmakapupakā'ā niarānu.
- 20 Mia je'e, ĩmikaki aiyate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerō'ōjĭrā jū'aka jarirāki. I'supaka simarāka poto wejetiyia seyamaka, jia supabatirā ba'iajaoka po'imajare baaeka ĩatirā, sawapa maiṣamaki Tuparāte nare baarānu. Imatiyairĭmi simarānu i'supaka kibaarānurĭmi.
- 21 'Ñiṣamaki, ba'iaja baaiki ñime. Ba'iaja yibaaika miye'kariabe', yire ārĭrānurāte puri, ba'iaja nabaeka wapa Tuparāte nare baabesarānu”, Tuparāro'si Joelre o'oea, — ārĭwa'ri Pedrote nare bojaeka.
- 22 Sabe'erō'ōjĭte ikupaka Pedrote nare ārĭka ate:
—Mija ā'mitiṣe Israelkarā. Jesús Nazaretkaki Tuparārikapi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'supaka Tuparāte baaeka simamaka “Kijā'meka upakaja Jesúre baaeka”, ārĭwārūirā mija ime. ²³ I'supaka simako'omakaja, Jesúre ā'mijāraparā, kire okabaaraparā mija ime. Supabatirā yapua tetaekarā kire mija patakĭarūjeka. I'supaka mija baarūkia

ōrītikaki Tuṕarā ṕuri. “Ba'iaja kire nabaarāka imako'omakaja yi'i ṕuri jia ṕuṕajoawa'ri Jesúre ṕūatarāki”, Tuṕarāte ārīka. ²⁴ Ba'itakaja jūabaraka Jesúre reyako'omakaja Tuṕarā ṕuri ōñia kire jariṕe'rirūjekaki, reyariba'imarīka Jesúre imaeka simamaka. ²⁵ Suṕa imarī mañeki, David, Jesúre imarākakaka ṕuṕajoawa'ri, ikuṕaka kio'oeka:

“Maiṕamaki, yikaja yire jeyobaabaraka mime. Suṕa imarī wayuṕi'ribeyuka yi'i.

²⁶ Suṕa imarī jījimaka yiṕuṕakapi ñime. I'suṕaka simamaka jījimakapi mika yijaiyu. Suṕabatirāoka ‘Reyariṕotojo ōñia yijariṕe'rirāñu’, āñuka ñime.

²⁷ Maiṕamaki, miyṕamaka, reyairāte nayayeirō'ōrā imarūkimarīka ñime. Suṕabatirā mirikitaki imawa'ri, miyṕaika uṕakaja baarimaji ñimamaka yiṕo'ia mirabarūjebesarāñu.

²⁸ Suṕa imarī ōñia yire mijariṕe'rirūjerāñu. Suṕabatirā jia jījimaka ñimarāñu ate mika imawa'ri”, āṕaraka David imaekakire o'oeka're.

²⁹ Mija ā'mitiṕe yijeyomarā. Mañeki David imaekakite reyamaka ō'ōrāja kire nayayeka suṕakaja kimajaṕema ōiñujua ruṕu. ³⁰ Suṕa imarī kiro'si imarūkiakamarā ṕuṕajoabaraka suṕa Davidre ārīka. Ñamajī imarūkiakaka bojarimaji kimaeka. I'suṕaka imarī, “Ñamajī ī'rīka yiriṕarāmi kimarāñu Tuṕarāte ṕūatarūkika, yuṕakajaoka īṕi imarūkika”, ārīwa'ri David imaroyikakite ṕuṕajoaeka, Tuṕarāte kire ōrīrūjemaka. ³¹ Sōñuka imarī, “Jā'merimaji Tuṕarāte ṕūatarāñuka

reyariṗotojo òñia jariṗe'rirāki. Supabatirā reyaekarāte imarō'ōrā imabesarāki imarī, kiṗo'iaoka rababesarāka”, āriwa'ri kio'oeka're. ³² Jesúre reyarapaka be'erō'ō, kire yija iarape ate. Supa imarī “Tuṗarāja supa kire baarapaki”, yija āriwārūyu. ³³ Mabo'ikakurirō'ōṗi imatirā Tuṗarāte akaeka Jesúre. Supa imarī Tuṗarāte imarō'ōrā kiritapē'rōto jiyiṗupayeerūkirō'ōṗi kirupe mae. “Ō'ōrā jā'mebaraka ñima upakaja Espiritu Santore miṗūatabe”, Jesúre kērīka. Supa imarī Jesús mae yijare Espiritu Santore ña'ajāāekaki. Mae mija ĩako'a, mija ā'mitiriko'a, Espiritu Santore yijare ña'rījāikakaka sime. ³⁴ Ate David imaekakirika ikupaka mijare yibojayu. “Yi'iji i'supaka ñimarāñu”, āriwa'rimarīa Davidre so'oeka. Dakoṗi āriwa'ri ritikaja Tuṗarā ṗō'irā kiṗo'ia mirīwa'riberijīki iki. I'supaka simamaka Jesúre mirīwa'rirūkia simamaka ikupaka Davidre o'oeka:

“Yiritapē'rōto jiyiṗupayeerūkirō'ōṗi mirupabe, ³⁵ mimajamarāre yitērīpatayuju', Tuṗarāte āñu Ñipamakire”, āriwa'ri David imaekakite o'oeka.

³⁶ Supa imarī ritaja Israelkarā, ika jia mija ṓpe: Yapua tetaekarā mija jāāekakitejeoka Jesúre, Tuṗarāte ṗo'imaja ĩṗamaki imarūjeka, supabatirā Jā'merūkika kire kiwā'maeka,— āriwa'ri Pedrote nare bojaeka.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, jimarīa ba'iaja ṗupariwa'ri ikupaka Pedrorākare narīka:

—¿Yija jeyomarā, marākā'ā yija baarāñu je'e mae?—

³⁸ Topi ikupaka nare kērīka:

—Ba'iaja mija baaika ja'atagirã jia mija imabe. Supabatirã, rupuko'a mija jũjerũjebe, “Yijare tããrimaji Jesũre ime”, ãrĩwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'iaja mija baaika ye'kariatirã Espĩritu Santore Tuparãte mijare ña'ajããrãñu. ³⁹ Espĩritu Santore mijare kipũatarãñu, supabatirã mija makarã, mija riparãmerã, supabatirã yoepi i'taekarãteoka. “Yimakarã upakaja mija imarãñu”, kẽrĩka upakaja yi'rirãñurã upatireje Espĩritu Santo kiña'ajããrãñu,— Pedrote ãrĩka.

⁴⁰ Torãjĩrã mae ikupaka nare kiokajããrijarika:

—“Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirã, yijare mitããbe”, ãrĩwa'ri Tuparãte mija jẽñebe ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã ba'iaja baairã þo'imajapitiyika mija a'ria'si ãrĩwa'ri,— nare kẽrĩka.

⁴¹ I'supaka kibojaeka jĩjimaka ã'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesũre yi'rikarã. I'supaka imawa'ri rupuko'a najũjerũjeka mae.

⁴² Supabatirã apõstolrãkare wãrõika ã'mitirirã napõ'irã narẽrĩroyika. Nawãrõika yi'riwa'ri sana'mitiripẽarija'ataberika. Supa imarĩ ã'rĩka ta'iarãja þupajoairã najarika mae. I'supaka imawa'ri, ã'rãkuri jariwa'ririmarĩaja rẽrĩkũ'itirã napibaba'aroyika, supabatirã Tuparãka najaika. Supabatirã, “Ika ima Jesũs þo'ia upaka ima. Mare tããrimaji kime”, ãrĩþupajoabaraka þan napibaba'arijarika.

Jesũre yi'yurã ikupaka imaekarã

⁴³ Apõstolrãka rĩkimakaja maikoribeyua beaekarã, i'supaka nabaarũkia Tuparãte nare ja'ataeka simamaka. I'supaka nabaaiika

ĩawa'ri jimarĩa ritaja Jerusalénkarãre p̃upataeka. 44-45 Jesúre yi'yurã p̃uri ĩ'rĩka ta'iarãja p̃upajoekarã. Supa imawa'ri natiyiaja nayapaika upakaja najeyobaabu'aeka. Aperikuri naba'irĩjia, naka'iaoka nijika sawapa e'etirã najeyomarãte yapaika ko'ap̃itorãja niñerũ nare ĩjirã. 46-47 ĩ'rãrĩmi jariwa'ririmarĩaja, ĩ'rĩka ta'iarãja p̃upakirã imarĩ, Tuparãte jiyipupaka òrĩriwi'i p̃eterã narẽr̃oyika. Supabatirã najeyomarãre akawa'ritirã nawi'iarã piyia Jesúre ba'aeka upakaja pan napibaba'aeka kire jiyipupaka òrĩwa'ri. I'supaka baatirã jiiroka p̃upar̃itirã ba'arika napibaba'aroyika, Tuparãte jiyipupaka òñurã imawa'ri. I'supaka nabaamaka ĩatirã “Jiitaka baairã nime”, ritaja p̃o'imajare nareka ar̃ip̃upajoeka. ĩ'rãrĩmi upakaja torã r̃ikimabaji Maipamakire tããekarãte p̃ubuwa'rika, kire yi'yurã kimarũjekarã imarĩ.

3

Bitamajite Pedrote jieka

1 ĩ'rãrĩmi upakaja rã'irã Tuparãka jairĩ judiorãkare eyaroyika Tuparãte jiyipupaka òrĩriwi'iarã. Torãjirã mae ĩ'rãrĩmi Pedro, Juanp̃it̃iyika torã Tuparãka jairĩ na'rika. 2 Torã ĩ'rĩka bitamaji p̃o'ijirikakite koperekarã rup̃aeka. I'supaka kimamaka ĩ'rãrĩmi upakaja kijeyomarãre kire k̃okewa'riroyika. I'supaka kire baatirã kopereka Jiyurika añua wãmeika r̃o'òrã kire narupataroyika. Torã rup̃atirã wayuoka kibaayu ar̃iwa'ri “Niñerũ kũpajĩ yire mija ĩjibe”, ap̃araka kimaeka. 3 Pedrorãkare torã kãkaerã baaeka ĩatirã, —Yire mija wayuĩabe kũpajĩ,— nare k̃erĩka.

⁴ Topi,

—Ō'ōrā miabe,— Pedrote kire ārīka.

⁵ Supa kēpakā'ā “Mae kūpajī yire nijirāñu je'e”, ārīwa'ri jia nare kiyi'rika.

⁶ —Niñerū p̄uri yire imabeyua. Apeakaka imatiyaika mire yijeyobaarāñu. Jesucristo Nazaretkakire yire jā'mekapi ārīwa'ri, “Mi'mirīkatirā jia a'yuka mijape”, mire ñañu,— Pedrote kire ārīka.

⁷ I'supaka kire ārītirā k̄ipitaka ritap̄ē'rōtopi ñi'atirā Pedrote kire mi'marīkaeka. I'supaka kire kibaamaka kiū'pua, kiāñarakaoka jiika mae. ⁸ Supa imarī kibu'rirīkaeka. Supabatirā Pedrorākapiitiyika Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā bupurīkewa'ritirā kikākawa'rika mae. “Jia Tuparāte yire baayu, bitamaji upaka ñimareka yire kijieyu”, ārīwa'ri j̄ijimaka kimaeka. ⁹ Kituritapamaka torā imaekarāre kire ĩaeka. Supabatirāoka “J̄iitaka Tuparāte yire baayu!”, kēpakā'ā na'mitirika. ¹⁰ Supa imarī kire ĩatirā “Niñerū jēñebaraka Jiyurika añua wāmeika kopereka rō'ōrā rupako'okaja kimema. ¿Marākā'ā simamaka i'supaka kijayu je'e?”, narīka.

Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'i p̄ete Salomón wāmeika imaekarō'ōrā p̄o'imajare kibojaeka Pedro

¹¹ Bitamaji imakoppekaki, Pedrorākakaja kimajipaeka. Tuparā jiyipupaka ōrīriwi'i p̄ete Salomón wāmeika imaekarō'ōrā i'supaka nimaeka. I'supaka kima ĩatirā pupatawa'ri, rīrīra'atirā rīkimarāja p̄o'imajare torā etaeka. ¹² Torā netamaka ĩatirā, ikupaka Pedrote nare ārīka:

—Mija ɸupata'si yitã'omaja Israelka'iakarã. Yijapi ãrĩwa'rimarĩa i'supaka kijayu. Supabatirã “Tẽrĩritarã imarĩ noñu upakaja kire najieko'o”, yijareka mija ãrĩɸupajoa'si. Supabatirã “Aɸerã bo'ibajirã jia Tuparãte yi'yurã imawa'ri supa kire nabaako'o”, mija ãrĩa'sioka. ¹³ Ikuɸaka simatiyayu: Mañekiarã, Abraham, Isaac, supabatirã Jacobrãkare jiyiɸupaka õrĩkaki Tuparãte yapaeka upakaja baaekaki kime Jesús. I'supaka kimamaka ritaja ɸo'imajare jiyiɸupaka õrĩrũkika Tuparãte kire imarũjeka. Kire ãariɸe'yowa'ri ãparimarãre kire mija okabaaeka “Kire mija jããbe”, ãrĩwa'ri. I'supaka mija ãrĩko'omakaja Pilato ɸuri ba'iaja kire baarika yapaberikoɸekaki. ¹⁴ Tuparãte yapaika upakaja baaiki Jesúre ɸoatarikoɸakaja Barsabás, ɸo'imajare jããrimajiratakiteje Pilatore mija ɸoatarũjeka. ¹⁵ I'supaka baawa'ri ɸo'imajare õñia imajiparika ja'atarimajire mija jããrũjeka. I'supaka kire mija baako'omakaja, Tuparã ɸuri õñia kire jariɸe'rirũjekaki. Kire ãaekarã imarĩ, “Õñia kime mae”, yija ãrĩwãrũyu. ¹⁶ Ì'ĩ bitamaji imakoɸeroyirapakite õñurã mija ime. Jesúre yi'yurã yija imamaka kiũ'ɸua kire kijieyu. Kire ãatirã “Rita sime, Jesúre kire jieika”, mija ãrĩwãrũyu.

¹⁷ Ñoñua sime yijeyomarã, mija ãparimarãɸitiyika õrĩɸũaberiwa'ri Jesúre mija jããrũjeka. ¹⁸ “I'supaka simarãñu”, Tuparãte ãrĩka simamaka supa simarãɸe. Mia je'e, bikija ikupaka Tuparãro'si bojaĩjirimajare ãrĩka: “Cristore ba'iaja baawã'imarĩtirã kire najããrãñu”, narĩka. ¹⁹ Sõñurã imarĩ, “Ba'iaja kire yija baarãɸaka

yijareka samiye'kariabe”, Tuparāte mija āpe mijare sakiye'kariaokaro'si. I'supaka mija baarākareka mijare kijeyobaaika jia oñurā mija imarāñu. ²⁰ I'supaka mija imamaka Cristore mija pō'irā Tuparāte pūatarāñu ate. Bikijarāja “Īī nare Jā'merūkika”, Tuparāte ārītikaki kime Jesús. ²¹ Maekaka mabo'ikakurirā Jesucristore ime ruḡu. “Mae ritatojo wejea jierī me'pe”, Tuparāte kire ārīrāñurīmi ō'ōrā etarūkika kime. Ika yibojaika upakaja Tuparāro'si bojañjirimaja bikija kirirā imai'tara'aekarāte ārīka. ²² Mia je'e, ikupaka Moisés imaroyikakite bojaeka mañekiarāte: “Maipamaki Tuparāro'si bojarimaji ñima upakaja apika kirika bojarimajire kipūatarāñu. I'supaka baarāñuka matataki imarāki, supabatirā ritaja kērīrāka upakaja mija yi'pe. ²³ Kēñu upakaja yi'ribeyurāte puri toḡi kire poatatirā, kire kiriatarāñu”, ārīwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

²⁴ Apea ikupaka Pedrote ārīka:

—Samuel imaroyikaki, supabatirā kibe'erō'ō Tuparāro'si bojañjirimajaoka, maekaka imarūkiakaka, simaupakaja bojaekarā naro'si. ²⁵ Bikija, mañekiarāte Tuparāte bojatika nabojaeka kiro'si bojañjirimaja. “Moiséte imaeka upaka apika yirika bojañjirimajire yipūatarāñu”, ārīwa'ri mañekiarāte Tuparāte bojatika simamaka, simaupakaja sime maro'si mae. Ikupaka Abraham imaekakite Tuparāte bojaeka: “Jia ritaja po'imajare yibaarāñu, miriparāmiḡi ārīwa'ri”, Tuparāte kire ārīka. ²⁶ Mia yijeyomarā Israelkarā, Tuparāte yapaika upakaja baarimaji kime Jesús.

Õ'õrã Tuparãte kire pũataeka poto mamarĩ maro'si kire kipũataeka jia mare kibaaokaro'si. Ba'iaja mabaaika maja'ataokaro'si i'supaka Israelkarãro'si kibaaeka,— Pedrote nare ãrĩka.

4

1-2 “Najããekaki imariþotojo õñia Jesúre jariþe'rika. I'supaka kibaaeka simamaka mareoka Tuparãte õñia jariþe'rirũjerãñu”, Pedro Juanþitiyika þo'imajare bojabaraka imaeka poto napõ'irã netaeka kurarãka, saduceokaka þupajoairã, supabatirã Tuparãte jiyiþupaka õrĩriwi'ia ãarĩrĩrimaja ãþamakioka. Kopakaja na'mitiritika simamaka, jimarĩa boebaka nimaeka. ³ Supa nabaamaka Pedro, Juanka ãþarãte wẽkomaka imariwi'iarã nare ne'ewa'rika. Na'itakarã saþapakãã “Waeroka bikitojo naka majaiye'e”, narĩþupajoaeka. ⁴ I'supaka nare nabaako'omakaja, Jesús majaroka kibojamaka ã'mitiritirã sayi'yurãte rĩkimarãja imaeka. Mia je'e, ãmirĩjatakaja majoajĩkareka cinco mil rakamarãrõ'õjĩrã Jesúre yi'yurãte imaeka Jerusalénreka.*

⁵⁻⁶ Topi mae bikitojo Jerusalénrãjaoka, judiotatarã ãþarimarã, supabatirã Moisére jã'meka wãrõrimaja, supabatirã þakiarimarãþitiyika torã narẽrĩka. Kurarãka ãþamaki imatiyaiki Anás, supabatirã Caifás, Juan, Alejandrõrãkaoka imaekarã. Supabatirã Anás tã'õmajaoka torã imaekarã. ⁷ Supa imarĩ Pedro, Juanþitiyika wẽkomaka imariwi'iarã

* **4:4** Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

imaekarāte Anāre akarūjeka. Mae kiṗō'irā eyatirā kiwā'tarā narīkataeka ṗoto, ikupaka nare kijērīaeka:

—¿Maki i'supaka baarika mijare jā'merapaki? Supabatirā, ¿marākā'ā simamaka bitamajite mija jierape?— nare kērīka.

⁸⁻⁹ I'supaka kēpakā'ā, Espiritu Santore kire jey-obaamaka ikupaka Pedrote yi'rika:

—Yija ĩparimarā, ṗakiarimarāoka, mija ā'mitipe ruṗu. Makire yijare jā'memaka bitamajite wātawa'ri kire yija jierape ārīwa'ri mijare sayija bojaerā baayu mae. ¹⁰ Mija ā'mitipe Israelkarā. Jesús Nazaretkakite jā'meikapī ārīwa'ri ĩī bitamajite yija jierape. I'supaka yijare baarūjerapakite yaṗua tetaekarā mija jāārāpaka simako'omakaja ōñia Tuṗarāte kire jariṗe'rirūjerape. ¹¹ Mija ā'mitipe, bikija David imaekakite ikupaka o'oeka:

“Wi'ia baarimaja, āta i'rō mija taaeka. I'supaka simako'omakaja apika i'sio ātaṗi wi'ia kibaamaka aṗo āta tērīwa'ribaji imatiyaio sajarika”, ārīwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuṗarāte ṗūatarūkikate ṗuṗajoaweibaraka.†

¹² Jesucristo ĩrīkaja imaki ritatojo wejeareka ṗo'imajare tāārūkika Tuṗarāte ṗūataekaki. Maki apika imabeyuka Jesús upaka baaiki, — Pedrote nare ārīka.

¹³ Pedro, Juanṗitiyika kīkirimarāja najaimaka ā'mitiritirā, ĩparimarāre ṗuṗataeka. “Jia ṗapera

† **4:11** La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesús. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

wārūtiyaberikarā imariḥotojo jiiatakaja najaiyu, Jesús jeyomarā mirārā imarī”, narīḥupajoaeka. ¹⁴ Bitamajite Pedrorākaka imamaka ĩawa'ri, “Ba'iaja mija baayu”, ĩparimarāre nare ārīwārūberika. ¹⁵⁻¹⁶ Torājīrā mae, pēterā ĩparimarāre nare ḥorirūjeka. Pēterā na'rika be'erō'ō natiyiaja ikupaka najaibu'aeka:

—¿Marākā'ā nare mabaarāñu mae? Ritaja Jerusalénkarāre ōrīḥatayu bitamajite najieka. Suḥa imarī “Waḥuju ḥakirimaja nime”, marīwārūberijīka sime. ¹⁷ I'suḥaka simamaka bitamaji majaroka ā'mitirimarīa sime. Suḥa imarī ikupaka nare marīye'e mae: “Jesúrika ḥo'imajare mija jaimirīrīkawa'rirākareka ba'iaja mija jūarāñu”, nare marīye'e,— ārīwa'ri ĩparimarāre jaibu'aeka.

¹⁸ I'suḥaka baaweatirā nimaekarō'ōrā nare akatirā, ikupaka nare narīka:

—Jesúmajaroka ḥo'imajare mija wārōa'si mae,— nare narīkoḥeka.

¹⁹ I'suḥaka ĩparimarāre nare āḥakā'ā, ikupaka nare nayi'rika:

—Mija āñua yija yi'rijīkareka, Tuḥarāte yi'ribeyurā yija jarijīñu. ¿Tuḥarāte yi'ririkohakaja, mijare yija yi'rijīñu bai je'e? Tuḥarāte ĩaika wājītāji, ¿dika jībaji imaje'e, mija ḥupajoaikareka? ²⁰ Jesúre ārīka yija ā'mitirika mirāka, kibaaroyika yija ĩaekaoka, bojarija'ataberijīrā yija ime,— narīka.

²¹⁻²² I'suḥaka napakā'ā,

—Samija bojarimirīrīkawa'ria'si. I'suḥaka mija baarākareka, ba'iaja mija jūarāñu,— ĩparimarāre nare ārīka.

Bitamaji imakoḥekakire tuḥakā'ā ĩawa'ri, jia ḥo'imajare jiyiḥupaka Tuḥarāte ōrīka. Suḥabatirā

najiekaki, ĩ'parā þo'imaja þemawa'ribaji wejejē'rāka eyawa'yuka kimaeka. I'supaka þo'imajare imamaka kĳkiwa'ri ba'iaja Þedrorākare baabekaja ĩparimarāre nare þoataeka.

“ *Jesúrika bojariroka bojabaraka nimarū', āriwa'ri, yijare mijeyobaabe*”, āþaraka Tuþarāte najēñeka

²³ Þoriwa'ritirā najeyomarā þō'irā Þedrorākare eyaeka. Naþō'irā eyatirā kurarāka, supabatirā þakiarimarāre jaika nare nabojaeka.
²⁴ Sā'mitiritirā ĩ'rĳka ta'iarāja þupakirā imarĳ ikupaka Tuþarāte najēñeka:

—Yija ĩþamaki, ritaja ōñuka mime. Supa imarĳ mi'ijioka imaki wejeþema, ka'ia, riþakiaaka, supabatirā ritaja sareka imarūkia baaekaki.
²⁵ Bikija, yija ñeki David, miyapaika upakaja baaroyikaki Espĳritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka kio'oeka:

“¿Dako baaerā judĳotatarā, judĳotatamarĳrāoka Tuþarāte boebariwa'ri, ba'iuþakaja kire nabaariþupajoeka?

²⁶ Ritatojo wejeareka imarā ĩparimarā, supabatirā þo'imajare imaruþutarimajaka rēritirā, imaweitikaja nimaeka ba'iaja mire baaerā. Supabatirā 'Jā'merimaji kimarū', āriwa'ri miþūataekakiteoka ba'iaja baaokaro'si nimaeka”, āriwa'ri kio'oeka.

²⁷ Rita Davidre o'oeka upakaja simarape yija wejearā. ĩþi Herodes, supabatirā Þoncio Þilato, aþetatarā, supabatirā Israelka'iakarāoka ĩ'rĳka ta'iarāja þuþaritiirā nimaeka. Miyapaika upaka baarimaji miþūataekakire ba'iaja

baaokaro'si i'supaka naꝑuꝑajoaeka. ²⁸ Bikijarāja “I'supaka nabaarãñu”, merĩka uꝑakaja imawa'ri supa nabaarape. ²⁹ Yija Īꝑamaki, yijare mia'mitiꝑe. “Ba'iaja mija jũarãñu”, yijare nañua miye'kariria'si. Jia mire yi'yurã yija imamaka yijare mijeyobaabe. Supabatirãoka dako werikimarĩaja Jesús majaroka yija wãrõerã yijare mijeyobaabe. ³⁰ Tërĩriki imarĩ wãmarĩa imarãte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, “Jesúꝑi ãrĩwa'ri i'supaka sime”, ꝑo'imajare ãñaokaro'si,—Tuparãte narĩka.

³¹ Tuparãte najaiweaeka ꝑoto, nimaekarõ'õ ka'ia iyika. I'supaka sabaaka watoꝑekapi, Espĩritu Santore nare ña'rĩjãika. Saꝑi ãrĩwa'ri dakoa werikimarĩaja Tuparã majaroka ꝑo'imajare nabojaeka.

Jesúre yi'yurã tiyiaja ba'irĩja naꝑibabu'aeka

³² Jesúre yi'yurã ĩrĩka ta'iarāja ꝑuꝑakirã imaekarã. Supa imarĩ narikaika, “Yirikatakaja sime”, ãrĩbeyurã imarĩ “Maro'siji sime”, ãrĩwa'ri najeyomarãre najeyobaaeka. ³³⁻³⁵ Ī'rãrimarã naro'siji ka'iareka imarã, supabatirã wi'ia aꝑerãte nijirũkia nareka imarã, sawapa niñerũ natõꝑoika aꝑõstolrãkare nijika, wayuoka baairãte najeyobaaerã. Supa imarĩ nakaki ĩrĩkaoka wayuitaka baakite imaberika. Supabatirã Tuparãte nare jeyobaamaka jiiatakapiji “Maĩꝑamaki Jesús reyariꝑotojo õñia jariꝑe'rikaki”, ãrĩwa'ri aꝑõstolrãkare wãrõrija'ataberika. Supa imarĩ Jesúre yi'yurã rakamarāja jĩjimaka nimaokaro'si Tuparãte nare jeyobaaeka. ³⁶ Mia, Jesúre yi'yurã watoꝑekareka José wãmeiki levita imaeka.

Chipe wāmeika jūmurikarā po'ijirikaki kimaeka. Apóstolrāka, Josere Bernabé kiwāmea no'aeka. Griego okapi, “Jjimaka aþerāte imarūjerimaji”, ārīrika simaeka. ³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia apikate kījika sawapa tōpotirā apóstolrākare ĩjiokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaaokaro'si.

5

Ananías kirūmu Safirapitiyika ba'iaja nabaaka

¹ Ananías kirūmu Safirapitiyika þuri ikupaka nabaaka: Ananías kirūmupitiyika nariora ĩjitiā sawapa niñerū natōþoeka. ² ĩrātiji þupakirā imarī ka'i wapa imaekakaka kūþaji naya'eka. Supabatirā saþiyia apóstolrākare kījika þoto,

—Ō'ōjīrāja yitōþoko'o,— kērīþakika.

³⁻⁴ I'supaka kēþakā'ā ikupaka Pedrote kire ārīka:

—Ananías, ¿dako baaerā Satanare miyi'yu? Mirioaja sime mijirapaka. ¿Sawapa mire nawapaĳika mirikamarīa sime bai je'e? I'supaka simako'omakaja “Simaja riowapa mijare ñijipatayu”, merīþakiyu. I'supaka meñua yijare takajamarīa miþakiyu. Tuþarāte, supabatirā Espiritu Santoreoka þakiwa'ri supa mibaayu,— kire kērīka.

⁵ I'supaka kire kērīkarō'ōjīteje Ananiare þupaririñarīka. I'supaka ima ā'mitiritirā, jimarīa tokarāre þupataeka. ⁶ Toþi mae ĩrārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayerī na'rika.

⁷ Torājīrā mae, maekarakakuri aiyajērā be'erō'ō Ananías rūmu mirākote etaeka, i'supaka kibaaeka ōrībekaja. ⁸ Koetaeka þoto,

—¿Simauꝑatiji bai sime ika riowaꝑa mija tōꝑorapaka?— Pedrote kore ārīka.

—Ā'ā, simauꝑatiji sime,— kōrīka.

⁹ I'supaka kōꝑakā'ā ikupaka kore kērīka:

—¿Dako baaerā mitīmika ĩrātiji ꝑꝑajoatirā, Tuꝑarāte ꝑūataekaki Espiritu Santore miꝑakiyu je'e? Pēterā netara'ayu mitīmite yayerĩ turiko'orā. Mire yayerĩ na'rirāñu ate,— kore kērīka.

¹⁰ I'supaka kērīka ꝑotojo, koꝑꝑaririña'rīka koro'sioka. Torā kākaturā, bikirimajare kore ĩatōꝑoeaka. Toꝑi mae kore e'ewa'ritirā kotīmite nayayekarō'ōrā kore nayayeka.

¹¹ Nimarakamakiji Jesúre yi'yurā, supabatirā ritaja ꝑo'imaja, “I'supaka sime're”, napakā'ā ā'mitiritirā jimarīa naꝑꝑataeka.

Aꝑóstolrāka rīkimakaja maikoribeyu uꝑakakaka nabaeka

¹² I'sia ꝑoto Jesúre yi'yurā ĩrīka jariwa'ririmarīaja ĩrīka ta'iarāja ꝑꝑakirā imarī, Tuꝑarāte jiyiꝑꝑaka ōrīriwi'i wā'tarā Pórtico de Salomón wāmeirō'ōrā narērīrijarika. Jerusalénkarāre ĩaeka wājitāji Tuꝑarāte kirikaꝑi nare kijeyobaamaka rīkimakaja maikoribeyu uꝑaka ima aꝑóstolrākare baabeaeka. ¹³ Jesúre yi'yurāte jiyiꝑꝑaka ōrīwa'ri “Jiirā nime Jesúre yi'yurā”, Jerusalénkarāre ārīko'omakaja marā kire yi'yurāka rērīberikarā, “Werika sime je'e”, ārīꝑꝑajoawa'ri. ¹⁴ Toꝑi rōmijā, ĩmirijaoka rīkimabaji Maĩꝑamakire yi'yurāte ꝑuburijarika.

¹⁵ Maikoribeyua uꝑaka ima Pedrote baabeaeka ā'mitiritirā, wāmarīa imarāte naꝑeyurūkiapi e'era'atirā ma'arijerā nare naꝑāñjijeka. I'supaka

nabaaekarã, Pedrote o'ririka nata'aeka, “Yire kiraberũ”, ãriwa'ri. “Mare kirabeberikoꝑerãkaoka, kirãrãrika mabo'ip̄i o'rirãkaꝑiji matãrĩrãñu je'e”, ãparaka kire nata'aeka. ¹⁶ I'supakajaoka Jerusalén koyikuri imaekarã, wãmarĩa imarãte, supabatirã napupakareka Satanãrika nã'rĩjãikarãreoka napõ'irã ne'ewa'rika. Top̄i mae, i'supaka nimaupatiji jia oyiaja najarika.

Apóstolrãkare ba'iuꝑaka nabaaeka

¹⁷ I'sia ã'mitiritirã kurarãka ãpamaki imatiyaiki, supabatirã kijeyomarã saduceokaka ꝑupajoairãoka apóstolrãkare jimarĩa ã'mijĩ'aekarã ba'iaja naka imawa'ri. ¹⁸ I'supaka imawa'ri nare ñi'arũjetirã Jerusalénrã imaeka wẽkomaka imariwi'iarã, nare natarũjeka. ¹⁹ Torã nimaeka simako'omakaja i'siñamiji ángel Tuparãte ꝑũataekakite napõ'irã ꝑemakotowirika. Supabatirã kopereka wiwatatirã nare kiꝑoataeka. ²⁰ Nare ꝑoatatirã,

—Tuparãte jiyiꝑupaka õrĩriwi'iarã mija a'ꝑe. Torã eyatirã, Tuparã ꝑõ'irã õñia imajiparikakaka ꝑo'imajare mija bojabe,— nare kẽrĩka.

²¹ I'supaka kẽpakã'ã bikitojo ñamiji, Tuparãte jiyiꝑupaka õrĩriwi'iarã ꝑo'imajare nawãrõeka mae.

I'supaka nare wãrõbaraka nimaeka ꝑoto, kurarãka ãpamaki imatiyaiki, kijeyomarãꝑitiyika, Israelka'iakarã ãparimarãre nakaeka, naka rẽñaokaro'si. Torãjĩrã wẽkomaka imariwi'iarã surararãkare napũataeka apóstolrãkare nakayaokaro'si. ²² Wẽkomaka imariwi'iarã eyatirã niamaka torã nimaberika. Torã ãkopetirã, surararãkare ꝑe'riwa'rika ãparimarãre bojarĩ.

23 —Wēkomaka imariwi'ia jia tâteka imarō'ōrā yija eyako'o. Satuerimajaoka sakoperekarāja imako'orā. I'supaka simako'omakaja kopereka wiatatirā, yija iamaka, torā nimaberiko'o,— narīka.

24 Sā'mitiritirā, kurarāka ipamaki supabatirā Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia tuerimaja ipamakioka, marākā'ā baaberijika najūaeka. Supa imarī “¿Marākā'ātaka ruku simarāñu mae?”, narīka. 25 I'supaka aparaka nimaeka poto i'rika napō'irā eyatirā ikupaka nare arīkaki:

—Mia, wēkomaka imariwi'iarā mija takopekarā, Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā po'imajare wārōbaraka imarā maekaka,— nare kērīka.

26 Supa kēpakā'ā Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia tuerimaja ipamaki, kisurararākaka apōstolrākare e'erī ke'rika. Napō'irā eyatirā ba'ipakaja nare baabekaja nare ne'ewa'rika. “Ba'iaja nare mabaamaka, ātapi po'imajare mare jāārāñu je'e”, narīpupajoaeka kikiwa'ri. 27 Nare e'ewa'ritirā, iparimarā pō'irā nare ne'eeyaeka. Torā ne'eeyamaka iatirā ikupaka kurarāka ipamakire nare arīka:

28 —Mijare taka puri “Jesús majaroka mija boja'si”, yija arāpe're. I'supaka yija arāpaka simako'omakaja ritaja Jerusalénkarāre samija wārōyu. Supa imarī nimaupatiji sanorīpatayu mae. “Napeareka Jesúre najāāeka”, yijareka mija āñu,— kurarāka ipamakire nare arīka.

29 Topi ikupaka apōstolrākapitiyika Pedrore kire yi'rika:

—Tuparā kime yi'ritiyarūkika, po'imaja bo'ibajirā imaki kimamaka. 30 Jesús yapua tetaekarā mija jāārūjekakite, Tuparāte ōña

jarirũjeka. Iki Tuḡarã imaki, bikijarãja mañekiarãte jiyiḡuḡayeera'aekaki. ³¹ Mabo'ikakuriḡi Tuḡarãte kire akaeka simamaka kiritapẽ'rõto jiyiḡuḡayeerũkirõ'õrã Jesũre ruḡe maekaka. “Ḷo'imaja iḡamaki mimabe”, kire kẽrĩka. I'suḡakajaoka ḡo'imajare ba'iaja baaikareka tããrũkika Tuḡarãte kire imarũjeka. “Mi'ḡi ãrĩwa'ri Israel riḡarãmerãte ba'iaja baaika naja'ataerã nareka sayiye'kariarãñu”, kẽrĩka. ³² Ritaja Jesũre imaroyiraḡaka iãekarã imarĩ, ḡo'imajare sayija bojarijayu. Suḡabatirãoka “Rita sime nabojarijayua”, ḡo'imajare ãñaokaro'si Espĩritu Santore i'suḡaka baarijayu. Tuḡarãte jã'meika yi'yurã rakakaja, Espĩritu Santore yijare kiña'ajããroyiraḡe,— Ḷedrote nare ãrĩka.

³³ I'suḡaka kẽḡakã'ã ã'mitiritirã, jimarĩa boebariwa'ri nare jããrika nari'kaeka. ³⁴ Naḡitiyika i'rĩka fariseokaka ḡuḡajoaiki, Gamalielte imaeka. Moissẽs imaroyikakite jã'meka jiitakaja wãrõrimaji kimamaka ḡo'imajare jiyiḡuḡaka kire õrĩka. Aḡerã iḡarimarãḡitiyika jaiokaro'si wirirĩkatirã, toḡi Ḷedrorãkare kiḡorirũjeka. ³⁵ Suḡabatirã ikuḡaka kijeyomarãka kijaika:

—Jia mija ã'mitiḡe yitã'omaja Israeltatarã. I'rãre baarika mija yaḡaikakaka, jia mija ḡuḡajoabe. ³⁶ ¿Teudas wãsare baaroyikakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? “Imatiyaiki imarĩ ḡitã'mua Romakarãka ko'aḡiritirã nare yiḡoatarãñu maka'iaḡi”, kẽrĩkoḡeka be'erõ'õ dikarakakuri wejejẽ'rãkamarĩaja seyawa'yu. Sã'mitiritirã, “Rita sime je'e”, ãrĩwa'ri cuatro cientorakamarã Teudare nayi'rika. Simako'omakaja surararãkare

kire jããeka. Supa imarĩ kika imakopekare nayaɸayu upaka pibipatemaka, kijã'mekopekaka ritaariberika. ³⁷ Sabe'erõ'õ "T'siarakamarã ɸo'imajare ime", ãriwa'ri nawãmea no'oiriimi seyaeka ɸoto Galileakaki, Judare õ'õrã etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri rikimarãja ɸo'imajare kika imakopeka. Teudare nabaaeka upakajaoka surararãkare kire baaeka. Supa imarĩ kika imakopekareoka pibipatekarã. ³⁸ I'supaka simaeka õriwa'ri "Ba'iaja baabekaja írãre mija ja'atabe", mijare ñaņu. Waɸuju naɸupaka nare ãņu upakaja nabaaikareka ritaariberijika sime ãriwa'ri ñaņu. ³⁹ I'simajaroka bojarĩ Tuparãte ɸũataraparã nimajikareka ɸuri marãkã'ã nare mija tá'tewãrũbesarãņu. Ba'iaja nare mija baariyaparãkareka jia mija ɸupajoabe ruɸu, Tuparãte yapaika upakamarã mija baa'si, — Gamalielre nare ãrika.

I'supaka nare kãpakã'ã,

—Rita meņu,— kire narĩka.

⁴⁰ Torãjĩrã Pedrorãkare nakaeka ate. Naɸõ'irã netaeka ɸoto nare ɸajerũjetirã,

—Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae,— ãritirã nare naɸoataeka.

⁴¹ Toɸi mae jĩimakapi Pedrorãkare ɸorika iparimarã ɸõ'ipi. "Jesúre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurã imarĩ ba'iaja ɸo'imajare mare baamaka, jiyiɸupaka Tuparãte mare õņu", Pedrorãkare ãrika. ⁴² "Po'imajare tããokaro'si Tuparãte ɸũataekaki kime Jesús", bojarika iparimarãre jãjibaako'omakaja ɸo'imajare Tuparãte jiyiɸupaka õriwi'iarã írãrĩmi upakaja aɸóstolrãkare

sawārōroyika. Suḡabatirãoka nawi'iarã ḡo'imajare imarō'ōrã i'suḡaka oyiaja nabaaroyika.

6

Īḡotēñarirakamarã nare jeyobaarimajare ne'eka

¹ Torãjĩrã i'sijē'rãreka rĩkimabaji Jesũre yi'yurãte imarijarika. Suḡa imarĩ griego oka jairã ikuḡaka ãrĩkarã hebreo oka jairãte:

—Ī'rãrĩmi uḡakaja ba'arika ḡibariḡotojo, jia ĩ'rãtiji samija ĩjibeyu. Natĩmiarãte reyataḡaekarã hebreo oka jairã rōmijãte takaja rĩkimabaji mija ĩjirijayu,— narĩka griego jairã.

² I'suḡaka najaimaka ã'mitiritirã, Jesũre yi'yurãte nakaeka aḡostolrãka. Suḡabatirã ikuḡaka nare narĩka:

—Yija wãrōrijayua ba'arika ḡibarika ḡemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si ḡuri. I'suḡaka simamaka ba'arika takaja yija ḡuḡajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija imajããeka. ³ I'suḡaka simamaka yija jeyomarã, ĩḡotēñarirakamarã jia ḡuḡajoairã, jiyiḡuḡaka noñurã imawa'ri Espĩritu Santore jia yi'yurãte mija wã'mabe, “Ba'arika ḡibarimaja mija imabe”, nare yija ãñaokaro'si. ⁴ Yija ḡuri, Tuḡarãte takaja jairimaja, suḡabatirã kirika bojariroka wãrōrimaja imarã,— aḡostolrãkare nare ãrĩka.

⁵ I'suḡaka naḡakã'ã “Rita sime”, ãñurã oyiaja nimaeka Jesũre yi'yurã. Suḡa imawa'ri “Esteban imaki jia Tuḡarãte yi'yuka imarĩ, kiyapaika uḡakaja baarijayuka Espĩritu Santore kire jeyobaamaka”, ãrĩwa'ri kire ne'eka. Suḡabatirã ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármegas,

supabatirã Antioquíakaki Nicolás, judíorãkamarĩka imariþotojo jia nare yi'yukaþitiyika nimaeka ba'arika þibarimaja ne'ekarã. ⁶ Supabatirã aþóstolrãka þõ'irã nare ne'ewa'rika. “Írã nime ba'arika þibarimaja yija wã'mako'orã”, nare narĩka. Supabatirã aþóstolrãka naþitaka naruþuko'a þemarã ja'aþeatirã, “Miyapaika upakaja nabaakarõ'si nare mijeyobaabe”, Tuþarãte najẽñeka.

⁷ Saþi ãrĩwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurãte bojaeka ã'mitiritirã rĩkimabaji sayi'yurãte Jerusalénrã þuburijarika. Supabatirãoka kurarãkaoka rĩkimarãja kimajaroka ã'mitiripẽaekarã.

Estebanre nañi'aeka

⁸ Tuþarãte kire jeyobaamaka jimarĩa maikoribeyua þo'imajare ãaeka wãjitãji Estebanre baabearoyika. ⁹ I'supaka baabaraka kimaekarõ'õrã judíorãkare rẽrĩriwi'iaþi i'taekarãte eyaeka ikupaka kibaarijarika yaþaberwa'ri. “Þoyarãre a'ritaþaekawi'i”,* ãrĩrika upaka wãmeirõ'õ simaeka. Cirenekarã, Alejandrĩakarã, Ciliciakarã, supabatirã Asiaka'iaakarãþitiyika nimaeka torã rẽrĩkarã. Írã Estebanã okabojikarã. ¹⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwãrũeka, Espĩritu Santore kire jeyobaamaka. Supa imarĩ marãkã'ã baatirã kire nokatẽrĩwãrũberika. ¹¹ Kire okatẽrĩwãrũberwa'ri, aþerãte niñerũ nawapaþjika, Estebanre nabojaþãokaro'si. Se'ekarã “Tuþarãte, supabatirã Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiyuyeraþaka ã'mitirãþarã yija ime”,

* **6:9** Sinagoga de Esclavos Libertados

ãrĩwa'ri aþerãte naþakibojaeka. ¹² Naþakika ã'mitiritirã, jimarĩa wejeakarã, supabatirã þakiarimarã, Moisés imaroyikakite jã'meka wãrõrimajaoka kire boebariwa'ri Estebanre ñi'atirã judíorãka Ìþarimarã þõ'irã kire ne'ewa'rika. ¹³ Ìþarimarã þõ'irã kire ne'eeyaeka þoto majaroka þakirimajare nakaeka. Niñerũ nawapañjimaka ikupaka nabojapakika:

—Ìrãkurimarĩa Tuþarãte jiyiþuþaka õrĩriwi'ia supabatirã Moiséte jã'mekaoka kijaiyuyemaka yija ã'mitiyu. ¹⁴ Supabatirã “Jesús Nazaretkaki Tuþarãte jiyiþuþaka õrĩriwi'ia kuyepaterãki, supabatirã Moisés imaekakite jã'meroyika saþi þuþaika maima kio'arãñu”, i'supaka Estebanre ãpakã'ã yija ã'mitiyu,— ãrĩwa'ri nabojapakika.

¹⁵ Suþa imarĩ torã imaekarãte kire yoirĩkaeka. I'supaka kire nabaamaka ángel þema upaka ya'tarika kipema jarika.

7

“Oka yire imabeyua”, Estebanre ãrĩka kurarãka Ìþamakire

¹ Torãjĩrã mae ikupaka Estebanre kërĩka kurarãka Ìþamaki imatiyaiki:

—¿Yaje rita sime i'supaka nañua?— kire kërĩka.

² I'supaka kēþakã'ã, ikupaka kire kërĩka:

—Mija ã'mitiþe yitã'omaja. Bikija mañeki Abraham imaekakite Mesopotamiaka'iarã kimaeka þoto tērĩwa'ribaji õñuka Tuþarãte kire þemakotowirika, Haránwejearã ke'rirã baaeka ruþu. ³ Ikupaka sãñu Tuþarã majaropũñurã: “Mimarõ'õ miþoritapabe, supabatirã mirĩrãreoka

topi me'ewa'pe apea ka'ia mire yibearãñurõ'õrã",
 Tuparãte kire ãrĩka. ⁴ I'supaka Tuparãte
 kire ãpakã'ã ã'mitiritirã, Caldearõ'õpi poritirã
 Haránwejearã imarĩ ke'rika. Torã keyaeka
 be'erõ'õ mae kipaki wãsare kire reyatapaeka.
 I'sia be'erõ'õ ika maka'iarã Abrahamre imaerã
 Tuparãte kire pũataeka. ⁵ "Torã mimabe", Tuparãte
 kire ãrĩko'omakaja, saba'ipimarĩa kimaeka ruðu.
 Supa imarĩ "Yirika sime ika ka'ia", Abrahamre
 ãrĩwãrũberika. Topi mae ikupaka simatiyayu
 Tuparãte kire ãrĩka: "I'sia ka'ia mire ñijirãñu.
 Mireyarãka be'erõ'õ, miriparãmerãrika simarãñu",
 kire kërĩka, makarãmarĩka kimako'omakaja. ⁶ Topi
 ikupaka Tuparãte kire ãrĩka ate: "Ñamajĩ topi
 poritirã aperiã ka'iarã miriparãmerãte imarãñu.
 Torã nimarãka poto cuatro ciento rakakuri
 wejẽ'rãkarõ'õjĩrã nare najã'mewã'imarĩrijarirãñu.
⁷ I'supaka simako'omakaja miriparãmerãte
 ba'iaja nabaarãka wapa ba'iaja nare yibaarãñu
 yiro'si. Supa yibaamaka topi pe'rira'atirã
 ika ka'iarã miriparãmerãte etarãñu ate.
 Torã imatirã ñamajĩ yire jiyipupaka õrĩwa'ri
 yika najairijarirãñu", Tuparãte ãrĩka mañeki
 Abraham imaroyikakite. ⁸ Supabatirã ikupaka
 Abrahamre kërĩka ate: "Mire yibojaika
 ã'mitiripẽatirã, I'supaka yibaarãñu', merĩrãkareka,
 mimakire po'ijirirãka be'erõ'õ circuncisión
 kire mibaabe. 'Tuparãriki kime', ãrĩwa'ri
 i'supaka kire mibaarãñu", Abrahamre kërĩka.
 I'supaka Tuparãte kire ãrĩka simamaka, kimaki
 Isaacre po'ijirika maekarakaotẽñarirakarĩmi
 seyawa'rika poto circuncisión Abrahamre
 kire baaeka. Supabatirãoka Isaac, kimaki

Jacobre i'supakajaoka kibaaeka. Jacobooka i'supakaja baaekaki kimakarã mañekiarã ï'pou'puarã'earirakamarã imaekarãre.

⁹ Jacob makarã, narĩ'ĩ Josere jimarĩa na'mijãeka, (napakire wãtatiyaekaki kimamaka)*. Supa imarĩ Egiptokarãre kire ijitirã kiwapa nare najẽñeka. Supa kire nabaamaka Egiptokarã naba'iraberimaji upaka kimaokaro'si kire ne'ewa'rika. I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparã puri jia kika imaekaki. ¹⁰ Egiptorã Josere ba'iaja jũarũkia imakopekareka Tuparãte kire tããeka. I'supaka kire kibaamaka tokaki ïpi Faraón pũ'irã Josere imaeka. I'supaka kimaeka poto jia kiõrĩwãrũrũkia Tuparãte ja'ataeka Josere. Sapi ãrĩwa'ri Faraõnte jĩjimaka Joseka imarijarka. I'supaka kika imawa'ri “Egiptokarã imaupatireje yiwĩ'iakarãreoka jã'merimaji mimabe”, Faraõnre kire ãrĩka.

¹¹ I'sia poto Egiptorã ba'arika purika. Supabatirã Canaán ka'iarekaoka i'supakaja sajarika. Supa imarĩ ba'arika imabepakã'ã kēsirabawa'ri, jimarĩa ba'iaja najũaeka. I'supaka najũaeka mañekiarã no'orã ba'arika tũpowãrũberiwari. ¹² Supa imarĩ mañeki Jacob, “Egiptorã trigo nawaruayu're”, ãrĩrika majaroka ã'mitiriwa'ri, José ma'merãre kipũataeka “Samija wapaĩjiape”, ãrĩwa'ri. ¹³ Supa imarĩ torã ba'arika e'erĩ natuyarika. Sabe'erõ'õ torãjaoka na'rika ate. I'supaka nabaamaka ikupaka Josere nare ãrĩka: “Yire mija ïawãrũbeyu, mija rĩ'ĩji ñime”, nare kẽrĩka. I'supaka Josere

* **7:9** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37.3-4

nare ārika majaroka ꝑo'imajare kire bojamaka, “Jee, hebreatotaki kime kā'ā”, Faraónre ārika. ¹⁴ Torājīrā mae, kirīrā nimaupatiji kipakipitiyika setenta y cinco rakamarā imaekarāte Josere akarūjeka Egiptorā nimaokaro'si. ¹⁵ Torājīrā mae, Egiptorā imarī, Jacobre a'rika. Ņoaka torā kimaeka be'erō'ō kireyaeka. Supabatirā kimakarā mañekiarā wāsarāoka torāja reyaekarā. ¹⁶ Nareyaeka rakakaja Siquem wāmeirō'ōrā nare ne'ewa'rika, āta wi'iarā namajaka tarī. Abraham wāsare Hamor makarāte wapañjkarō'ō simaeka nare nataekarō'ō.

¹⁷ I'supaka simako'omakaja rīkimabaji Egiptorā mañekiarāte imarijarika. I'supaka nimekā'āja, koyia sajaririjarika “Miriparāmerāte ka'ia ñijirāñu”, āriwa'ri Abrahamre Tuparāte ārika upaka seyarūkia. ¹⁸ I'supaka simarijarika ꝑoto Josere imaroyika ōribeyuka, supabatirā mañekiarāte imaroyikaoka jiyiꝑupaka ōribeyuka Egiptorā mamaka ĩpire imaeka. ¹⁹ Iki ĩꝑi imaekaki ꝑakibaraka ba'iaja mañekiarāte baaekaki. I'supaka baabaraka, “Rōmijāre makarāāritirā, ĩmirīji kimajīkareka kire mija taabe kijīñāokaro'si”, nare kijā'meka. ²⁰ I'supaka kijā'meka ꝑoto jiyuritakijīka Moiséte ꝑo'ijirika. Supa imarī maekarakamaki aiya kire ja'atabekaja kipakiarāte kire ba'iarika. ²¹⁻²² Marākā'ā baatirā wi'iarā kire ya'ewārūberīwa'ri kipakore kire taeaka, toꝑi Faraón makore kire e'eeka komaki upaka kire ba'iayaokaro'si. Koka kimarijayukā'āja Egiptokarāre ꝑupajoaikakaka jia Moiséte ōriwārūeka. Supa imarī jia jaiwārūiki, supabatirāoka imatiyaika oyiaja

baaiki kimaroyika. I'supaka kimamaka ĩatirã jia jiyipupaka kire norĩka.

²³ Ĩ'parã po'imajarakakuri wejejẽ'rãka keyaeka poto “Matikuri yitã'omajare ĩarĩ ya'riye'e mae”, kẽrĩpupajoaeka. ²⁴ Torã keyaeka poto, kitã'omajire kipajeka ĩ'rĩka Egiptoka'iakaki. Supa kibaamaka, ruwupapae'erã baakõrĩ, Moiséte kire jããeka. ²⁵ “Egiptoka'iakarãte ba'iaja mare baamaka mare e'eru'awa'ririmaji Tuparãte jã'mekaki Moiséte ime', yitã'omajare yire ãrĩrũ”, kẽrĩpupajoaeka. I'supaka kipupajoako'omakaja, sayi'ribeyurã upaka nimaeka. ²⁶ Topi mae aperiĩmi ĩ'parã Israelkarã pajairãte kĩaeka. Nare ĩatirã ikupaka nare kẽrĩka: “Mija ã'mitipe. ¿Dako baaerã ĩ'rãtomaja imariþotojo mija jĩũu?”, nare kẽrĩka. ²⁷ I'supaka kẽpakã'ã, Moiséte turitatirã ikupaka pajabaraka imaekakite kire ãrĩka: “¿Maki 'Maipamaki mimabe', mire ãrãpaki? ²⁸ ¿No'oka Egiptoka'iakakire mijããrapaka upaka yire jããerã mibaayukã'ã?”, Moiséte kẽrĩka. ²⁹ I'supaka kire kẽpakã'ã “Kopakaja Faraõnte sõrĩrã baayu”, ãrĩwa'ri Egiptopi Madián ka'irõ'õrã Moiséte ru'riwa'rika. Torã mae rõmie'etirã ĩ'parã kimakarãrika.

³⁰ Torãjĩrã ĩ'parã po'imajarakakuri wejejẽ'rã be'erõ'õ, ĩ'rãrĩmi Sinai wãmeika þusiwãta po'imajamatorã Moiséte imaeka. I'suparõ'õrã imariþotojo, kiwã'tarã ĩ'rãbi yaþumakarãka jũ'rẽka watoþekapi ángelte kire þemakotowirika. ³¹⁻³² Yaþumakarãka jũ'rẽika yoitirã, Moiséte pupataeka. Pupataripotojo jia ĩatiyaokaro'si sawã'tabajirã ke'rika poto ikupaka Tuparãte kire ãrĩka: “Yi'i imaki Tuparã. Miñekiarã Abraham, Isaac, Jacobrãka jiyipupaka norĩroyikaki”,

kire kērīka. Sā'mitiritirā kipupaka kīkiwa'ri yapumakarāka jūrēka kiyoiberika. ³³ Toḗi mae ikupaka maipamaki Tuparāte kire ārīka: “Ō'ōrāja nīma simamaka ba'iaja baarūkimato sime. Supa imarī miū'puko'a e'etatirā yire mijiyipupayeebe.† ³⁴ Yirirā Israelkarā, Egiptorā ba'iaja najūamaka nīayu. I'supaka imawa'ri ba'iaja najaijoamaka nā'mitiyu. Supa imarī 'Egiptokarā imarā judíorākare ru'rirū', ārīwa'ri nare jeyobaarī yi'tako'o. Supa imarī Egiptorā mire yipūatayu mae”, Tuparāte ārīka Moiséte,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka iparimarāre.

³⁵ Toḗi ikupaka kērīka ate:

—Apika marīka Moiséjeoka kime, mañekiarāte kire yi'riberiroyikaki. “Yija ipamaki marīka mi'i. Supa imarī ba'iaja yija baaika ĩarĩrimajimarīka mime”, mañekiarāte kire ārīka. I'supaka narīka simako'omakaja Tuparāte Egiptorā imaekarāre Moiséte e'ewa'rirūjeka nipamaki kimaokaro'si. Ika nāñua kūpajīka yapua jūrēka watopekapi kiángelpi Tuparāte bojaeka Moiséte. ³⁶ I'sia poto rīkimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egiptorā Moiséte imaeka. I'supaka baarika pīkowitzirā mañekiarāte ke'era'aeka mae. Toḗi itarijaparaka, riapakiaka Oko Jū'ayakareka, supabatirāoka pō'imajamatorā maikoribeyua Moiséte baabearijarika ĩparā pō'imajarakakuri wejeje'rākarō'ōjīrā. ³⁷ Ikijioka imaekaki ikupaka mañekiarāte bojaekaki: “Tuparāte yire ārīka

† **7:33** Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Josué 5.15

upakaja kiro'si jaiñjirimaji i'tarāki apika. I'supaka Tuparāro'si baarimaji matā'omajijioka imarāki”, Moiséte nare ārīka.† 38 I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiarāka Sinaí wāmeika pusiwāta pō'imajamatorā rēñroyikaki. I'supaka imabaraka ĩ'rīkaja pusiþemarā marīwa'ritirā ángelka jairī ke'rika. Torā Moiséte eyaeka poto Tuparāte jā'meka ángelte kire bojaeka. Sabe'erō'ō kire kibojaekakaka mañekiarāte bojarimaji kimaeka Moisés. Supa imarī maimajiparūkiakaka kibojaeka upakaja simara'aeka maro'sioka.

39 I'supaka simako'omakaja kibojaeka upaka ima mañekiarāte yi'riberiroyika. I'supaka imawa'ri, Egiptorā þe'ririka nayapaeka ate. 40 I'supaka simaeka poto pusiþemarā Moiséte imekā'āja, ikupaka kima'mi Aarónte narīka: “No'orā kime mirī'ī, Egiptoka'iarā maimarapaka poto mare e'era'arapaki. Torā kime morīberijiki kime mae. Supa imarī, jērāka yija jiyipupayeerūkirāte§ mibaapō'ijiabe. Mare imaruputarimajaka maimajikareka, jia maro'si simarāñu. I'suparāre imarākareka ma'ririyapairō'ōrāja mare na'rirūjerāñu”, Aarónte narīka. 41 I'supaka pupajoawa'ri wa'ibikirāwēko makarāka upaka ĩoika jērāka nabaaka. I'supaka sapō'ijiatirā wa'iro'sia sanajoeñjiroyika. Supabatirā nabaapō'ijiaeka jiyipupaka ōrīwa'ri nabayaarika. 42 I'supaka nabaamaka Tuparāte nare ĩarīja'ataeka, “Nayapayu upakaja nabaarū”, ārīwa'ri. Supa imawa'ri tā'þia, aiyaka, ñamikaki aiyateoka

† 7:37 Véase Deuteronomio 18.15,18. Pasaje referido al futuro Mesías (Cristo). § 7:40 Dioses ídolos

jiiyɪpɪpɪpayeebaraka nimaeka. Īakōrī je'e:
Tɪpɪrārō'si bojaĩjirimaji imaroyikaki Amós
ikupaka ārīkaki:

“Israelkarā, yire mija ā'mitɪpɛ ruɪpɪ.
Ī'pɪrā ɸo'imajarakakuri wejejē'rāka
ɸo'imajamatorā mija imatɪpɪaeka ɸoto yire
jiiyɪpɪpayeeberikarā, wa'iro'sia yiro'si mija
joeĩjiberika.

⁴³ Yire jiiyɪpɪpayeerimarīaja mija ɸupɪka mijare
ārīka upakaja mija baaeka jiiyɪpɪpɪka oñurā
mija ime. Īakōrī je'e: Kūpajīka wi'ia baatirā,
sareka Moloc wāmeikite kōketirā mija
jiiyɪpɪpayeerijariroyika. I'supɪkajaoka tā'pɪ
upaka mija baaekaki Refán wāmeikiteoka
jiiyɪpɪpɪka mija ōrīroyika. I'supɪka mija
baamaka, Babilonia a'riwa'rirā mijare
yitaarāñu”, Tɪpɪrāte ārīka,— ārīwa'ri
Estebanre bojaeka ĩpɪrimarāre.

⁴⁴ Tɪpɪ ikupaka nare kērīka ate:

—Mañekiarāte ɸo'imajamatorā imaroyireka
ɸoto cabra ajeakaka baaeka wi'i wā'tarā
imatirā Tɪpɪrāte najiiyɪpɪpayeeroyireka. I'sia
imaeka “Tɪpɪrāte makaja ime”, ārīwa'ri kire
najiiyɪpɪpayeerūkīrō'ō. Pusiɸemarā Tɪpɪrāte
kire sabaekaka upakaja ɸo'imajamatorā ruitirā
Moiséte sabaarūjeka. ⁴⁵ Tɪpɪ mae Moiséte reyaeka
be'erō'ō Josuére kiō'toarā o'aeka. Kio'aeka
be'erō'ō i'sia wi'ia namakarā mirārāte e'ewa'rika
Canaán wāmeirō'ōrā. Na'rikarō'ō namajamarā
ka'ia simako'omakaja, naka jīrīkarāte Tɪpɪrāte
ɸoataeka. Cabra ajeaɸi wi'ia nabaaroyika imaeka
ruɪpɪ Davidre judíotatarāte jā'meyukā'āja. ⁴⁶ Jia
jījimaka Tɪpɪrāte imaeka mañekiarā ĩpɪmaki

David imaroyikakika. Supa imarĩ Tuparāka j̄jimaka imawa'ri kitā'omajap̄itiyika Tuparāte j̄iyip̄upaka kiōñaokaro'si wi'ia kiro'si baarika kipupajoakopeka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte kire sabaarūjeberika. ⁴⁷ David maki Salomón p̄uri Tuparāro'si wi'ia baaekaki mae. ⁴⁸ I'supaka simako'omakaja p̄o'imajare baaeka wi'iarā imabeyuka kime Tuparā, p̄emawa'ribaji imatiyaiki imarĩ. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojaĩjirimajire o'oeka:

⁴⁹⁻⁵⁰ “Ritajakaka ĩpamaki ñime. Supabatirā yi'iji imaki ritaja p̄o'ijiaekaki. Supa imarĩ yiro'si wi'ia mija baarāka, ¿yikoyiaja simarāñu bai je'e?”, Tuparāte ārīka,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka.

⁵¹ I'supaka nare ārīweatirā, ikupaka nare kērīka ate:

—Mija ā'mitipe, Tuparāte yi'ririyaḡabeyurā mija ime. Supabatirāoka kirika ā'mitiririyaḡabeyurā mija ime. I'supaka imawa'ri mañekiarā wāsarā upakaja Esp̄ritu Santore yi'ribeyurā mija ime mijaro'sioka. ⁵² Ritaja Tuparāro'si bojaĩjirimajare ba'iaja j̄uarūjerimaja mija ñekiarāte imaeka. Supabatirāoka Tuparāte yapaika upakaja yi'ririjayuki etarūkia bojarimajare najāāeka mija ñekiarā. Supa imarĩ maekakaja ketaeka potojo “Kire najāārū”, ārīwa'ri kire mija okabaaeka. ⁵³ Tuparāte jā'meika mija yi'ribeyu, ángelrākapi ārīwa'ri mija ñekiarāre Tuparāte sabojaeka simako'omakaja,— Estebanre ārīka ĩparimarāre.

Estebanre najāāeka

⁵⁴ I'supaka kēpakā'ā yaiwēkoa boibayua upaka noḗia Estebanre nabeaeka, boebatakaja jariwa'ri.

⁵⁵ I'supaka nabaako'omakaja, Espiritu Santore jia kire jeyobaaikaki imarī, yu'awa'ri ĩaerā baakōrī, yaaboaika Tuḗarārika kīaeka. Supabatirā Tuḗarā ritapē'rōtorā Jesúre rīkamarika. ⁵⁶ I'sia ĩatirā, ikupaka ĩḗarimarāre kērīka:

—ĭAya! Mabo'ikakurirā ñiyau mae. Tuḗarā ritapē'rōtopi Po'imaja Ma'mire rīkamayu,— Estebanre ārīka.

⁵⁷ Torājīrāja ḗuri kopakaja kijaika ā'mitiririka yaḗaberiwa'ri, na'mukoḗea natāteka. I'supaka baatirā okajājirokapi akaserebaraka kiḗō'irā narīrīwa'rika. ⁵⁸ Supabatirā weje a'riwa'rirā kire ne'ewa'rika, ātapi kire jāāriataokaro'si. Torā kire e'eeyatirā najariroaka ḗemakato e'etatirā, Saulote sanijika sakīarīñnaokaro'si. Sakīarīñnukā'āja ātapi Estebanre najāābareū'mueka. ⁵⁹ I'supaka kire nabaayukā'āja, ikupaka Jesúre kērīka:

—Ñīḗamaki Jesús, yire me'etope,— kērīka.

⁶⁰ I'supaka ārīweatirā ñukurupatirā, akasererikapī,

—ĭÑīḗamaki, ba'iaja yire nabaaike nareka samiye'kariabe!— Jesúre kērīka.

I'supaka kijaika be'erō'ōjite kopakaja kiḗuparirika mae.

8

Jesúre yi'yurāte ba'iaja Saulote baariyaḗaeka

¹⁻³ Topi mae, jia Tuḗarāte yi'yurā imaekarā judíotatarā Estebanre nayayeka. I'supaka kire baatirā ñajoabaraka jimarīa kire norika.

I'sirĩmijioka tokarã Jesúre yi'yurãka jiamarĩa imarijayurãte ba'iaja nare baaũ'mueka. Īakõrĩ je'e: Saulo, “Estebanre najããparũ”, ãrĩpupajoaekaki, i'supakaja ba'iaja nare pupajoarũjerã baaekaki. Īrãwi'i jariwa'ririmarĩaja mo'abarakã Jesúre yi'yurãte tōpotirã ĩmirĩja, rōmijãteoka wēkomaka imariwi'iarã nare kitaroyika. I'supaka simamaka Judea ka'iarã, supabatirã Samaria ka'iarã Jesúre yi'yurãte ru'riwa'rika. I'supaka aperãte baaeka imako'omakaja apóstolrãka puri Jerusalénrãja tuikarã.

Samaria ka'iarã Jesúrika bojariroka Felipete wãrõeka

⁴ Jerusalénrõ'õpi ru'riwa'rikarã imariṽotojo aṽerõ'õrã eyatirã Jesúrika bojariroka nawãrõeka. ⁵ Felipe Jerusalénpi ru'riwa'ritirã, Samariaka'iarã imawejarã eyaekaki. Torã eyatirã, “ṽo'imajare tããokaro'si supabatirã nare jã'merimaji kimaokaro'si Tuparãte kire pũataeka”, ãrĩwa'ri Jesúrikakaka Felipere nare bojaeka. ⁶ Torãjĩrã mae, rĩkimarãja ṽo'imajare kipõ'irã rērĩka kire ã'mitiriyapawa'ri. Supabatirã, maikoribeyua kibaabeamakaoka ĩawa'ri kibojaeka jiaṽi na'mitirika. ⁷ I'supaka maikoribeyua baabeabaraka rĩkimarã ṽo'imaja pupakarã Satanãrika ima ña'rĩjãikarãreka Felipete ṽoataeka. I'supaka kibaamaka nareka imaekarã akaserebaraka ṽorika. Supabatirãoka rĩkimarãja bitamajareoka kijieka. ⁸ Supa imarĩ i'sia wejeakarãre jĩjimaarika.

⁹⁻¹¹ I'sia wejarã Simónre imaeka. Īrãkuri wejejẽ'rãmarĩa ye'oiki imarĩ, kipupakaṽi

baabeabaraka kimaroyika. I'supaka baarijaparaka “Yi'i imaki imatiyaiki”, tokaräre kēriroyika. I'supaka nare kibaamaka rīkimarāja imatiyairā, imatiyabeyurā pariiji kire nayi'rika. “Tuparāte kire jeyobaamaka tērītaki kime”, ārīwa'ri jiyipupaka noñuka kimaeka. ¹² I'supaka nimako'omakaja Felipe puri Jesucristorika bojariroka nare wārōekaki. “Tuparāte pūataekaki kime Jesús. Supabatirāoka kire yi'yurā puri jia Tuparāte nare imaruputarāñu”, ārīwa'ri nare kibojaeka. I'sia ā'mitiritirā Jesúre ĩmirĳa, rōmijāoka kire nayi'rika. I'supaka imawa'ri Felipe narupuko'a najūjerūjeka “Kopakaja Jesúre yi'yurā yija ime mae”, ārīwa'ri. ¹³ Simónoka, ye'oiki imariṗotojo, Jesúrika bojariroka yi'ritirā ruṗuko'a kijūjerūjeka. Torājĳtepi mae Felipeka kijeyoariū'mueka. Kika imarijaparaka Tuparārikapi maikoribeyua Felipe te baabeamaka ĩatirā marākā'ā baaberijĳkarō'ōjĳrā Simónre jarika i'supaka ima ĩakoriberikaki imarĳ.

¹⁴ Apóstolrāka Jerusalénpi, “Samariaka'iakarā rīkimarāja Tuparārika na'mitiriṗēayu”, ārīrika na'mitirika. I'supaka simamaka Samariarā Pedro supabatirā Juanka ĩparāte naṗūataeka. ¹⁵⁻¹⁶ Samariaka'iarā eyatirā torā Jesúre ā'mitiriṗēairā ruṗuko'a jūjekarā imariṗotojo “Tuparāte pūataekaki Espĳritu Santore nareka imabeyurā nime ruṗu”, narĳwārūeka. I'supaka nimamaka “Espĳritu Santore nare ña'rĳjāirū”, ārīwa'ri Tuparāte naro'si najēñeka. ¹⁷ Supabatirā Jesúre ā'mitiriṗēairāte ĩrĳkate jariwa'ririmarĳaja narupuko'a narabemaka Espĳritu Santore nare ña'rĳjāika.

18-19 Pedrorāka nare narabemaka Espírítu Santore nare ña'rĩjāimaka Simónre ñaeka. I'sia ñatirā niñerũ nare ñjirika yaḡawa'ri ikupaḡa nare kērika:

—Mija baaeka upaka yibaamaka Espírítu Santore nare ña'rĩjāirika yiyayayu yiro'sioka. Supa imarĩ ika sime i'supaḡa yire mija baarũjerũki wapa,— nare kērika.

20 I'supaḡa kēḡakā'ā, ikupaḡa Pedrote kire ārika:

—Wapamarĩaja Tuḡarāte ja'ataika, mawapaĩjirũkimarĩa sime. I'supaḡa miḡupaḡajoaika simamaka, miniñerũḡitiyika ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā me'rirũ āriwa'ri. 21 Ba'iaja miḡupaḡajoaika oñuka Tuḡarā. Supa imarĩ, yijaka aḡerāte Espírítu Santore ña'ajāārimajimarĩka mime. 22-23 Koḡakaja mae ba'iaja miḡupaḡa mireka ñiawārũyu. Mia, Tuḡarāte tēriika imakakaḡi yija baarijayua mioakiyu. Supabatirā ba'itakaja baarimaji imarĩ, marākā'ā baatirā aḡe upaka imarimajimarĩka mime. Ba'itakaja miḡupaḡajoaika ja'atirā Tuḡarāte mijēñebe, “Ba'iaja yipupaḡajoaika yireka miye'kariabe”, āriwa'ri,— Pedrote kire ārika.

24 I'supaḡa kēḡakā'ā ikupaḡa Simónre kire ārika:

—Maipamaki Tuḡarāka yiro'si mija jaibe. “I'supaḡa mijūarāñu”, yire meñua jūarika yaḡabeyuka yi'i ḡuri,— Pedrorākare kērika.

25 I'sia be'erō'ō Jesúre baaroyika niaeka mirāka, supabatirā nare kibojarooyikakaka tokarāre nabojaeka. Po'imajare wārōweatirā, Jerusalénrā ḡe'riwa'rikōrĩ Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etioḡiaka'iakakire Felipete ruḡuko'a jũjeka

26 I'sia be'erō'ō Tuḡarā Felipe ḡō'irā ángelte ḡūataekaki ikupaka kire kēñaokaro'si:

—Jerusalénrā me'ḡe. Torā meyarāka ḡoto, Gaza wāmeika wejearā a'yu ma'arā me'ḡe. Yaḡumatopi o'yuma'a sime i'sima'a,— Felipete kērīka.

27 Suḡa imarī kire kērīka upakaja Felipete a'rika mae. Topi a'ririjaparaka Etiopíaka'iakakire kīaeka. Etiopíaka'iakarā ĩḡamakore niñerū ĩarĩrĩrijeyobaarimaji imatiyaiki kimaeka. Jerusalénrā Tuḡarāte jiyiḡupayeerĩ turikaki, torājĩte kipe'rieyawa'rika. 28 Kawarure kitūrūrūkiapi kire yierijayukā'āja Tuḡarāro'si bojarimaji Isaías wāsare o'oekakaka kīarījarika.

29 Torājĩrā mae, ikupaka Espíritu Santore ārīka Felipete:

—Kire eyatirā, kiwātapiji me'ririjape, — kire kērīka.

30 Suḡa imarī kire rĩrīeyatirā, Tuḡarāte bojaĩjirimaji Isaíare o'oekakaka ĩabaraka kijaiḡatemaka, kiā'mitirika. Topi mae,

—Torā mijaiḡateika ¿yaje miōrīwārūyu?— Felipete kire ārīka.

31 I'supaka kēḡakā'ā,

—“I'supaka sāñu”, ārīwārūbeyuka yi'i, maki yire sabojabeyua simamaka,— kire kērīka mae.

Topi mae,

—Yiḡō'irā mimarĩjāibe yire samiwārōkaro'si,— Etiopíakakire kire ārīka.

32 Isaías Tuḡarārika o'oeka kijaiḡatekarō'ō ikupaka bojaeka:

“Oveja jāāokaro'si ne'ewa'yu upakaja ĩrīkate ne'ewa'rirāñu. Kīḡoya nata'amaka oveja

akaserebeyua sima upakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kiakaserebesarãñu.

³³ Rĩkimarãja þo'imajare ĩarãka wãjitãji ba'iaja kire nabaarãñu. 'Ba'iaja baaiki kime', kireka napakã'ã ki'yopi'rirãñu ba'iaja baabesarãki imarĩ. Supabatirã þo'imajare kire jããmaka, kiriparãmerã imabesarãñurã", ãrĩwa'ri o'oekarõ'õ Etiopíakakire jaiþateka.

³⁴ Supa imarĩ kipõ'irã Felipete marĩjãika.

—Tuparãro'si bojaĩjirimajite o'oekakaka ĩatirã yire mibojabe. ¿Yaje kirikakakaja kio'oeka bai? ¿Apikareka þupajoawa'ri i'supaka kio'oeka kã'ã?— Felipete kërĩka.

³⁵ Topi mae, Isaíare o'oekakaka ã'mitiritirã, ikupaka Felipete kire ãrĩka:

—Isaías i'supaka o'oekaki Jesúre ba'iaja jũarũkiakaka þupajoawa'ri.—

Supabatirã jía Jesúmajaroka kire kibojaeka.

³⁶ A'ririjari ma'arijerã þa'wa imaekarõ'õrã neyaeka.

—Īakõrĩ, õ'õrã sime okoa. Maekaka rupuko'a yire mijũjebe ñarĩjĩka ¿yaje rukuya jia simajĩñu?— Etiopíakakire kire ãrĩka.

³⁷ I'supaka kēpakã'ã, ikupaka kire kērĩka:

—Yi'ritiyarĩji Jesucristore miyi'rijĩka, rupuko'a mire yijũjerãñu.—

I'supaka kēpakã'ã,

—Ãã, Tuparã Makiji kime Jesucristo, — Etiopíakakire ãrĩka.*

* **8:37** La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen versículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

38 Suṓa imarĩ “Ō'ōrā mituibe”, tūrūrũkia tuarimajite ārĩtirā, saṓi merĩrĩkatirā ṓa'warā natu'arĩkaeka Felĩpete Etiopĩakaki ruṓuko'a jũjeokaro'si. 39 ṓa'wapi namarĩrĩkaeka ṓoto, ikuṓarō'ōṓiji Felĩpete Espĩritu Santore e'ewa'rika. Sabe'erō'ō ṓuri Etiopĩakakire kire ĩaberika ate. I'suṓaka simako'omakaja jĩjimakaṓi Etiopĩakakire o'rika. 40 Aṓewejeaerā Espĩritu Santore kire e'ewa'rika be'erō'ō, “Azotowejeaerā ñimekã'ã mae”, Felĩpete ārĩṓuṓajoaeka. Toṓi o'riwa'rikōrĩ wejerakakaja Jesũrika wārōrijaparaka Cesareawejeaerā keyaeka.

9

Saulote yi'riũ'mueka Jesũre (Hch 22.6-16; 26.12-18)

1 Saulo Jesũre yi'yurāte jãarika ri'kawa'ri ba'iaja nareka kijairoyika ruṓu. Suṓa imarĩ “Ba'iaja nare yibaaerā”, ārĩwa'ri kurarāka ĩṓamaki imatiyaiki ṓō'irā ke'rika. 2 “Ĩĩ Saulo, yiṓũataiki Jesũre ā'mitirĩṓeairāte kiñi'arũ”, ārĩwa'ri ṓaṓera kio'ookaro'si kijẽñeka, Damascorā judĩorākare rěrĩriwi'ia imaruṓutarimajare beaokaro'si.

—Ika mijã'meikaṓi nare ñiatōṓorāka uṓakaja ĩmirĩja, rōmijāteoka ñi'atirā Jerusalénrā nare ye'era'arãñu,— Saulote kire ārĩka.

3 Suṓa imarĩ ma'aṓi a'ririjari Damasco wejeaerā keyaerā baaekarō'ōjĩte, ikuṓarō'ōṓiji mabo'ikakuriṓi yaaboaika kire jãāta'aeka. 4 Toṓi mae marākã'ã baaberiwari sarāja Saulote ña'rĩka. Torājĩte mae, ikuṓaka kire sãrĩka:

—Saulo, Saulo, ¿dako baaerã ba'iaja yire mibaariwã'imañu?— kire sãrĩka.

⁵ Sã'mitiritirã,

—¿Maki mime je'e Ñipamaki?— kērĩka.

—Ba'iaja mibaawã'imarĩrijayuka Jesús ñime,— kire kērĩka.

⁶ I'supaka kire ārĩtirã,

—I'supaka baarikopakaja, mi'mitirã, Damascorã me'pe. Torã meyarãka poto, “Ikupaka mibaabe”, ĩ'rĩkate mire ārĩrãñu,— Saulote kērĩka.

⁷ Sauloka a'rikarã, sajaikakite ã'mitiriripotojo kire niatõpoberika. Pupataekarã imarĩ torã najiyirĩkataeka supabatirã jaiberijĩkaoka najarika. ⁸ Sabe'erõ'õ mi'mirĩkatirã yoibaotaerã kibaakopeka. Torãjĩrã mae õibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorã kijeyomarãre kire tĩtiwa'rika. ⁹ Torã kire ne'eeyaeka be'erõ'õ maekarakarĩmi yoibeyuka, ba'abekaja, supabatirã dakooka ukurimarĩaja Saulote imaeka.

¹⁰ I'sia wejearã Jesúre yi'yuka, ĩ'rĩka Ananías wãmeikite imaeka. Makãrãrũñuroka upakapĩ kire pemakotowiritirã,

—¿Yaje mime Ananías?— Jesúre kire ārĩka.

—Ãã Ñipamaki, õ'õrã ñime,— kire kērĩka.

¹¹ —Ãã, mae Wãjima'a wãmeirõ'õpi me'pe. I'sima'apĩ a'ririjari Judas wi'iarã meyarãñu. Torã eyatirã “¿Yaje õ'õrã Saulo, Tarsowejeakakire ime?”, kire mepe. Mia, i'supaka merĩrãñu yire jẽñebaraka imaki kimamaka. ¹² Makãrãrũñuroka upakapĩ ikupaka kiro'si simako'o: ĩ'rĩka Ananías wãmeikite kire yibeako'o. Supa imarĩ kipõ'irã kãkaeyatirã mipitaka kipemarã mija'apearãka poto,

ate yoiki kijarirāka, kire yibeako'o, — Ananíare kērīka

¹³ I'supaka kire kēpakā'ā ikupaka Ananíare ārīka:

—Jimarīa kimajaroka ña'mitiyu, Jerusalénkarā mire yi'yurāte ba'iaja kibaarijayuakaka.

¹⁴ Supabatirā kurarāka ĩpamarāre kire jā'mepūtamaka, ō'ōrā Saulote etaeka. Supa imarī mire ā'mitiripēairā yija imamaka, wēkomaka yijare baaokaro'si Jerusalénrā yijare e'ewa'ririmaji kime,— Ananíare kire ārīka.

¹⁵ I'supaka kērīko'omakaja ikupaka Jesúre kire bo-jaeka:

—Mire ñañu upakaja kipō'irā me'pe. Yimajaroka pō'imajare wārōrimaji kimaerā kire yiwā'maeka. Judíotatarā, judíotatarā, supabatirā niṣarimarāteoka sawārōrimaji kimarāñu. ¹⁶ I'supaka baarimaji kimamaka “Sapi ĩ'rākurimarāja jimarīa ba'iaja mijūarāñu”, kire ñarīrāñu,— kireka Jesúre ārīka Ananíare.

¹⁷ Torājīrā kipō'irā Ananíare a'rika mae. Kimaeka wi'irā kipō'irā eyatirā kipitaka Saulo pamarā kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērīka:

—Yijeyomaki mia'mitiṣe. Maiṣamaki Jesús, mi'tarijarapaka poto mire pēmakotowirapakiji, yire pūatako'oka miñakoa jīirū ārīwa'ri. Supabatirāoka Espiritu Santore mire ña'rījāirū ārīwa'ri ṣarīji yire kipūatayu,— kire kērīka.

¹⁸ I'supaka kērīkarō'ōjīteje, wa'itīti upaka ĩoika Saulo ñakoṣi ña'rīka. Torājīrā ṣuri jia kiñakoa jarika. I'supaka kire kibaamaka, kimi'mirīkaeka poto Ananíare kire ruṣuko'a jūjeka. ¹⁹ I'supaka kija-rija be'erō'ō ba'atirā okajāja kijarika. I'supaka

jaritirã ñoapañaka Jesúre yi'yurãka Damascorã ki-maeka.

Damasco wejeakarãre Jesúrika bojariroka Saulote bojaũ'mueka

²⁰ Torãjĩrã mae judíorãkare rērĩriwi'iarã kãkatirã, Jesúrika bojariroka wãrõbaraka “Tuṕarã Maki kime Jesús”, Saulote nare ārĩka. ²¹ I'suṕaka kibaamaka, koṕakaja ṕo'imajare ṕuṕataeka.

—Mia, ĩĩji kime Jesúre yi'yurãte ba'iaja baarimaji Jerusalénrã. Ō'õrã kime Jesúre yi'yurãte ñi'atirã, kurarãka ĩṕamarã ṕõ'irã nare e'ewa'yaokaro'si,— ṕo'imajare ārĩka.

²² I'suṕaka naṕuṕajoako'omakaja Tuṕarãte kire jeyobaamaka, jĩibaji Jesúrika bojariroka kibojamirĩrĩkawa'rika. “Rita sime, Jã'merũkika Tuṕarãte wã'maekaki kime Jesús”, nare kērĩroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarã judíorãka ĩṕarimarã marãkã'ã kire nokatērĩwãrũberika.

Judiotatarãte kire jããrika ri'kamaka Saulote ru'rika majaroka

²³ Damascorã ñoatakaja sawãrõbaraka Saulote imamaka, “Kire majããerã”, judíorãka Jesúre yi'ribeyurãte ārĩṕuṕajoaeka. ²⁴ Suṕa imarĩ ñami, ĩmioka kire naṕãñaroyika wejeaṕi ṕoriwa'rĩrũkirõ'õ koṕerekarã kire jããokaro'si. I'suṕaka nabaako'omakaja Saulote sõrĩka.

²⁵ Kiõrĩka simamaka kibojaeka yi'yurãte kire jeyobaaeka, kiru'yaokaro'si. Torãjĩrã mae, ñami wejea nata'tekarõ'õṕi imatirã ṕi'i uṕaka ĩoikarã kire jããtirã aṕeṕẽ'rõtorã kire naruetaeka kiru'yaokaro'si.

Jerusalénrã Saulote imaeka mae

²⁶ Topi, ru'riwa'ritirã Jerusalénrã keyaeka mae. Torã Jesúre yi'yurãka jeyoaririka kiyapakoþeka. I'supaka kiyapako'omakaja “Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo þuri”, ārīwa'ri kire nakīkika. ²⁷ I'supaka nimako'omakaja, Bernabé wāmeiki, Saulote jey-
obaaekaki. “Mī'tabe, aþóstorākaka majairã”, kire kērīka. Sauloka napõ'irã eyatirã ikupaka Bern-
abére nare ārīka:

—Saulo kime īī, ma'api ke'ririjayukā'ā maipamaki Jesúre kire þemakotowirika. Supabatirã kika kijaika. I'supaka Jesúre kire baaeka be'erō'ō Damascorã dako werikimarīaja þo'imajare Jesúrika bojariroka wārōrapaki kime, — Bernabére nare ārīka.

²⁸ I'supaka nare kēpakā'ā “Maka imarūkika Saulote ime mae”, kireka narīka. I'supaka napakā'ā, Jerusalénrã naka kimaeka. Naka imarijari dako werikimarīaja tokarāre Jesúrika kibojaeka. ²⁹ Judíotatarã imariþotojo griego oka jairãka Saulote jaibaraka imaeka. Tuþarã majaropūñu añua nare bojabaraka, “Sāñu upakaja Jā'merūkika Tuþarāte wā'maekaki kime Jesús”, nare kērīka. I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri kire jāārika nari'kaeka. ³⁰ I'supaka kika nima ā'mitiriwa'ri, Cesarearã kijeyomarāre kire e'ewa'rika. Torã eyatirã Tarsowejearã kire nape'riwa'rirūjeka.

³¹ I'sia þoto þuri Judea, Samaria, supabatirã Galilea ka'iarāoka ba'iaja Jesúre yi'yurāte jūaberika. Suþa simamaka Espíritu Santore nare jeyobaamaka jījimakaþi Jesúre jiibaji yi'yurã nimamirīrīkawa'rika. Suþa imarī rīkimabaji Jesúre

yi'yurāte imarijarika. Supabatirāoka ritaja jiyipupaka Maipamakire õparaka nimarijarika.

Bitamajite Pedrote jieka

³² Supa imarĩ Jesúre yi'yurāte ĩ'rāweje jariwa'ririmarĩaja Pedrote ĩataparoyika. I'supaka imawa'ri Lida wāmeirō'ōrā naḵō'irā turirĩ keyaeka. ³³ Torā eyatirā Eneas wāmeikite kĩaeka. Bitamaji imarĩ, maekarakaotēñarirakakuri wejejē'rāka keyawa'rika kikārĩrũkirō'ōrāja p̄yubaraka. ³⁴ Torājĩrā mae, ikupaka Pedrote kire ārĩka:

—Eneas, mia'mitipe, Jesucristore mire jieyu mae. Supa imarĩ mimi'mirĩkabe. Supabatirā mikārĩrũkia mibupebe,— kire kērĩka.

I'supaka kire kērĩkarō'õjĩteje, bitamaji imakopekakite mi'mirĩkaeka. ³⁵ Rĩkimarāja Lidakarā supabatirā Sarónka'iakarāoka ĩaekarā supa kibaaeka. Supa imarĩ nimaupatiji Jesúre yi'yurā oyiaja najarika.

Reyaekakote Pedrote tāāeka

³⁶ ĩ'rāko Joḵe wāmeirō'õkako Tabitá wāmeikote imaeka, Jesúre yi'yuko. Griego okapĩ puri Dorcas wāmeiko koimaeka. Jiiko ḵo'irōmo imarĩ wayuoka baairāte jia kojeyobaaroyika. ³⁷ I'supaka imariḵotojo ikuparō'õḵiji wāmarĩa jariwa'ri koreyaeka mae. Koreyamaka ĩatirā reyairāte nabaaika upakaja koḵo'ia najũjeka korĩrā. Supabatirā ĩmipē'rōtorā imaeka kurarakarā koro'siji kore nataeka. ³⁸ I'supaka kore baatirā “Lidarā Pedrote ime”, ḵo'imajare añua Joḵekarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā ĩḵarāte

Pedrote akarĩ naḡũataeka, koyikurirãja kimaeka simamaka. Kipõ'irã eyatirã ikupaka kire narĩka:

—Dajoa wārũaja yijaka.—

³⁹ I'supaka napakã'ã ã'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Jøperã. Torã eyatirã Dorcas majaka nataekarõ'õrã kire ne'ewa'rika. Supa imarĩ kopõ'irã rĩkimarãja natĩmiarãte reyatapækarãre oḡaraka imamaka kĩaeka. Ketamaka kipõ'irã narẽrĩka kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerã baarapaka ruḡu rĩkimakaja saya yijare kopu'aĩjirape, — aḡaraka Pedrote sanabeaeka.

⁴⁰ I'supaka kire napakã'ã,

—Mija ḡoriwa'ḡe ruḡu,— nare kẽrĩka.

Naḡoriwa'rika be'erõ'õ, ñukuruḡatirã Tuḡarãka kijaika. Kika jaiweatirã, reyaekakote jorowa'ri ãatirã,

—Tabitã mimi'mibe,— kore kẽrĩka.

I'supaka kẽrĩka ḡotojo koñakoa wiritaeka. Supa imarĩ Pedrote ãatirã komi'miruḡaeka. ⁴¹ Toḡi mae, kopitakapi ñi'atirã Pedrote kore mi'mataeka. Supabatirã “Mija ḡoḡe ruḡu”, kẽrĩkarãte kiakaeka.

—Kopakaja õñia kojayu. Ate kore mija ãarape mae, — Jesúre yi'yurã natĩmiarã reyatapækarã, supabatirã aḡerã najeyomarãreoka kẽrĩka.

⁴² I'supaka kjarika ritaja Jøḡekarãre ã'mitiripataeka. Sã'mitiritirã rĩkimarãja Jesúre nayi'rika. ⁴³ Sabe'erõ'õ torã ñoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón ḡõ'irã.

10

Cornelio ḡõ'irã Pedrote a'rika

1 Cesareawejearã Cornelio wãmeikite imaeka. Torã rĩkimarãja surararãka Italiakarãkaki imatirã ï'rãpitarakamarã þo'imajarakamaki surararãka ïþamaki kimaeka. 2 Judíorãkimarĩka imariþotojo Tuparãte jiyiþupaka õñuka, kiwi'iaureka imarãpitiyika. Judíorãka wayuoka baairãte rĩkimakaja niñerũ jeyobaarimaji, supabatirãoka Tuparãte jaijipaki kimaeka. 3 I'supaka kimamaka ï'rãrĩmi tres rõ'õjirã aiyate eyawa'rika þoto makãrãrũñuroka upakapi Tuparãte þũataekaki ángelte kipõ'irã etaeka. Jia Corneliore kire ïatiyaeka. Supabatirã kipõ'irã kãkaeyatirã,

—Cornelio,— ángelte kire ãrĩka.

4 Topi mae, kireka ñakoariji,

—Aya, ¿marãkã'ã sime je'e ñiþamaki? — þupatawa'ri kire kërĩka. I'supaka këþakã'ã

—Tuparãte mijeñerijayu rakakaja mire kiã'mitiyu. Supabatirã wayuoka baairãte mijeyobaaikarekaoka jĩjimaka kime. I'supaka mimamaka mireka þupajoajipaki kime. 5 Supa imarĩ Joþewejearã imaki Simónre akarĩ a'rirũkirãte miþũatabe. Kiwãmeaoka Pedro. 6 Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riapakirijerã imaki þõ'irã kime. Torã Simón Pedrote natõþorãñu miþũatarãñurã,— ángelte kire ãrĩka.

7 I'supaka kire ãrĩweatirã ángelte a'rika. Sabe'erõ'õ ï'parã kiba'iraberimaja, supabatirã ï'rĩka surara jia Tuparãte yi'yuka imaekakiteoka kiakaeka. 8 Supa imarĩ kipõ'irã netaeka þoto, ángelte kire ãrĩkakaka Corneliore nare bojaeka. Nare sabojaweatirã Joþerã nare ke'rirũjeka.

⁹ I'supaka kēpakā'ā a'ritirā, aḗrīmi wājītāji aiya simaeka ḗoto Joḗe koyikurirā neyaeka. I'tojīte wi'i ruḗututurā Pedrote mirīka Tuḗarāka jairī.
¹⁰ Tuḗarāka jaibaraka kimaeka ḗoto kopakaja kikēsirabaeka. I'supaka kimamaka aḗrāte ba'arika kiro'si baayukā'āja ikupaka makārārūñuroka upakapi kiro'si simaeka: ¹¹ Mabo'ikakurirā kīaeka ḗoto sayapāia jo'bato ī'ḗapē'rōto ñi'atirā maja'aruetaika upaka saruira'aeka. ¹² Satōsiarā ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa ḗariji imaeka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabatirā yībaraka tuyuaoka simaeka. * ¹³ Supa imarī īmipi ikupaka Pedrote sajaikorika:

—Pedro mimi'mibe. Samijāāba'abe,— kire sārīkorika.

¹⁴ I'sia oka ā'mitiritirā ikupaka kiyi'rika:

—Marākā'ā baatirā yibaaberijīka Ñīpamaki, Moisés wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruḗu.—

¹⁵ Toḗi ate sajaikorika

—“Jājika yiro'si sime”, merīa'si, Tuḗarāte ba'arūjeika ḗuri “Miba'abe”, — mabo'ikakuripi sārīkorika.

¹⁶ Maekarakakuri i'supaka Pedrote sabaaka. Sabe'erō'ōḗi mae sayapāia Tuḗarāte e'eka. ¹⁷ I'sia īawa'ri “¿Dako baaerā supa yire sabaayu jee?”, Pedrote ārīḗupajoaeka. I'supaka ḗupajoabaraka kimekā'āja, “No'orā Simónre ime”, āḗaraka ḗo'imajare jērīarijariji, Simón wi'iarā neyaeka

* **10:12** Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

Corneliore pũataekarã. ¹⁸ Torã eyatirã ikupaka najẽrãaeka:

—¿Õ'õrã yaje Simón Pedro wãmeikite ime? — narĩka.

¹⁹ Kĩaeka mirãka pũapajoabaraka kimekã'ãja, Espiritu Santore kire jaika,

—Mia'mitiþe. Maekarakamaki ĩmirĩja mire mo'arĩ etairã. ²⁰ Mae miruiwa'þe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judíorãkamarĩrãka ya'rijĩñu je'e?”, ãrĩpũapajobekaja mimabe. Yiþũatairã nime, — Espiritu Santore kire ãrĩka.

²¹ Supa imarĩ, Corneliore pũataekarã maekarakamaki pũ'irã Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji ñime mija mo'aiki. ¿Dakoa ãrĩwa'ri mija i'tako'o?— nare kẽrĩka.

²² I'supaka kẽpakã'ã ikupaka nayi'rika:

—Yija ĩþamaki Cornelio miþõ'irã yijare pũatarapakĩ. Jiika þo'imaji kime Cornelio. Supabatirã Tuparãte jiyiþupayeeiki. Ritaja judíotatarãoka kire jiyiþupayeeirã. Supa imarĩ ikupaka ángelte kire ãrãþe're: “Mia'mitiþe Cornelio, Simón Pedrote miakapũabe. Supabatirã mire kibojarãka jia mia'mitiþe”, ángelte yija ĩþamakire ãrãþe,— Simón Pedrote narĩka.

²³ Supa napakã'ã,

—Õ'õrã kãkara'atirã yiþõ'irã mija kãþe ruþu,— Pedrote nare ãrĩka.

Aþerĩmi þuri naka Pedrote a'rika mae. Joþewejeakarã ĩrãrimarã Jesúre yi'yurãoka, naka jeyoariwa'rikarã.

²⁴ Aþerĩmi Cesareawejearã neyaeka. Neyaerã baaeka ruþu, kirĩrã supabatirã kijeyomarãþitiyika

rērītirā Cornelio ire imaeka, “Simón Pedrote bojarāka ma'mitiriye'e”, āriwa'ri nare kioyibojaeka. ²⁵ Torā neyaeka poto Pedrote e'etorirī Cornelio re porika. Supabatirā Cornelio re űukuruþaeka kire jiyiþuþayeeokaro'si. ²⁶ I'suþaka kibaamaka kipitakarā űi'atirā,

—Mimi'mibe. Miuþakaja þo'imaji űime yiro'sioka,— Pedrote kire ārika.

²⁷ I'suþaka kēþakā'ā kimi'mika mae. Suþa imarī jaibu'arikapiji wi'iarā nakākaeka mae. Torā kākawa'ritirā rīkimarāja þo'imaja rērīkarāte Pedrote ĩaeka. ²⁸ I'suþaka nimamaka ĩatirā, ikuþaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judiōtatarā aþetatarāþitiyika rukubaka imarika, suþabatirā naþō'irā turirikaoka jājibaairā yija ime. I'siakaka ōriwārūirā mija ime. I'suþaka simako'omakaja Tuþarā þuri ikuþaka yire bojarapaki: “Jājibaarimarīa sime', űaűua 'Jājibaarika sime', mija āri'a'si”, Tuþarāte yire ārāþe. Suþa imarī “Judiōtataki imariþotojo aþetatarāka rukubaka űima jājibaarūkimarīa sime”, űarīwārūyu maekaka þuri. ²⁹ Suþa imarī Cornelio majaroka yire nabojarapaka þotojo űojimarīji miþō'irā yi'tarāþe. Suþa imarī ĩmarākā'ā āriwa'ri oka yire mija þūatarāþe?— Pedrote nare ārika.

³⁰ I'suþaka kēþakā'ā, ikuþaka Cornelio kire ārika:

—Botarakarīmi sajaritiyu tres rō'ōjirā aiyate eyawa'rapaka poto, Tuþarāka jaibaraka űimarapaka be'erō'ō. Ikuþarō'ōþiji ángelte saya yaaboaike jāātirā yiþō'irā kipemakotowirāþe.

³¹ Toþi ikuþaka yire kērāþe mae: “Cornelio. Tuþarāte mijēűeika jījimakaþi kiā'mitiyu.

Supabatirā wayuoka baairāte mijeyobaaika jiaoka kiro'si sime. Saḡi āriwa'ri jia mire kibaayu. ³² Supa imarī Joḡewejaarā imaki Simón Pedro wāmeikite miakarūjebe. Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarā kime riapakirijerā”, ángelte yire ārāḡe. ³³ I'supaka yire kibojamaka ā'mitiriwa'ri, űojimarġi oka mire yiḡūatarape. Jia oka mi'tayu ō'ōrā. Tuḡarāte ĩaika wājitāji yija rērġko'o kioka simaupatiji ōñaokaro'si. Tuḡarāte mire bojaika yija ā'mitiriyapayu, — Corneliore kire ārika.

Cornelio jeyomarāre kiwārōeka Pedro

³⁴ Sā'mitiritirā, ikupaka Pedrote jaiū'mueka mae:

—“Aḡerimarāre kiwātaika ḡemawa'ribaji ĩrātatareje wātabayuka kime Tuḡarā”, űariwārūyu mae. ³⁵ Ritatojo wejeareka ḡo'imajatata imaupatirekaja jiyiḡupaka kire ōriwa'ri, kiyapaika upakaja baairāka jġjimaka kimarijaju. ³⁶ Yija tā'omaja Israel wāsa riḡarāmerāro'si Jesucristo, ritatojo wejeareka imarā ĩḡamakite baaekapi āriwa'ri jia Tuḡarāka nimarūkiakaka nare kibojaeka. ³⁷⁻³⁸ Mamarġ Galileaka'iarā, supabatirā ritaja Judea ka'iareka Jesús Nazaretkakire baaeka ōñurā mija ime. Po'imajare wārōbaraka Juanre narupuko'a jūjeyukā'āja, mae kirikapi baawārūiki Jesúre kimaū'murūjeka Tuḡarā. Supabatirā Espiritu Santore kire kija'ataeka. I'supaka kibaaekaki imarġ, Galileakarāre supabatirā Judeaka'iakarāreoka jia kibaaeka. Supa imarġ ritaja Satanāre ba'iaja jūarūjeroyikarāte kitāāroyireka. I'supaka kibaaroyireka, Tuḡarāte kika imaeka simamaka. ³⁹ Yija, aḡóstolrāka,

Jerusalénwejearã, supabatirã judíotatarã kaiarã ritaja Jesúre baaeka ãaekarã. Sabe'erõ'õ Jerusalénrã judíotatarã ïparimarãte yaþua tetaekarã kire jãärüjeka. ⁴⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja maekarakarïmireka, Tuparã þuri Jesúre õñia jarirüjekaki. Supabatirã Jesúre yijare kipemakotowiataeka. ⁴¹ Judíotatarãte nimaupatiremarïa Jesúre þemakotowirirã Tuparãte baaeka. Mamarítaka kiwã'maekarã yija imamaka i'supaka kibaaeka, “Õñia Jesúre ime ate”, yija ãrïwãrũokaro'si. Ate õñia Jesúre jariþe'rika be'erõ'õ kika ba'aekarã yija ime. ⁴² “Õñia imarãte supabatirã reyaekarãteoka, ba'iaja nabaaka wapa nare jẽnerimaji mimabe', ãrïwa'ri Tuparãte yire jã'meka ãrïwa'ri þo'imajare mija bojabe”, Jesúre yijare ãrïka. ⁴³ Tuparãro'si bojaïjirimaja imaeka rakamakiji Jesúre imarũkiakaka þupajoawa'ri no'oeka. Supa imarï Jesúre yi'yurãte ba'iaja baaeka wapa Tuparãte ye'kariarũkiakaka no'oeka,— Pedrote nare ãrïka.

Judíotatamarãrãteoka Espiritu Santore ña'rïjãika

⁴⁴ I'supaka ãþaraka Pedrote imekã'ãja Espiritu Santore nare ña'rïjãika. ⁴⁵⁻⁴⁶ Supa imawa'ri ïrãrokamarïa þo'imaja oka norïbeyuaja jaibaraka nimaeka Tuparãte jiyiþuþayeebaraka. Sïatirã “Judíorãkamarãrãteoka Espiritu Santore ña'rïjãiyu mae”, ãrïwa'ri naþupataeka judíorãka Pedroka ïrãtiji etaekarã. ⁴⁷ Topi ikupaka judíorãkare Pedrote ãrïka ate:

—Mija ã'mitipe yijeyomarã. Muþakajaoka Espiritu Santore nare ña'rïjãimaka õ'õrã imarãte

ĩ'rĩkaoka “Ruᵑuko'a nare mija jũjea'si”, ārĩrika imaberijĩnu,— judíorākare kērĩka.

⁴⁸ Supabatirā,

—“Jesucristore yi'riwa'ri kirirā maimae”, ārĩwa'ri ruᵑuko'a mija jũjerũjebe,— Corneliorākare kērĩka.

Supa imarĩ naruᵑuko'a najũjeka Pedroka imaekarā. Sabe'erō'ō,

—Me'ria'si ruᵑu. Yijaka mimabe ñojimarĩji ruᵑu,
— Pedrote narĩka Cornelioka imaekarā.

11

Jerusalénkarā Jesúre yi'yurā imaekarāte Pedrote majarobojaeka

¹ Topi mae, apóstolrāka, supabatirā Judeaka'iakarā Jesúre ā'mitiripēaekarōoka, “Judíotatamarĩrā imaripotojo, Jesúre na'mitiripēayu're”, ārĩka majaroka na'mitirika. ²⁻³ Supa imarĩ Jerusalénrā Pedrote pe'rieyaeka poto, ikuᵑaka kire narĩka:

—¿Dako baaerā judíotatamarĩrā wi'iarā mikākarape? Supabatirāoka ¿marākā'ā ārĩwa'ri naka miba'arape?— Pedrote narĩka.

⁴⁻⁵ I'supaka kire napakā'ā ikuᵑaka wājirokapi Pedrote nare bojajiika:

—Jopewejaarā Tuparāte jaibaraka ñimarapaka poto ikuᵑaka simarape. Makārārũñuroka upakapi ikuᵑaka yire sapemakotowirape: Mabo'ikakuripi sayapāia jo'bato ĩ'papē'rōto ñi'atirā maja'aruetaika upaka ioika ima yipō'irā etarapaka. ⁶ “¿Dakoa satōsiareka ima?”, ārĩwa'ri jia sañiatiyarape. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa pariiji imarapaka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua,

supabatirā yibaraka tuyuaoka simarape.
 7 Sañiawearapaka poto mabo'ikakuriꝑi ikupaka
 yire sārīkorape: “Pedro mimi'mibe. Jāātirā
 samiba'abe”, yire sārīkorape. 8 “Marākā'ā baatirā
 yibaaberijika Ņiꝑamaki, Moisés wāsare jājibaaeka
 ba'akoribeyuka ñime ruꝑu”, āriwa'ri yiyi'rape.
 9 Supa ñapakā'ā ikupaka yire sārīkorape ate: “
 ‘Jājika yiro'si sime’, merīa'si, Tuparāte ba'arūjeika
 ꝑuri ‘Miba'abe’ ”, sārīkorape. 10 Maekarakakuri
 i'supaka yire sārāpe. Sabe'erō'ōꝑi mae
 Tuparāte sayapāia e'emiarape mabo'ikakurirā.
 11 Ikuꝑarō'ōꝑiji i'supaka simarapaka be'erō'ō
 maekarakamaki ꝑo'imajare ñimaraparō'ōrā
 eyarape. Cesareawejeakaki Cornelio nare
 ꝑūatarapaki, yire ne'eayaokaro'si. 12 “Netarāka
 poto, ba'iaja ꝑuparibekaja naka me'pe”, Espiritu
 Santore yire āpakā'ā, ya'rape. Supabatirā
 ī'rōtēñarirakamarā Jesúre ā'mitiripēairā yika ō'ōrā
 imarā yijeyoa turaparā. Naka mae Cornelio
 wi'iarā yija kākarape. 13 Yija kākaeyarapaka
 poto, ikupaka Corneliore yijare bojarape:
 “Yiwi'iareka ñimarapaka poto ángelte yire
 ꝑemakotowirirīkarape. Mia je'e ikupaka yire
 kērāpe: ‘Joꝑewearā Simónre akarī a'rirūkirāte
 miꝑūatabe. Pedrooka kire nañu. 14 Mija
 ꝑō'irā eyatirā, “Mire, miwi'iareka imarāteoka
 ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia
 imakopeikareka ikupaka Tuparāte mijare
 tāārāñu”, āriwa'ri mijare kibojarāñu’, Corneliore
 yijare ārāpe”, ángelte kire ārika bojabaraka.
 15 I'supaka yire kērāpaka be'erō'ō, yi'i ate nare
 bojaū'murapaki. Nare yijaiū'murapaka potojo,

ikuparō'ōpi Espiritu Santore nare ña'rījāirape, mare mamarī kibaarapaka upakajaoka.

¹⁶I'supaka simakaka ĩawa'ri, Maiṗamakire bojaeka yiṗupajoatōporape. Mia, ikupaka kērīka: “Bikijarā ṗuri okoapi Juanre ruṗuko'a mijare jūjeka. Tuṗarā ṗuri Espiritu Santo mijare ña'ajāārāki, kiyapaika upakaja baawārūrā mija imaokaro'si”, i'supakajaoka mamarīrāja Jesúre mare bojatika.

¹⁷Jesucristore yi'yurā maimamaka, Espiritu Santore Tuṗarāte mare ña'ajāārapaka upakaja judíorākamarīrā nimako'omakaja nareoka Espiritu Santore kiña'ajāārape. I'supaka Tuṗarāte nare baamaka “I'supakamarīa sime. Judíorākamarīrā mija ṗuri marākā'ā baatirā yijaka imaberijīrā mija”, ārīberijīka ñimarape,— Pedrote nare ārīka.

¹⁸I'supaka kēṗakā'ā kire najērīatiyika. Topi mae ikupaka naṗupaka no'aeka:

—Jiitakaja baaiki kime Tuṗarā.
Judíorākamarīrāteoka ba'iaja nabaaika
naja'atarāka, nare kiye'kariarāñu jia kika
nimajṗarū,— ārīwa'ri narīka.

Antioquíakarā Jesúre nayi'riū'mueka

¹⁹I'sia ruṗubaji Jesúre yi'ribeyurā Estebanre jāāekarā. Supabatirā aṗerā kiupaka imaekarā Jesúre yi'yurāteoka ba'iaja nabaaeka. Supa imarī ĩrārimarā Jesúre yi'yurā Feniciaka'iarā, Chiṗrejūmurikarā imawejeareka, supabatirā Antioquía wejearāoka naru'riwa'rika. Torā eyatirā, judíorākare takaja Jesúrika bojariroka nabojaeka. ²⁰Aṗerā ṗuri, Chiṗrekarā, Cirenekarā a'ritirā Antioquíarā eyaekarā. Torā eyatirā judíorākamarīrā imaekarāteoka maiṗamaki

Jesúrika nabojaeka. ²¹ “Jia nabojawārūrū”, āriwa'ri Tuparāte nare jeyobaaeka. Supa imarī rīkimarāja Jesúrika nabojaeka ā'mitiritirā, mamarī nayi'rikoperoyika naja'ataeka, kire yi'riwa'ri.

²² Antioquíawejearā Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā Antioquíarā Bernabére napūataeka. ²³ Supa kire napakā'ā ke'rika. Torā eyatirā, Tuparāte jia nare baaeka kīaeyaeka. I'supaka nimaeka ĩatirā ikupaka jījimakaḡi nare kibojaeka:

—Ika mija ima upakaja jībaji Jesúre mija yi'ririmirīrkawa'pe,— nare kērīka.

²⁴ Espiritu Santore kire jeyobaaikaḡi jīḡupaki kimaeka. Tuparāte yapaika upakaja oyiaja imaki imarī, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaeka. Supa imarī rīkimarāja kibojaeka ā'mitiritirā, Jesúre nayi'rika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Tarso wāmeika wejearā Bernabéte a'rika, Saulote mo'arī. ²⁶ Kire tōḡotirā, “Dajoa Antioquíarā”, kire kērīka. Supa kire kēpakā'ā ĩ'parā najeyoariwa'rika torā. Ĩ'rākuriwejeje'rāka torā nimaeka, Jesúre yi'ririmajaka. Torā imatirā rīkimarāre Jesúrika nawārōeka. I'sia wejeakarā Jesúre yi'yurātejeoka “Cristianorāka nime”, ḡo'imajare āriū'mueka.*

²⁷ I'sia ḡotojo Jerusalénkarā, Tuparāro'si bojaījirimajare eyaeka Antioquíarā, Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā. ²⁸⁻³⁰ Torā eyaekarākaki ĩ'rīka imaekaki Agabo wāmeiki. Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā eyatirā, Espiritu Santore

* **11:26** El nombre Cristiano quiere decir “Cristo es nuestro Señor.”

jeyobaaikaꝑi ꝑuꝑajoatirã, ikuꝑaka nare kêrîka: “Ritatojo ka'iarã nakêsirabarãñu, ba'arika torã ꝑurirãka simamaka”, Agabote nare ãrîka. (Ñamajîbaji ba'arika torã ꝑurika Romawejea îꝑamaki Claudiore imaeka ꝑoto). Sã'mitiritirã, “Judeakarãre ba'iaja jũaerã baayu're, niñerũ nare maꝑũataye'e”, Antioquíakarã Jesúre yi'yurãte ãrîka. Narîka upakaja, narikaeka ko'apitorãja Saulo, Bernabéꝑitiiyika î'ꝑarãwã'taja nijika, “Judeakarã Jesúre yi'yurãte imaruꝑutarimajare samija îjibe”, ãrîwa'ri.

12

Santiagore najããeka, suꝑabatirã wêkomaka imariwi'iaꝑi Pedrote ꝑorika

¹ I'sia ꝑoto ritaja Jesúre yi'yurã upatireje ba'iaja Herodere kisurararãkare baarũjeũ'mueka. Suꝑa imarĩ î'rãrimarã nare imaruꝑutarimajare wêkomaka imariwi'iarã nataeka. ² Suꝑabatirã, Juan ma'mi Santiagore nañi'apakã'ã, “Kiwãmua mija toata'tabe”, nare kêrîka. ³⁻⁴ I'suꝑaka kêrîka ã'mitiritirã, jîjimaka judíorãka îꝑarimarãre jarika. Topi jîjimaka nimamaka îawa'ri ꝑan levadura rukeberika naba'aroyikarĩmi Pedroteoka kiñi'arũjeka wêkomaka imariwi'iarã kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurararãkare kiarĩrũjeka Herodes. Botarakatata imatirã rakaka tatareka botarakarimarã nimaeka. I'sirakamarã imarĩ,

—Botarakamaki oyiaya mija o'arijarirãñu kire tuerikareka,— nare kêrîka.

Suꝑabatirã “Pascua baya o'riwa'rirãka ꝑoto, ꝑo'imajare îarãka wãjitãji Pedrote ba'iaja jaiwã'imarĩtirã, kire yijããrũjerãñu”, Herodes

puṗaka imaeka. ⁵ Suṗa imarĩ ĩ'rãrĩmi uṗakaja ĵiitakaja Ðedrote natueka. I'suṗaka nima ã'mitiritirã, kijeyomarã Jesúre yi'yurã jimarĩa Tuṗarãte kiro'si ĵaiĵika.

⁶ Torã kimaeka ñami simakoṗeka Herodete kire ĵããrũjerũkirĩmi. Mia, wẽkomaka imariwi'iarã ĩ'parã surararãka kire tuerimaja watoṗekarã ĩ'pamiji ṗerumijiaṗi ṗi'ṗekaki kikãrĩṗañaeka. ĩarĩritiyarũkirõ'õ simamaka aṗerã surararãka koṗerekarã tuekarã. ⁷ Ikuṗarõ'õṗiji, ángelte kiṗõ'irã etaeka. Suṗabatirã kimaeka kurara yaaboaeaka ĵãĵia ĵãta'airõ'õ jarika. Toṗi mae, kãrĩka imaekaki Ðedrote ángelte rabetõrõtaeka. Kitũrũeka ṗoto,

—Wãrũaja mimi'mibe,— kire kẽrĩka.

I'suṗaka kire kẽrĩka ṗotojo ṗerumijiaṗi kiṗita arikaka naṗi'ṗekoṗeka kutueka. ⁸ I'suṗaka ki-jarika ṗoto,

—Mijariroaka mijããũ'mube, miũ'ṗuko'aoka,— Ðedrote kẽrĩka.

Toṗi ikuṗaka kire kẽrĩka ate:

—Mijariroaka ṗemakatooka mijããbe. Suṗabatirã yibe'erõ'õ mi'tabe,— ángelte kire ãrĩka.

⁹ I'suṗaka kire kẽṗakã'ã, Ðedrote kibe'erõ'õ a'rika. I'suṗaka baariṗotojo “Suṗa sime”, marĩwãrũberijĩka simaeka kiro'si. “¿Yaje ritaitaka sime je'e?”, ãrĩriṗotojo “Makãrãrũñuroka uṗaka yi-ro'si sime je'e”, kẽrĩṗuṗajoaeaka. ¹⁰ A'ririĵariĵi mamarĩkaki surarate tueirõ'õ o'ritirã, aṗikate imarõ'õoka no'rika. Sa'riwa'ri ĵiyiakaka ṗeruakaka baaeka wejekuraraka koṗerekarã neyaeka ṗoto sõñu uṗakaja sawiritaeka. Toṗi ṗoritirã na'ririĵayukã'ãĵa ikuṗarõ'õṗiji ángelte

ririwa'rika. I'supaka simamaka ĩ'rĩkaja Pedrote tuika.

¹¹ Topi mae, “Rita sime. Kārārūrĩbeyuka yi'i. Herodete yire jāãkoreka yire kiþoærã ángelte kiþūatayu Tuþarã. I'supaka simamaka judíorãka ĩþamarã ba'iaja yire nabaariþakatayuareka, yiwaþu'yu mae”, Pedrote ārĩþupajoeka.

¹²⁻¹³ I'supaka kiþupaka imekã'aja Juan Marcos þako, María wi'iarã ke'rika. Satōsirō'ōrã rĩkimaraja Tuþarãte jaibaraka þo'imajare imaeka. I'supaka nimaekarō'ōrã eyatirã koþerekapi,

—¿Yaje mija ime?— nare kērĩka.

Sã'mitiritirã ĩ'rãko torã ba'iraberimajo, Rode, koþerekarã eyarĩkaritirã, ã'mitirikako, “¿Maki kime?”, ārĩwa'ri. ¹⁴ Sakowierã baaeka ruþu, Pedrote jaika koã'mitiriwārũeka. Sã'mitiriwārūtirã jĩjimaka jariwa'ri koþereka wiebekaja,

—Pēterã Pedrote imakoyu, — ārĩwa'ri torã imaekarãte bojarĩ ko'rika.

¹⁵ I'supaka nare kōþakã'ã,

—Miwejabyu je'e,— kore narĩka.

Topi,

—Ritama ñañu,— nare kōrĩka.

I'supaka nare kōþakã'ã,

—Kire ĩarĩrĩka mirãki ángel kime je'e aþeyari,— kore narĩka.*

¹⁶ I'supaka narĩko'omakaja,

—¿Yaje mija ime?— þēteþi Pedrote ārĩrĩkamarika.

* **12:15** Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado.

I'supaka simamaka kopereka wiwatatirã kire ñawa'ri kopakaja napupataeka. ¹⁷ I'supaka nimamaka, kipitaka kimimataeka “Kareaja mija imabe”, arĩwa'ri. Topi mae, “Wẽkomaka imariwi'iarã ñimako'orõ'õpi ikupaka Tuparãte yire baako'o”, nare kẽrika. I'supaka nare arĩtirã,

—Majeyomarã Jesúre yi'yurãte samija bojabe. Supabatirã i'supakajaoka mija aþe Santiagoreoka, — nare kẽrika.†

I'supaka nare arĩweatirã aþerõ'õrã ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika ñamibikitojo torã ñarĩrimaja imaekarã surararãkare jimarĩa ba'iaja þuparika Pedrote imabepakã'ã ñatirã. “¿Marãkã'ã Pedrote baatiyako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narĩka. ¹⁹ Kimabepakã'ã ñatirã, Herodete kire mo'arũjeka. Kire natõþobepakã'ã Herodete nare jẽriapeatiyaeka. I'supaka nare kijẽpakã'ã marãkã'ã nayi'riwãrũberijĩka simaeka naro'si. Supa imarĩ Herodete nare jããrũjeka mae. I'supaka nare baatirã Judeaþi ke'rika Cesarearã imarĩ.

Tuparã reyarũjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeekarã supabatirã Sidónwejeekarãka jimarĩa imawa'ri boebaka naka Herodete imaeka. I'supaka tokarãka imawa'ri, niñerũ e'eokaro'si ba'arika nare þũatarika kika'iakarãre kijãjibaeka. Herodes ka'iaþi naba'arika e'etoyurã nimaeka Tirowejeekarã supabatirã Sidónwejeekarãoka. Supa imarĩ ñrĩka upaka þupajoawa'ri Herodes þõ'irã okajierĩ þo'imajare

† **12:17** Refiere a Santiago, el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2)

naṗũataeka. Herodete najairã baaeka ruṗu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaiika. Jiaṗi kire najaiẽjemaka “Jia mika imariyaṗairã nime”, ãrĩwa'ri Blastore kire ãrĩka. I'supaka kẽṗakã'ã, “Ĩrãrĩmi naka yijairãñu ruṗu”, Herodete kire ãrĩka. ²¹ Naka kijairã baaekarĩmi, ĩṗi imarĩ, jia jariroaka ĩṗarimarãre jããroyika uṗakakaka kijããeka. Supabatirã ĩṗire ruṗaroyikarõ'õrã imatirã, torã rẽrĩkarãre kijaika. ²² Torãjĩrã mae, sã'mitiritirã,

—Mia, majiyiṗuṗayeeroyikite† mare jaiyu, ĩmirĩji uṗakamarĩa kime, — ãṗaraka jimarĩa ṗo'imajare akasereka jĩjimaka imawa'ri.

²³ I'supaka ãṗaraka nimaeka ṗoto, Tuṗarãte ṗũataekaki ángel, jimarĩ ba'iaja Herodete kimarũjeka. “I'supaka yireka ãrĩbekaja Tuṗarãte mija jiyiṗuṗayeebe”, kẽrĩberirĩṗareareka, wãjua Herodete ba'ariataeka.

²⁴ I'supaka simaeka be'erõ'õ Jesúre yi'yurãte kirika bojamaka rĩkimabaji sayi'yurãte ṗubueka.

²⁵ I'tojĩtejeoka Bernabé, Sauloṗitiyika Jerusalénkarãre niñerũ ĩjirĩ na'rika. Nare ĩjiweatirã, Juanre Antioquíarã ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawãmeyeeke Marcos.

13

Bernabé Sauloṗitiyika, Jesúrika bojariroka nabo-jataṗaeka

¹ Antioquíarã Jesúre yi'yurãte rẽrĩbaraka imaroyika. ĩrãrimarã nakarã jia kirika bojawaṗu'atarimaja Tuṗarãte nare imarũjeka.

† 12:22 Un dios

I'supaka imarã imariþotojo, “Ikuþaka þo'imajare mija bojawaþu'atarijape”, ãrĩwa'ri kiro'si bojaĩjirimaja þariji nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka narĩka Neika), Lucio Cirenekaki, Menahem Galileakaki (ĩpi Herodesþitiyika þakiarikaki), supabatirã Saulooka imaekaki naka.
² Maiþamakika jaiokaro'si rěrĩtirã torã nimaeka. Supa imarĩ Tuþarãte þuþajoabaraka ba'abekaja kire jaibaraka nimaeka. I'supaka nimaeka þoto ikupaka Espĩritu Santore nare ãrĩka:

—Bernabé, Sauloteoka yiyapaika upakaja baarimaja nimaokaro'si nare ye'eraþe. Supa imarĩ yimajaroka wãrõtaþarĩ nare mija þũatabe nare yijã'metika upakaja,— nare kěrĩka.

³ I'supaka kěrĩka ã'mitiritirã ba'abekaja Tuþarãka jaibaraka nimaeka ruþu. Supabatirã, Bernabéro'si, Sauloro'sioka jaiĩjibaraka naþo'iarã naþitaka naja'apeamomeka, Tuþarãte nare jeyobaarũ ãrĩwa'ri. I'supaka baatirã nare na'rirũjeka.

Chiþre wãmeika jũmurikarã na'rika

⁴ Supa imarĩ Espĩritu Santore nare ãrĩka upakaja Seleuciarã Saulote a'rika, Bernabéþitiyika. Torã eyatirã wapurupi na'rika Chiþre wãmeika jũmurikarã. ⁵ Torã, Salamina wãmeika wejea imaekarõ'õrã namarĩka. Torã eyatirã judiõrãkare rěrĩriwi'iarã Tuþarãrika nawãrõeka. Juan Marcos naka imaekaki, nare jeyobaarimaji imarĩ.

⁶⁻⁸ I'sia jũmurikareka turitaþabaraka Þafoswejea wãmeirõ'õrã neyaeka. Neyaeakarõ'õrã judiõtataki Barjesús wãmeikite imaeka. Elimas wãmeiki kimaeka griego okapi þuri. Maikoribeyua

beap̄akibaraka “Tup̄arāro'si jairimaji ñime”, p̄o'imajare ār̄irijayuka kimaeka. Jūmurika ĩp̄amaki Sergio Paulo jeyoayuka kimaeka. Sergio Paulo p̄uri jia ōr̄iwārūrika p̄up̄ajoaiki kimaeka. I'sup̄aka imawa'ri Tup̄arārika ā'mitirirā Bernabé, Sauloteoka kiakarūjeka. Elimas, maikoribeyua beap̄akirimaji p̄uri Bernabé, Saulop̄itiyika nap̄up̄ajoaika up̄akamarīa p̄up̄ajoaekaki. Sup̄a imarī “Jesucristorika najaika mia'mitirip̄ēa'si”, i'sia wejeakaki ĩpire kēr̄irijarika. ⁹⁻¹⁰ Sup̄a imarī Esp̄iritu Santore jeyobaaekap̄i kire ĩar̄ikatirā ikup̄aka Saulote kire ār̄ika (kiwāmeaoka imaeka Pablo):

—Satanáre yap̄aika up̄akaja baarimaji mime. Sup̄abaturā ritaja jia ima yap̄abeyuka mime. Sap̄i ār̄iwa'ri p̄akibaraka ba'iaja p̄o'imajare mibaarijau. Maip̄amaki Tup̄arārika bojarirokamarīa mibojap̄akiyu. I'sup̄aka mibaaika mija'atabe. ¹¹ I'sup̄aka mibaaika wapa maekakaja ba'iaja Tup̄arāte mire jūarūjerā baayu. Sup̄a imarī miñakoa yarirā baaika mae. I'sup̄aka simamaka ĩabeyuka mimatarāñu. Aiyate yaaika p̄ariji miabesarāñu,— Pablote kire ār̄ika.

I'sup̄aka kēr̄ika p̄otojo kiñakoa ta'sikā'āja ririwa'rika mae. I'sup̄aka imawa'ri kire t̄itirimaji ĩr̄ikate kiyap̄akopek̄a. ¹² I'sup̄aka kijap̄akā'ā p̄up̄atawa'ri jūmurika ĩp̄amaki p̄uri, Jesúre kiā'mitirip̄ēaeka. “Ritaitaka sime nabojaika”, ār̄iwa'ri sakiyī'rika.

Pisidiareka imaeka Antioquíarā Pablorākare eyaeka

¹³ Top̄i mae, Pablo kijeyomarāp̄itiyika Pafoswejeap̄i nakūmujāika Panfilia ka'ia, Perge

wāmeirō'ō wejearā a'yaokaro'si. Torā nare maatarirā Juan Marcos p̄uri Jerusalénrā p̄erikaki. ¹⁴ Topi mae, P̄ergepi imatirā Antioquíawejearā na'rika, Pisidiaka'iwāta imaekarō'ōrā. Topi imatirā jērītarirīmi simaeka p̄oto, judiorākare rērīriwi'iarā nakākaeka. ¹⁵ Torā narupayukā'āja Moisés imaekakite jā'mekakaka supabatirā Tuparāro'si bojaījirimajare o'oekekaka īabaraka īrīkate sajaipateka. Kibojaeka be'erō'ō, judiorāka rērīriwi'i īparimarā Bernabé, P̄ablopitiyika ī'parāte ikupaka narīpūaeka:

—Yija jeyomarā, jia majaroka yijareka mija bojarūkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narīka.

¹⁶ I'supaka napakā'ā, P̄ablote mi'mirīkaeka. “Jaibekaja mija ā'mitiḡe ruḡu”, āriwa'ri kipitaka kimimataeka. Torājīrā ikupaka nare kērīka:

—Yija jeyomarā Israelkarā, supabatirā judiorākamarīrā imariḡotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia samija ā'mitiḡe. ¹⁷ Jiyiḡupaka kire moñuka Tuparāja, Israel ka'iareka imarā ñekiarāte wā'maekaki. Nare wā'matirā jia Tuparāte nare baaeka. Egiptoka'iarā nimaeka, naka'iarāmarīa nimako'omakaja rīkimabaji nakārīpoyaokaro'si nare kijeyobaaeka. Narejeoka kirikaḡi Egiptoka'iarā nimaeka p̄oto kiru'rirūjeka. ¹⁸ Topi ru'ritirā, p̄o'imajamatorā ī'parā p̄o'imajarakakuri wejejē'rāka Israeltatarāte imaeka. Torā ī'rākurimarīa kire ā'mitiripēabekaja nimako'omakaja nare īarīrīrimaji Tuparāte imaeka. ¹⁹ Canaán wāmeika ka'iakarā ī'potēñarirakatatarāte Tuparāte riataeka, naka'ia Israeltatarā ñekiarāte kījiokaro'si. ²⁰ Supa

imarĩ Egiptoka'iarã nimaũ'mueka be'erõ'õ Canaán ka'ia ne'maekarõ'õjĩrã cuatrocientos cincuentarakakuri wejejẽ'rãka sajarika.

Sabe'erõ'õ, Samuel, Tuparãro'si bojaĩjirimaji kimaerã baaeka ruþu, Israeltatarãte ĩarĩrĩrimaja nimaokaro'si ĩrãrimarãre Tuparãte imarũjeka. ²¹ Samuelte nare imaruþutayukã'ãja “Īrĩka yija ĩþamaki yija yaþayu”, mañekiarãte ãrĩka Tuparãte. I'suþaka naþakã'ã, Saúl, Quis maki, niþamaki kimaerã Tuparãte kire wã'maeka. Suþa imarĩ ĩþarã þo'imajarakakuri wejejẽ'rãka rõ'õjĩrã ĩþi kimaeka. Benjamín imaekaki riþarãmerã riþarãmi kimaeka Saúl. ²² I'tojĩrã be'erõ'õ Saúlre þoatagirã Davidre ĩþi Tuparãte imarũjeka. “David, Jesé maki, yiþuþajoaika uþakaja þuþajoaiki imaki ñiamaka. I'suþaka imaki imarĩ yiyuþaika uþakaja kibaarãnu”, Tuparãte kireka ãrĩka. ²³ David riþarãmerã riþarãmi kimaeka Jesús. Bikija Tuparãte bojara'atika uþakaja Israel ka'iakarãre kitããokaro'si Tuparãte kire þũataeka. ²⁴ Jesúre etaerã baaeka ruþubaji Juan, Israelkarãre Tuparãrika wãrõekaki. Suþa imarĩ ritaja tokarãre ikuþaka kãrĩka: “Ba'iaja mija baaika ja'atagirã ruþuko'a mija jũjerũjebe”, nare kãrĩka. ²⁵ Suþabatirã kireyaerã baaeka ruþuþaþãka uþakaja ikuþaka Juanre ãrĩka: “ ‘Tuparãte þũataekakiji kime’, yireka mija ãrĩkoþeyu. Jẽno'o i'suþakamarĩa sime. No'ojĩrãmarĩaja sajarĩwa'yu yire þemawa'ribaji imakite etarũkia”, Juanre nare ãrĩka're,— ãrĩwa'ri Þablote nare bojaeka.

²⁶ —Yijeyomarã Abraham riþarãmerã, suþabatirã judĩorãkamarĩrã imariþotojo jia

Tuṕarāte yi'yurāoka, jia mija ā'mitiṕe. Jesúre yi'riwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoṕeikareka Tuṕarāte mare tāāekakaka mare kiā'mitirirūjeyu. ²⁷ I'suṕaka simako'omakaja Jerusalénkarā suṕabatirā niṕarimarāoka, “Mare tāārimaji kime”, āriwārūberikarā. Suṕabatirā jērītarirīmi rakakaja Tuṕarāro'si bojaĩjirimajare o'oeka ĩtirā aṕerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'suṕaka imawa'ri Jesúre ĩariṕotojo, “Tuṕarāte ṕūataekaki kime”, narīwārūberika. Saṕi āriwa'ri Jesúre najāārūjemaka, Tuṕarāro'si bojaĩjirimajare o'oeka uṕakaja sajarika. ²⁸ “Ikāṕi kiṕareayu”, āriwārūbeyurā imariṕotojo, “Kire mijāārūjebe”, āriwa'ri Pilatore naṕakatarika. ²⁹ I'suṕaka baawa'ri Jesúre najāāma, Tuṕarāro'si bojaĩjirimajare o'oeka uṕakaja sajarika. I'suṕaka kire nabaaeaka be'erō'ō yaṕua tetaekareka kimakoṕekarō'ōṕi aṕerāte kire rueka. I'suṕaka kire baatirā āta wi'iarā kire natarika. ³⁰ I'suṕaka kire nabaako'omakaja Tuṕarāte ōñia kire jariṕe'rirūjeka. ³¹ Galileāṕi Jerusalénrā kika a'rika mirārāte ĩ'rākurimarāia kiṕemakotowirika. I'suṕaka nare kibaabeaeka ĩaeka mirārā nime maekakaoka “Rita sime, ōñia jarikaki Jesús”, āriwa'ri ṕo'imajare bojarimaja.

³²⁻³³ Suṕa imarī Bernabéṕitiiyika jía majaroka mijare yibojaetayu. “Jia nare yibaarāñu”, āriwa'ri mañekiarāte Tuṕarāte bojaeka uṕakaja mare kibaaeaka narīṕarāmerā mirārā maimamaka. Mia, Jesúre najāāeka simako'omakaja ōñia kire kijariṕe'rirūjeka. I'suṕaka Tuṕarāte baarūkia ṕuṕajoaweibaraka Salmo segundo wāmeĩṕũñurā ikuṕaka Davidre o'oeka: “Maki,

yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja ɸo'imagare sañorĩrũjeyu”, Tuparãte ãrĩka Jesúreka ɸupajoabaraka. ³⁴ “Kireyako'omakaja õñia kire yijariɸe'rirũjerãka simamaka reyarũkimarĩka kimarãñu mae”, Tuparãte ãrĩka. I'supaka simamaka ikupaka sãñu kimajaroɸũñurã: “Davidre ñarĩtika upakaja, jia mijare baarimajiji ñimarãñu”, Tuparãte ãrĩka. ³⁵ Mia aɸea: “Jiyiɸupaka mire õñuka imarĩ, miyapaika upakaja baaiki ñime. I'supaka simamaka, yiɸo'ia rabakoreka õñia yire mijariɸe'rirũjerãñu”, ãparaka Davidre o'oeka. ³⁶ Õñia kimaeka ɸoto Tuparãte yapaika upaka baaiki Davidre imaeka. I'sia be'erõ'õ kireyaeka. Kireyamaka kiñekiarãte nayayeka wã'tarã kire nataeka. Torã kiɸo'ia rabaeka. Supa imarĩ aɸikate ɸupajoawa'ri majaroka kio'oeka. ³⁷ Jesús ɸuri rababerikaki Tuparãte õñia kire jariɸe'rirũjeka simamaka. ³⁸⁻³⁹ Mija ã'mitiɸe yijeyomarã, ikupaka mija õrĩrika yija yapayu: Moiséte jã'meka ma'mitiriɸeãkopemaka, ba'iaja mabaaikareka mare tããbeyuka Tuparã. I'supaka simako'omakaja Jesúre ã'mitiriɸeãirãte takaja ba'iaja baarikareka Tuparãte ye'kariayu. Supa imarĩ Jesúre baaekapi ãrĩwa'ri, ba'iaja baakoribeyurã maime Tuparã ñakoareka. ⁴⁰⁻⁴¹ Rakajekaja mija imabe, bikija Tuparãro'si bojaĩjirimajare bojaeka upaka mijare sima'si ãrĩwa'ri. Mia je'e, ikupaka sime:

“ Jia mija ã'mitiɸe yire eebaraka, yire jaiwã'imañurãoka. Mija ruɸurõ'õrã ima ikuparõ'õpiji mijare ɸupatarãka. I'supaka baawa'ri, mijare sariatarãñu. Mija

ĩarãka wãjitãji majẽrãko'abeyua yibearãñu. Ĩrĩkate mijare sabojarikareka samija õrĩwãrũberijããeka', Tuparãte ãrĩka", ãrĩwa'ri kirika bojarimajire o'oeka,— ãrĩwa'ri Pablote wãrõeka Antioquĩakarãre.

⁴² I'supaka jaiweatirã Pabloraãkare porĩwa'rika judiorãka rẽrĩriwi'iaþi. Naþoriwa'rika þoto,

—Aþea jẽrĩtarikareka ate yijare sawãrõrĩ mija i'tabe,— nare narĩka.

⁴³ Topi naþoriwa'rika þoto rĩkimarãja judiorãkare Pablo, Bernabẽpitiyika nayejoariwa'rika. Supabatirã judiorãkamarĩrã imariþotojo Moiseþe jã'meka yi'riwa'ri judiorãkare baaroyika upakaja baarimajaoka naka a'rikarã. I'supaka nabaamaka ikupaka Pabloraãkare nare bojaeka:

—“Mare wayuĩariwa'ri Jesũre reyaekãþi ãrĩwa'ri jĩjimaka Tuparãte maka ime”, ãrĩwa'ri mijare yija bojako'a mija yi'ririja'ata'si,— nare kẽrĩka.

⁴⁴ I'sia be'erõ'õ jẽrĩtarirĩmi imaekareka, rĩkimabaji i'sia wejeakarãre torã rẽrĩka Tuparãrika ã'mitiyaokaro'si. ⁴⁵ I'supaka nabaamaka jiamarĩa simaeka judiotatarã ĩparimarãro'si. I'sirokãþi ãrĩwa'ri Pablote bojamaka ã'mitiritirã aþerõ'õrã oyiaja nayi'rika. Supabatirã kiwãrõeka okae'ebaraka ba'upakaja kire najairiwã'imarĩka.

⁴⁶ I'supaka nabaamaka, okajãjiaþi ikupaka Pabloraãkare nare ãrĩka:

—Judiorãka mija imamaka Tuparãrika mijare yibojaũ'mutirãþe. I'supaka simako'omakaja samija yi'ribeyu ruþu. I'siaþi ãrĩwa'ri, Tuparãka õñia imajiparika yaþabeyurã upakaja mija ime. Mijare yija bojaika yaþabeyurã mija imamaka

judíorākamarīrāte Tuṣarārika yija bojaerā baayu mae. ⁴⁷ Mia, ikuṣaka Tuṣarāte yijare ārika:

“Judíorākamarīrā ṣō'irāoka mire yiṣūatayu yimajaroka mibojaerā. ‘Ritaja ṣo'imajare Tāārūkikate yi'yurāte takaja ōñia kika Tuṣarāte imajīṣarūjerāñu’, āṣaraka ritaja ṣo'imajare mibojabe”, āriwa'ri Tuṣarā majaropūñurā sabojayu,— nare narika.

⁴⁸ I'suṣaka naṣakā'ā judíorākamarīrā imaekarā jījimaka imawa'ri “Jiitaka sime Tuṣarārika bojariroka”, narika. I'suṣaka imawa'ri kika ōñia imajīṣarūkirāte kire ā'mitirīṣēaeka. ⁴⁹ Suṣa imarī Pablo, Bernabéṣitīyika nabojaeka ā'mitiritirā tokarā sakoyikuri imaekarōoka sabojāṣibaekarā. ⁵⁰ I'suṣaka simako'omakaja judíorāka īṣarimarā ṣuri i'sia wejeakarā imatīyairāte suṣabatirā judíorāka ṣuṣajoaimiji yi'yurā rōmijā imatīyairāṣitīyika najaibu'aeka. Bernabé Pablōka boebaka imawa'ri, ṣo'imajare naboibataeka. I'suṣaka baawa'ri toṣi nare naṣoataeka. ⁵¹ I'sia wejeaṣi naṣorika ṣoto nu'ṣuarā ka'ia eika naṣajeṣateka. “Ika wejeakarā Jesúrika bojariroka ā'mitirīṣe'yoirā imarī ba'iaja najūarūkiareka waṣu'ribeyurā nime”, āriwa'ri i'suṣaka nabaaka. I'suṣaka baatirā, Iconio wāmeika wejearā na'rika. ⁵² I'suṣaka nabaako'omakaja Antioquīawejearā nabojaeka yi'rikarā ṣuri jījimaka imaekarā. Suṣabatirā Espírītu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuṣarāte yaṣaeka uṣakaja nabaarījarika.

Iconiowejearã imaeakarãte Pablorãkare wãrõeka

¹ Iconiowejearã eyatirã judíorãkare rērīriwi'irã Pablorãkare kãkaeka. Supabatirã Jesúrika bojariroka nare nabojaeka. Sanabojamaka, judíorãka, judíorãkamarĩrãoka rīkimarãja sanayi'rika. ² I'supaka simako'omakaja ĩrãrimarã judíorãka Jesúre ã'mitiripēaberwa'ri judíorãkamarĩrã imaeakarã Pablorãkare nabobayaokaro'si nare wapuju najaiapakirijarika. I'supaka nabaamaka, “Ba'irã nime”, nareka narĩpupajoaeka. ³ I'supaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorã ñoaka Pablorãkare imatapãeka. Torã imatapabaraka okajãjirã imarĩ, “Po'imajare wayuñawa'ri jia Cristore mare baaeka”, ãrĩwa'ri namajarojojatapãeka. “Ritatakama sime”, p'o'imajare ãñaokaro'si, majērãko'abeyua pãriji Pablorãkare beaerã Tuparãte nare jeyobaaeka. ⁴ I'supaka simako'omakaja tokarãre ĩrĩka ta'iarãja pupajoaberika. Mia je'e: ĩrãrimarã judíorãka upaka pupajoarihotojo aperiã Pablorãka upaka pupajoaekarã. ⁵ Supabatirã Pablorãkare ba'iaja baariupajoawa'ri, judíorãka, judíorãkamarĩrã, ĩparimarãkaoka jaitirã, “Ātãpi Pablorãkare majããye'e”, narĩka. ⁶⁻⁷ I'supaka nareka narĩka rakajewa'ri, Licaonia ka'iarã Pablorãkare ru'riwa'rika. Torã eyatirã tokarãre Jesúrika bojariroka nabojojatapãeka. Litra wãmeirõ'õ supabatirã Derbe wãmeika wejearõoka sanawãrõtãpãeka. I'supakajaoka nabaaka sawã'tarã imaeakarãte.

Listrakarã Pablote ãtãpi najããbareka

⁸⁻⁹ Listrarã ĩrĩka bitamaji turiwãrũbekaja p'o'ijirikakite imaeka. Tokarãre Pablote jaimaka

kiã'mitirirupaeka kiro'si. Kire ïarĩkatirã, “Yire jieĩki Tuparã’, ãrĩpupajoaiki kime”, Pablote kireka ãrĩpupajoaeka. ¹⁰ Topi mae,

—Mi'mitirã jia meyarĩkape,— Pablote kire ãrĩka.

I'supaka kire kërĩka potojo bu'rirĩkatirã kituriũ'mueka. ¹¹ I'supaka nabaamaka ïawa'ri,

—Yeeja'a, ï'rã ï'parã majiyipupayeeroyirã nime. Po'imaja po'ĩupakapi ña'rĩjãitirã ïmipi maõ'irã netayu,— ãrĩwa'ri tokarãre akasereka aþetomaja okapi.

¹² I'supaka imawa'ri Bernabére Zeus, narĩka, supabatirã Pablote Hermes* narĩka, “Zeusro'si jia bojawapu'atarimaji kime”, ãrĩwa'ri. ¹³ I'sia wejeata'i a'riwa'ri rõ'õrã Zeusre jiyipupayeeriwi'ia imaeka. Tokaki kura upaka naro'si imaekaki Pblorãkare jiyipupayeeriyaþaekaki. Supa imarĩ wa'ibikirãwẽkoarã õ'õrika ja'aþeatirã, wejeakuraraka koþerekarã sake'ewa'rika. Torã eyatirã wa'ibikirãwẽkoa jããrika nayapaeka, Pblorãkare jiyipupayeekaro'si. ¹⁴⁻¹⁵ I'supaka naro'si nabaariyaþamaka ïatirã, Pblorãkare najariroaka baibebaruika. “Jiamarĩa mija baariyaþayuma”, ãrĩwa'ri i'supaka nabaaka. Supabatirã, po'imaja watoþekarã jorobaraka jãjirokapi ikupaka nare najërĩaeka:

—¿Dako baaerã i'supaka mija baariyaþayu? jMija upaka po'imajajaoka yija ime! Tuparãrika bojariroka mijare bojarĩ yija itayu, mija õñu upakaja mija baapo'ijiaekarãte mija jiyipupayeeriya'ataokaro'si. I'supaka

* **14:12** Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

simamaka Tuparã õña imajipakite mija jiyipupayeebe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejepema, riapakiakaoka, supabatirã ritaja sareka imaoka po'ijiaekaki. ¹⁶ Bikija imaekarã nayapaika upakaja wapuju imaja jiyipupayeera'aekarã. Sayapaberiko'omakaja, Tuparãte nare saja'atarũjeberika. ¹⁷ Kire najiyipupayeeberiko'omakaja jia nare kibaaeka, “Jia baaiki Tuparãte ime”, narĩwãrũokaro'si. Mia, okoa kijarirũjeyu, jia ba'arika bikiokaro'si. I'supaka ima ba'atirã ña'pirika maimaerã, supabatirã jĩjimaka maimaerã mare kijeyobaayu, — Pablorãkare nare arĩka.

¹⁸ I'supaka narĩko'omakaja wa'ibikirãwẽkoa po'imajare jãariyapaeka Pablorãkare jiyipupayeeokaro'si. I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, “Yijare jiyipupayeeewa'ri puri wa'ibikirãwẽkoa mija jãã'sima”, Pablote po'imajare arĩtataeka.

¹⁹ Torãjĩrã judiorãka Antioquiakarã supabatirã Iconiokarãoka etaekarã. Torã eyatirã torã imaekarãre kire nokabaaeka Pablote niaripe'yoerã. I'supaka napakã'ã Pablote atapi najããbareka. Topi “Kopakaja kire mariatayu mae”, arĩwa'ri weje a'riwa'rirã kire nayiewa'rika.

²⁰ I'supaka nabaako'omakaja Jesúre yi'yurãte kipõ'irã eyaeka poto Pablote jãjika. I'supaka imawa'ri wejearã naka kipe'riwa'rika ate. Aperĩmi mae Derbe wãmeirõ'õrã ke'rika Bernabepitiyika.

²¹ Torã eyatirã Jesúrika bojariroka po'imajare nawãrõeka. Sanabojamaka ã'mitiritirã rĩkimarãja sanayi'rika. Torã imataturã, Listrarã, Antioquiãrã, Iconiorãoka ate nawi'ituririjarika pe'ririjaparaka.

²² Wejerakakaja neyarijarikarõ'õrã Jesúre

ã'mitiripẽairãpitiyika najaika. Sanajaimaka ã'mitiriwa'ri, jiiibaji Jesúre yi'riwa'ri okajãjia tokarãre jarika. “Jesúre mija yi'yua mija ja'ata'si. Tuparãte jã'meirõ'õrã maeyaerã baarãka ruþu rikimakaja ba'iaja jũarijarirũkirã maimẽ”, ãparaka nabojarijarika. ²³ Wejerakakaja neyarijarika upakaja Jesúre yi'yurãte imaruþutarimaja imarũkirãte nawã'maeka. Maiþamaki Jesúre jiyiþupayeewa'ri ba'abekaja ruþu ikupaka kire najaika: “Õ'õrã mirirãte imaruþutarimajare jia mijeyobaabe”, Pablorãkare kire ãrĩka.

*Siria ka'iakaka Antioquíarã Pablorãkare
þe'riwa'rika*

²⁴ I'supaka nabaaeka be'erõ'õ Pisidiarõ'õpi o'riwa'ritirã Panfiliaka'iarã neyaeka. ²⁵ Perge wãmeika wejearã Jesúrika bojariroka wãrõweatirã, Atalía, riapakirijerã imaekarõ'õrã na'rika. ²⁶ Atalíarõ'õpi kũmujãitirã Siria ka'iarã imaeka Antioquíarõ'õrã na'ririþarika. Mamarĩ i'sia wejearã Jesúrika bojariroka nabojatãpaerã baaeka ruþu, “Mirika ba'iraberika nare mija'ataeka upaka oyiaja nabaawãrũerã nare mijeyobaabe”, Jesúre ã'mitiripẽaekarãte ãrĩka Tuparãte. Supa imarĩ narĩka upakaja baatãpaweatirã Antioquíarã Pablorãkare þe'rietaeka. ²⁷ Torã þe'rietatirã Jesúre ã'mitiripẽaekarãte narẽrĩrũjeka. Supabatirã ritaja Tuparãte nare jeyobaaekakaka tokarãre nabojaeka. “Jia Tuparãte yijare jeyobaarãþe. Supa imarĩ judíorãkamarĩrã imarãoka Jesúrika bojariroka jia ã'mitiyurã imarĩ Jesúre nayi'yu”,

ãrĩwa'ri nabojaeka. ²⁸ Ñoaka torã Jesúre
ã'mitiripẽairãka Pablorãkare imaeka.

15

*Jerusalénrã Pablorãkare eyaeka poto apóstolrãka,
imaruputarimajaka narẽrĩka*

¹ Antioquiarã nimaeka poto Judeaka'iaꝑi
judíorãka Jesúre yi'yurãte etaeka. Torã eyatirã
Jesúre yi'rikarãte judíotatarãkare baaroyika nare
nawãrõeka.

—Bikija Moisés imaekakite jã'meka upaka cir-
cuncisión mija baabesarãkareka, Tuparãte mijare
tããbesarãñu,— nare narĩka.

² I'supaka narĩka ã'mitiritirã Pablorãkaro'si
jiamarĩa simaeka. Supa imarĩ ì'papẽ'rõtorãja
jãjiãpi najaibu'aeka. Supa imarĩ “Ritamariã
simeje'e nawãrõika”, ãrĩpupajoawa'ri Jerusalénrã
Pablote kijeyomaki Bernabẽpitiyika, supabatirã
ĩ'rãrimarã naka imaekarãteoka na'rirũjeka,
apóstolrãka, supabatirãoka Jesúre yi'yurãte
imaruputairãka jaiokaro'si. “Torã eyatirã ‘¿Dako
baaerã circuncisión baarika sime?’, ãrĩwa'ri nare
mija jẽpe”, narĩka.

³ Toꝑi a'ritirã Fenicia, Samaria ka'iarãoka
eyatirã, Jesúre yi'rikarãte ikupaka nabojaeka:
“Judíorãkamarĩrã imariꝑotojo yija bojaika
yi'riwa'ri jiyipupaka norĩkoꝑeka ja'atatirã Jesúre
yi'yurã”, ãrĩwa'ri nare nabojaeka. Supa narĩka
ã'mitiritirã jĩjimaka najarika.

⁴ Jerusalénrã neyaeka poto apóstolrãka,
supabatirã Jesúre yi'yurã, nare
imaruputarimajaoka jia nare e'etorikarã. Toꝑi
mae, Tuparãpi ãrĩwa'ri ritaja nabaaroyika

majaroka nare nabojaeka. ⁵ I'supaka napakã'ã, ï'rãrimarã fariseokaka pupajoirã imariþotojo Jesúre yi'rikarã imarĩ, aþerã Jesúre yi'yurãka jairã nami'mirĩkaeka.

—Judíotatarã imariþotojo Jesúre yi'yurãteoka circuncisión baarika, supabatirã Moiséte jã'meka upakaja yi'ririka sime,— narĩka.

⁶ Supa imarĩ aþótolrãka, Jesúre yi'yurãte imaruþutarimajaoka rërĩkarã sajaiokaro'si.

⁷ Ñoaka jaibaraka nimaeka be'erõ'õ, mi'mirĩkatirã ikupaka Þedrote nare arĩka:

—Yupaka imarã, mija ã'mitipe. Bikija mijakakiteje e'etirã, Tuparãte yire pũataeka judíorãkamarĩrãte Jesús majaroka yibojaerã. Sã'mitiritirã Jesúre nayi'rirũ arĩwa'ri nare sayibojaeka. I'supaka mijare ñañua õñurã mija ime. ⁸⁻⁹ Tuparã imaki ritaja þo'imajare pupajoaika õñuka. I'supaka imaki imarĩ “Judíorãkamarĩrãoka yirirã nimarũ”, arĩwa'ri Espíritu Santore nare kiña'ajããeka, mare kiña'ajããeka upakaja. Supa imarĩ “Judíorãkamarĩrã nimamaka ba'iaja nabaika nareka yiye'kariabesarãñu”, kërĩberika. Mupakaja Jesúre yi'yurã nimamaka kireyaekapi arĩwa'ri ba'iaja nima nareka jöjotatirã jiiþuparã nare kimarũjeka. ¹⁰ I'supaka simako'omakaja “Jijimaka mijaka Tuparãte imaerã mija baarũkia jariwa'yua ruþu”, Jesúre yi'yurãte mija arĩrijayu. I'supaka jã'mebeyuka maekaka Tuparã. I'supakamarĩa simako'omakaja mija þakatayuapi arĩwa'ri jiamarĩa mijaka Tuparãte ime. Mia, Moisés imaekakite jã'meka simaja yi'riwãrũberikarã mañekiarãoka.

Sanayi'riþatawãrũberika upakajaoka maro'si sime maekaka. ¹¹ Ikuþaka

simatiyayu: Jia maiɸamaki Jesúre mare baaekapi ãrĩwa'ri ba'iaja mabaaikareka Tuparãte mare tãäyu. I'supakajaoka judíorãkamarĩrãro'si sime,— Pedrote nare ãrĩka.

¹² I'supaka Pedrote ãrĩka ã'mitiritirã nimaupatiji nokata'rika. I'supaka nimaeka ɸoto, Tuparãpi ãrĩwa'ri maikoribeyu upaka ima judíorãkamarĩrãte nabaabeaeka, Pablo, Bernabépitiyika nare nabojaeka. ¹³ Sabe'erõ'õjĩte Santiagote ikupaka ãrĩka:

—Ñañaua jia mija ã'mitipe yijeyomarã.

¹⁴ Judíorãkamarĩrã majaroka Simónre mare bojaweayu. Sã'mitiritirã, “Judíotatamarĩrãteoka kirirã nimaerã jia Tuparãte baaũ'mueka”, marĩwãrũyu. ¹⁵ I'supakajaoka Tuparãro'si bojaĩjirimajare bikija o'oeka:

¹⁶ “David wi'ia* ɸo'imajare riatako'omakaja ñamajĩ ate jia sabaape'aokaro'si yetarãñu.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka yibaarãñu ‘Tuparãte mayi'riye'e’, judíorãkamarĩrã yiwã'maekarãte ãñaokaro'si. Yi'i, mija iɸamakiji, i'supaka ñaña, bikijarãja yirirãte sõrĩrũjera'aekaki imarĩ.”

¹⁹ Ika yijaiweaikapi ãrĩwa'ri: Matã'omajamarĩrã imarã ba'iaja nabaaika ja'atairã nime Tuparãte yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, “Mañekiarãte imara'aeka upakaja baarika sime”, nare ãrĩrũkimarĩa sime. ²⁰⁻²¹ I'supaka nare ãrĩbekaja, ɸapera nare maɸuataye'e ikupaka nare okajããokaro'si: “Wapuju imaja jërãka† jiyiɸupaka õrĩwa'ri sawã'tarã ri'ia napããeka mija ba'a'si. Rõmikirã, tĩmiairã, rõmimarĩrã, tĩmiamarĩrãoka ba'iaja baabekaja mija imabe. Supabatirãoka

* **15:16** El reino de David † **15:20-21** Ídolo

wa'iro'sia sawãmua namokoru'ataeka mija ba'a'si, i'supakajaoka sariwea.” Jērītarirīmi rakakaja judíorākare rērīriwi'iarā i'supaka nabojarah'aeka nimatapaekarō'ōrā. Supa imarī, i'supaka ñañu, jiyubeyua judíorākare naka jarikoreka, — Santiagore nare ārīka.

Judíorākamarīrāte papera naḗūataeka

²² I'supaka kēpakā'ā, aḗóstrāka, Jesúre yi'yurāte imaruḗutarimaja, supabatirā kire yi'yurā nimaupatiji ikupaka ārīkarā: “I'supaka mare kibojaike simamaka, ĩrārimarā maka imarāte maḗūataerā Pablorākaka ike papera ne'ewa'rirā”, narīka. Sayi'rikarā imarī Judas (kirejeoke narīka Barsabás) supabatirā Silas nimaeka Antioquíarā Pablorākaka jeyoariwa'rirūkirā. Jesúre yi'yurāte imaruḗutarimaja nimamaka i'supaka nare nabaakea. ²³ Ikupaka sabojaeka i'sia papera:

“Aḗóstrāka, supabatirā kire yi'yurāte imaruḗutarimaja ike papera ḗūatairā. Antioquía, Siria, Ciliciarō'ōrā imarāro'si oka yija ḗūatayu. Judíorākamarīrā imariḗotojo Jesúre yi'yurā imarī, yija jeyomarā mija ime. ²⁴ Ikupaka sime, mia: ĩrārimarā yijakarā mija ḗō'irā eyatirā rukubaka nare naḗupajoarūjerape ārīrika majaroka yija ā'mitiyu. I'supaka mijare wārōrī nare yija ḗūataekamarīrā nime. ²⁵⁻²⁷ I'supaka simamaka ĩrīka ta'iarāja ḗupajoatirā ‘Naka jairimajare maḗūataye'e’, yija añu. I'supaka ḗupajoawa'ri, Judas, Silas, wayuoka moñurā Pablo, Bernabépitiyika mija ḗō'irā yija ḗūatarāñu. Pablorāka aḗerāte nare jāārīka yapakoḗeko'omakaja Jesúrika

bojariroka bojarija'atabeyurã imarã nime i'parã narupuko'amarã. Mija pō'irã eyatirã ika yija o'oika upakaja mijare bojarimaja nime. ²⁸ Espiritu Santore yijare jeyobaaikapi pupajoairã imarĩ, 'Mañekiarãte imara'aeka upakaja yi'ririka sime', mijare yija arĩpakataribeyu. Supa imarĩ ika takaja mijare yija añu: ²⁹ 'Wapuju imaja jērãka jiyipupaka orĩwa'ri sawã'tarã ri'ia napããika mija ba'a'si. Supabatirã wa'iro'sia mija jāãika poto sariwea juruikaoka mija ba'a'si. Sawãmua namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirã, tĩmiairã, rōmimarĩrã, tĩmiamarĩrãoka ba'iaja baabekaja mija imabe.' Samija yi'rirãkareka, jia mija imarãñu, mijare yija añu. Jia mija imabe", arĩwa'ri no'oeka.

³⁰ I'supaka nare arĩtirã nare sane'ewa'rirũjeka. I'supaka na'pakã'ã Antioquiarã eyatirã Jesúre yi'yurãte narērãtaeka. Narērĩka poto pãpera nare nijika. ³¹ Nare nijika itirã jĩjimaka tokarãre jarika, jia nare sabojaeka simamaka. ³² Supa imarĩ Judas, Silasoka Tuparãro'si bojaĩjirimaja imarĩ, tokarã Jesúre yi'yurã imaekarãte rĩkimarãre kirika nabojawãrõeka. I'sia majaroka ã'mitiritirã jĩibaji Jesúre yi'riwa'ri okajãjia najarika. ³³ Torã nupaka imaekarãka imatatirã "Yijare pũatarapãrã pō'irã yija pe'rirã baayu mae", narĩka. I'supaka napakã'ã "Jia nimarũ mijare pũatarapãrã", nare narĩka Tuparãte yi'yurã. ³⁴⁻³⁵ Topi nape'riwa'rika poto Antioquiarã Pablu, Bernabepitiyika natuika Jesúrika bojariroka

bojarĩ aꝑerã najeyomarãꝑitiyika.†

Pablote Jesúrika bojape'arĩ a'rika

³⁶ Supa imarĩ ĩ'rãrĩmi ikupaka Pablote ãrĩka Bernabé:

—Jesúrika mawãrõekarãte ĩarĩ ma'rirã, Jesúre yi'yurãte marãkã'ã ime ãrĩwa'ri.—

³⁷ I'supaka kěpakã'ã, “Jee, dajoa, supabatirã Juan Marcove maka ma'ewa'riye'e”, Bernabé kire ãrĩka. ³⁸ I'supaka kěrĩko'omakaja, Pablote yapaberika, “Panfiliarã yija imaeka ꝑoto yijare ja'atirã Jerusalénrã Juan Marcove yijare ꝑe'ritapawa'rika”, ãrĩwa'ri kibojaeka. Supa imarĩ Pablote kire akariyapaberika ate. ³⁹ I'supaka simamaka ñoaka najaibu'aeka simako'omakaja ĩ'rĩka upakaja napupajoaberika. I'supaka imawa'ri ꝑibitirã rakaka oyiaja na'rika. Juan Marcos, Bernabéka wapurupi, Chiꝑre wãmeika jũmurikarã na'rika. ⁴⁰ Pablo jeyomaki Silas imaekaki kika a'rirũkika. Torã na'rirã baaeka ruꝑu jia Tuparãte nare baarũ ãrĩwa'ri, naro'si kire najěñeka tokarã Jesúre ã'mitirĩꝑeairã. I'supaka nabaaka be'erõ'õ kopakaja na'rika mae. ⁴¹ Torã a'ririjarikõrĩ Siriarã, supabatirã Ciliciarõ'õrãoka Jesúrika bojariroka nabojaeka. Jesúre yi'rikarãka jaitirã jiibaji Jesúre yi'paraka okajãja nimaerã i'supaka Pablorkare nare jeyobaaeka.

16

Pablorkaka Timoteore jeyoariwa'rika

† **15:34-35** Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: “Õ'õrã yituirãñu”, kěrĩꝑupajoaeka Silas.

¹ Topi Pablorākare Derbewejeearā a'ritirā, Litra wāmeika wejeearā neyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaikite niatōpoeka. Timoteo wāmeiki kimaeka. Kipako imaekako judíotatako, Jesúre yi'yuko. Kipaki p̄uri griegotataki kimaeka. ² Listrawejeekarā, supabatirā Iconiowejeekarā Jesúre ā'mitiripēairā jia p̄upajoabaraka najaika Timoteoreka. ³ I'sia ōrīwa'ri Timoteore naka a'ririka Pablote yapaeka. Naka ke'rika ruṣubaji, circuncisión Pablote kire baaeka. “Judíotatarāki kipakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarūjeberika. I'supaka kireka nimaup̄atiji noñu”, ārīwa'ri i'supaka Pablote kire baaeka judíotatarāte kire ĩaripe'yoa'si ārīwa'ri. ⁴ Listrarā nimaeka be'erō'ō aṣea wejeearā na'rika. Supa imarī Timoteore naka jeyoariwa'rika. Īrāweje jariwa'ririmarīaja ikupaka Jesúre yi'yurāte nabojarijarika: “Jerusalénrā apóstolrāka supabatirā Jesúre yi'yurāte imaruṣutarimajare rēritirā ikupaka mijare narīpūayu: ‘“Judíotatarā ñekiarāte imara'aeka upakaja yi'ririka sime”, mijare yija ārībeyu.’ Īrāriroka takaja mija yi'rijīñu”, apóstolrākare ārāpakakaka nare nabojaeka. ⁵ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rikatatarāre jībaji kire ā'mitiripēamirīrkawa'rika. Supabatirā ĩrārīmi upakaja rīkimabaji napuburijarika.

Makārārūñuroka upakapi Macedoniakakire Pablote ĩaeka

⁶ Asiaka'iarā Jesúrika bojariroka nabo-jatapaarika napupajoako'omakaja, topi no'rirūkimarīa simaerā Espiritu Santore

nare ōrīrūjeka. Supa imarī Frigiaka'ia, Galaciaka'iarā Pablorākare o'ritapawa'rika. ⁷ Toḗi o'riwa'ritirā Misiaka'ia ta'irō'ōrā neyaeka. Toḗi Bitiniaka'iarā a'ririka napupajoakoḗeka. I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore toḗi nare a'rirūjeberika. ⁸ Misiaka'iaḗi o'riwa'ritirā Tróade wāmeika wejearā natu'aeyaeka. ⁹ I'sia wejearā eyatirā i'sirīmi ñami makārārūñuroka upakaḗi Macedoniakakire rīkamapakā'ā Pablote ĩaeka.

—Ō'ōrā Macedoniarā mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si,— Macedoniakakire Pablote ārīka.

¹⁰ “Ikuḗaka yikarārūrīko'o”, Pablote āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, “Macedoniarā kirika bojariroka wārōrī Tuparāte mare pūatayu”, yija ārāpe.* Supa imarī a'yaokaro'si yija ba'irījia yija jierape.

Filipos wejearā Pablorākare etaeka

¹¹ Tróade wejeḗi kūmujāitirā, wājiaja Samotracia wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Aḗerīmi Neápolisrā yija eyarape. ¹² Toḗi Filiposrā yija a'rape. Rīkimarāja Romawejeakarāre imarape torā. Macedonia ka'iareka imatiyaiweje simarape. Ñoapañaka yija imarape torā. ¹³ Jērītariḗmi simarapaka ḗoto weje a'riwa'ri imarapaka riakarā yija turape. “I'sia wejearā imarāte Tuparāka jairijayurō'ō sime je'e”, yija ōrīkoḗerape. Torā eyatirā, yija eyaruparimomerape. Toḗi ruparījī, torā rērībaraka imaraparā rōmijāte Jesúrika bojariroka yija bojarape. ¹⁴ Ĩ'rāko Lidia wāmeiko, Tiatirawejeakako, naka imarapako.

* **16:10** El uso de “nosotros” (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

Supabatirā sayapāia jía iyayapea ōika waruaka ĩjirirōmo koimarape. Judiorākamarīko imariþotojo Tuparāte jiyiþupaka oñuko imarī, Pablote jaimaka Tuparāte kore ā'mitiripearūjerape. ¹⁵ Jesúre koā'mitiripeamaka, ruþuko'a kore yija jūjerape supabatirā korīrāreoka. I'supaka kore yija baarapaka be'erō'ō ikupaka yijare kojairape:

—“Ritaoka Jesúre yi'yuko koime”, mija ārīye'e, mija i'tabe yiwi'iarā,— jiaþi yijare kōrāpe.

I'supaka kōþakā'ā kowi'iarā tuirī yija a'rape.

¹⁶ Ī'rārīmi þo'imajare Tuparāka jairoyikarō'ōrā a'rikōrī bikirirōmore yija ĩatōþorape. Satanárika ima ña'rījāikako koimarape. I'supaka imarapako imarī, ñamajī wejeareka o'rirūkia kobojarape. Supa imarī koīþarimarāre rīkimaka niñerū tōþorape, i'supaka bojaiko koimamaka. ¹⁷ Iko bikirirōmo yija be'erō'ōþi rīrīra'atirā ikupaka koakasererape:

—Ī'rā ĩmirīja imarā imatiyaiki Tuparāte yi'yurā. “Jesúre mija yi'rirākareka, mijare kitāārāñu”, ārīwa'ri mijare nabojoyu, — ārīokaika ritaja þo'imajare kobojarape.

¹⁸ Ī'rārīmi upakaja i'supaka kire koakasererīrika. I'supaka jajua kobaata'amaka ĩawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Supa imarī jororīkatirā Satanárika ima koreka ña'rījāikakite ikupaka Pablote ārīka:

—Jesucristorikaþi koreka mire yiþorirūjeyu,— Pablote ārīka Satanárika ima.

I'supaka kērīka þotojo kore ña'rījāikoþekakite koreka þorika.

¹⁹ Koreka kiþoritapaeka be'erō'ō, ñamajī o'rirūkia kobojawārūberika mae. I'supaka

koimamaka ĩatirā, “Apekurioka ate niñerũ tōpobesarāñurā maime mae”, koĩparimarāre ārĩpupajoaeka. Supa imarĩ Pablote, Silareoka naboebarika. Supa baatirā nare ñi'atirā wejeñe'metāji imatiyairō'ō ĩparimarā pō'irā nare ne'ewa'rika. ²⁰ ĩparimarā wājitāji nare e'eeyatirā ikupaka narĩka:

—Īrā judiotatarā mawejeakarāre rukubaka pupajoarũjerimaja imarā. I'supaka imarā imarĩ mawejearā oka naṗo'ijiyau mae. ²¹ Romatatarāre baaroyika upakamarĩa nawārōrijayu. Supa imarĩ nawārōika upaka mabaaberijĩñu,— narĩka nĩparimarāre.

²² I'supaka naṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablorākare jimarĩa naboebaeka ṗo'imaja. Supa imarĩ nare naṗajeũ'mueka. Topi jariroaka† nare ne'etarũjeka i'sia wejeakarā ĩparimarā. Supabatirā wajoaṗi nare naṗajerũjeka. ²³ I'supaka jājiṗi nare ṗajetirā, wēkomaka imariwi'iarā nare natarũjeka. Supabatirā,

—Jia nare miarĩṗe naru'rikoreka,— wēkomaka imariwi'ia ĩarĩrĩrimajire narĩka.

²⁴ I'supaka ĩparimarāre āṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, wēkomaka imariwi'i tōsibajirā imaeka kurarakarā maṗoriwārũberijĩrō'ōrā nare kitarika. Supabatirā nu'pua yaṗupāia koperu'aika watopekarā kipi'peka.

²⁵ I'supaka kibaako'omakaja Pabla, Silasṗitiyika Tuparāka jaitirā ñami ṗoto nabayakoyaeka. Aṗerā wēkomaka imariwi'iarā imaekarā nabayakoyamaka ā'mitirikarā. ²⁶ Ikuṗarō'ōṗiji

† 16:22 Camisa

ka'ia jājia iyika. Supabatiṛā wēkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju koṗereka wiritapataeka. I'supaka sabaamaka torā imaekarāte ṗerumijia nare napī'peka kutupataeka. ²⁷ I'supaka simamaka wēkomaka imariwi'i ĩarĩrimajire tūrūeka. Īrākoṗereka rakakaja wiritapataeka imamaka, ĩawa'ri, “Wēkomaka imariwi'iarā imakoṗeirāte ru'ripatayu je'e”, kēriṗupajoakoṗeka. Supa imarĩ kisara e'etirā kiōñu upakaja jāāririrā kibaakoṗeka. ²⁸ I'supaka kibaaerā baaeka ṗoto ikupaka Pablote kire ārika:

—¡Miṗo'ia jāābekaja! Yija imaupatiji ō'ōrā yija imaupatayu.—

²⁹ Supa imarĩ yaaboaika wēkomaka imariwi'ia ĩarĩrimajire jēñeka. Supabatiṛā Pablorāka ṗō'irā rĩrĩkākawa'ritirā nawājitāji kiñukurupaeka, kĩkiwa'ri tarabaraka. ³⁰ Aṗerō'ōrā nare e'ewa'ritirā, ikupaka nare kijērīaeka:

—¿Marākā'ā yibaajĩñu, ba'iaja yibaaikareka Tuparāte yire wayuĩaokaro'si?— kērika Pablorākare.

³¹ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka nayi'rika:

—Maiṗamaki Jesucristore mia'mitiripēarākareka, Tuparāte mire tāārāñu, supabatiṛā mirĩrāreoka,— kire narīka.

³² Supabatiṛā maiṗamaki Jesucristorika bojariroka kire nabojaeka. Kiwi'iarā imaekarāteoka nabojaṗataeka. ³³ I'siñamiji nare napajeka kāmia kijūjeka Pablorākareka. I'supaka nare baaweatiṛā kiruṗuko'a kijūjerūjeka, kirirāreoka. ³⁴ I'sia be'erō'ō kiwi'iarā Pablorākare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. “Tuparāte yi'yurā yija ime mae”, āriwa'ri kirĩrāṗitiyika jia jĩjimaka nimaeka mae.

35 Bikitojo i'sia wejeakarã ãparimarã surararãkare þũataekarã, wẽkomaka imariwi'ia ãrãrãrimajire bojarĩ,

—Nare mija'atabe mae, na'yaokaro'si.—

36 Suþa imarĩ wẽkomaka imariwi'ia ãrãrãrimaji ikupaka ãrĩkaki Þablote:

—Ïparimarãre jã'meika upakaja mijare yija'ataerã baayu. Suþa imarĩ dakoa ba'iaja þuparibekaja mija a'þe mae,— kẽrĩka.

37 I'supaka kẽpakã'ã ã'ã'mitiriwa'ri, ikupaka Þablote bojaeka surararãkare:

—Dakoa þarea yijare imaberiko'omakaja ika wejea ãparimarã þo'imaja wãjitãji yijare napajerũjerape. I'supaka yijare nabaarũjerape ¿dakoa ba'iaja nabaako'o? ãþekaja. Suþabatirã ika wẽkomaka imariwi'iarã yijare natarũjerape. Romakarã† upaka yija imako'omakaja najã'meika yi'ribekaja i'supaka yijare nabaarape. Suþa imarĩ maekaka þo'imajare õrĩbeyukaji yijare naja'atariyapakopeyu. I'supakamarĩa simarãñu. Noñu upakaja yijare þoarĩ ni'tarũ,— Þablote ãrĩka surararãkare.

38 I'supaka kẽpakã'ã ã'ã'mitiritirã ãparimarãre bojarĩ surararãkare a'rika. I'supaka nabojamaka ã'mitiritirã, Romakarãja Þablorãkare imamaka õrĩwãrũtirã ãparimarãre kĩkika.

39 Suþa imarĩ Þablorãka þõ'irã okajierĩ ãparimarãre a'rika. I'supaka baaweatirã, nare naja'ataeka. “Aþea wejearã mija a'þe ruþu”, jiaþi nare narĩka.

40 Wẽkomaka imariwi'iaþi þoritirã Lidia wi'iarã Þablorãkare a'rika. Torã eyatirã Jesúre

† 16:37 Ciudadanos de Roma

ã'mitiripëaekarâte narërãtaeka. Jesúrikakaka nare nabojaeka jibaji Jesúre yi'paraka okajãjia nimaerã. I'supaka naka najaika be'erõ'õ aþea wejearã na'rika mae.

17

Tesalónica wejearã oka þo'ijirika

¹ Filiposwejeaþi a'ritirã, Anfípoliswejea, supabatirã Aþoloniawejeaþi Pablorãkare o'ririjarika. I'sia be'erõ'õ Tesalónica wãmeika wejearã neyaeka. I'sia wejearã judíotatarãte rërĩriwi'ia imaeka. ² Pablo, kibaaroyika upaka baarĩ, judíotatarãte rërĩriwi'iarã a'rikaki. Supabatirã maekarakakuri jërĩtarirĩmi Tuþarãrika bojariroka torã rërĩtirã imaekarãte kibojawaþu'ataeka. Tuþarãro'si bojaĩjirimaja imaekarãte o'oeka þupajoatirã, ikupaka þo'imajare kibojaeka:

³ —“Þo'imajare Jã'merũkika, Tuþarãte þũatarãñuka ba'iaja jũarãki. Supabatirã kireyarãñu. Reyakoþeripotojo ate õñia kijariþe'rirãñu”, ãrĩwa'ri Tuþarãro'si bojaĩjirimajare ãrĩo'oekakiji kime Jesucristo, mare Jã'merũkika Tuþarãte wã'maekaki,— Pablote nare ãrĩka.

⁴ I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, ĩ'rãrimarã judíotatarã Jesúre yi'rikarã mae. Suþa imarĩ Pablo, Silasþitiyika ĩ'rĩka upakaja þupajoaekarã imarĩ nare najeyoarika. Rĩkimarãja judíotatamarĩrã imariþotojo Tuþarãte jiyiþupayeekarãte kibojamaka ã'mitiritirã, Jesúreoka na'mitiripëaeka mae. Rĩkimarã tokarã rōmijã imatiyairã Jesúre ã'mitiripëaekarã naro'si. ĩ'rãjaoka jeyoarikarã

Ɔablote, SilasƆitiyika. ⁵ Ɔabloraãkare rĩkimaãja Ɔo'imajare ã'mitiriƆeãmaka ĩawa'ri, tokaãã judiotataãte Ɔabloraãkare ã'mijãeaka. SuƆa imarĩ i'sia wejeareka imaekaã ba'iaja baairãte narẽãtaeka. “Yijare mija jeyobaabe. Ika wejeareka imarã wãjitãji Ɔabloraãkare ba'iaja majairãñu, Ɔabloraãkare naboebayaokaro'si Ɔo'imaja”, judiotataãte nare ãrĩka. I'suƆaka baawa'ri, rĩkimaãja Ɔo'imajare narẽãtaeka. SuƆa imarĩ Jasón wi'iarã Ɔabloraãkare mo'arĩ na'rika, nare e'eƆoatirã Ɔo'imajare nare ĩjiriyapawa'ri. ⁶ Nare tãƆoberiwa'ri, Jasónre, suƆabatirã ĩrãrimarã Jesúre ã'mitiriƆeãekaãte ĩƆarimarã Ɔo'irã ne'ewa'rika. IkuƆaka jãjirokãƆi ĩƆarimarãre nabojaeka:

—Ɔablo, SilasƆitiyika rĩkimakaja wejeareka rukubaka oka baataƆaraƆaraã imarã. Mawejeaãoka rukubaka baarĩ netayu. ⁷ ĩĩ Jasón kiwi'iarã nare e'etoraƆaki. ĩrĩka Jesús wãmeikireka, “ĩki kime ĩƆi imatiyaiki”, ãrĩwa'ri maĩƆamaki Césarte jã'meka yi'ribeyurã nime,— niƆamarãre narĩka.

⁸ I'sia oka ã'mitiriwa'ri i'sia wejeekaã, niƆarimarãƆitiyika jiamarã naro'si simaeka. ⁹ “Mijare yija ja'atarika mija yaƆaye'e, yijare mija wapaĩjibe”, narĩka Jasónrãkare. SuƆa imarĩ ĩƆarimarãre nawapaĩjika.

Ɔabloraãkare Bereawejeaã imataƆaeka

¹⁰ Sarã'ika be'erõ'õ ñami Jesúre ã'mitiriƆeãekaã Ɔabloraãkare naƆũataeka Bereawejeaã. Torã eyatirã judiotataãte rẽrĩriwi'iarã nakãkaeka. ¹¹ Bereawejeareka imaekaã

Tesalónicawejeekaãre jĩbaji Ɔabloraãkare

ã'mitiririyaþaekarã. Torã Jesúrika bojariroka kibojamaka jia jïjimakaþi na'mitirika. Supabatirã kire ã'mitiritirã, “¿Yaje Tuþarã oka ãñu upakaja yijare kibojayu?”, ãrïwa'ri Tuþarã majaroþũñu niarijarika. ¹² “Rita sime kibojaika”, ãrïwa'ri rïkimarãja judïorãkare Jesúre yi'rika. I'supakajaoka ï'rãrimarã judïotatarãrã imatiyairã ïmirïja, rômijãþitiyika Jesúre yi'rikarã. ¹³ “Berearã Þablote Tuþarãrika bojarikaroka bojayu”, ãrïwa'ri majaroka Tesalónicakarã judïotatarãte ã'mitirika. I'sia ã'mitiriwa'ri naboebarika. Supa imarï Bereawejarã a'ritirã þo'imajare rukubaka naþuþajoarũjeka. Supa imarï Bereawejeakarã Þablote boebarikarã. ¹⁴ I'supaka nimaeka ã'mitiriwa'ri, ñojimarïji ï'rãrimarã tokarã Jesúre ã'mitiripëairã Þablote riapakirijerã e'ewa'rikarã. Silas, Timoteoþitiyika þuri tuikarã, naka a'ribekaja. ¹⁵ Riapakiakarã tu'aeýatirã waþuruþi Atenas wãmeika wejarã Þablote ne'ewa'rika. Torã kire taritirã Berearã naþe'rika ate. Naka Þablote majaroka þũataeka, “Silas, Timoteoþitiyika ñojimarïþañakaja ni'tarũ”, ãrïwa'ri.

Atenawejarã Þablote imataþaeka

¹⁶ Silare, Timoteoþitiyika ta'abaraka Atenawejarã ïataparï Þablote a'rika. I'sia wejarã rïkimaka waþuju imaja jërãka najiyiþuþayeeka ïawa'ri ba'iaja kipuþaritiyaeka. ¹⁷ Supa imarï judïorãkare rërïriwi'iarã Jesúrika Þablote bojaeka judïotatarãte, supabatirã judïotatarãrã imariþotojo Tuþarãte jiyiþuþayeekarãte. I'supakajaoka ï'rãrïmi jariwa'ririmarïaja

wejeñe'metãji* turitaparãte i'sirokajaoka Pablote bojaeka. ¹⁸ Tokarã epicureoskaka wãrũrimaja, supabatirã estoicoskaka wãrũrimajaoka Pabloka nokatotoeka. Jesús majaroka, supabatirã reyakoþeripotojo ate õñia kijariþe'rika majaroka nare kibojaeka. Supa imarĩ ĩ'rãrimarã ikupaka ãrĩkarã:

—¿Dakoakaka õrĩþũabeyukate i'supaka jaiyu? — narĩka.

Aþerã þuri:

—Aþeto wejeakarã najiyiþuþayeeroyirãreka† ki-jaiyu je'e aþeyari,— narĩka.

¹⁹ Supa imarĩ “Areóþago‡ wãmeirõ'õrã dajo majaiari”, ãrĩwa'ri Pablote ne'ewa'rika. Torã rërĩtirã imaekarã ĩþarimarãre ikupaka ãrĩka:

—Mamaka majaroka mibojaika ã'mitiririka yija yaþayu. ²⁰ Yija ã'mitirikoribeyua majaroka miwãrõyu. ¿Marãkã'ã ãrĩrika miwãrõyu? Yijare mibojabe ruþu,— kire narĩka.

²¹ Atenakarã, supabatirã aþeto ka'iakarã torã imaekarã mamaka þuþajoariroka þuþajoabaraka jaikarã, aþea baabekaja. Supa imarĩ mamakukukaka majaroka Pablote bojarika na'mitiririyapaeka.

²² Supa imarĩ nawatoþekaþi mi'mirĩkatirã ikupaka Pablote nare bojaeka Areóþago wãmeirõ'õrã:

—Mija ã'mitiþe Atenareka imabayurã. Rĩkimaka jërãka jiyeka mija jiyiþuþayeemaka ñiyu. ²³ Mija

* **17:17** En la plaza de la ciudad † **17:18** Dioses de extranjeros
‡ **17:19** Una corte compuesta de jueces griegos para decidir, más que todo, cuestiones de religión o moralidad.

wejearã, turitapabaraka jêrãka jiyipupayeerĩ mija rêrĩrijayurõ'õ rakakaja ñiataparape. Īrãkõ'rĩmato ikupaka ãrĩo'oekarõ'õ yitõporape: “Õ'õ sime Maikoribeyukate jiyipupayeerũkirõ'õ”, ãrĩo'oeka simarape. Mija õrĩbeyuka majaroka yibojaerã baayu mae.

²⁴ Ika ka'ia, ritatojo ika wejeareka ima p'o'ijiaekaki Tuparã. Ritaja ika ka'iareka imarã, mabo'ikakurirã imarã ñamaki imarĩ, p'o'imajare baap'o'ijiaeka kire jiyipupaka õrĩriwi'iarãmarĩa kime. ²⁵ Dika jariwa'ribeyua kiro'si. Kiro'si mabaarijitokopeika yapabeyuka. Iki imaki ritaja õña maimarũkia mare ja'ataiki.

²⁶ Mamarĩtaka ĩmirĩjite takaja Tuparãte p'o'ijiaeka. Iki p'i ãrĩwa'riji ritaja p'o'imajatatarãte Tuparãte kãrĩpoaeka. Ika ka'iarã rakakaja nimaokaro'si Tuparãte nare pibataeka kiyapaeka upakaja. Iki imaki “Ika ka'iareka nimarãnu, supabatirã i'tojĩrã wejeareka õña nimarãnu”, ãrĩrũkika. ²⁷ I'supaka Tuparãte baaeka “¿Marãkã'ã Tuparãte morĩjĩnu je'e?”, p'o'imajare ãrĩrũ ãrĩwa'ri. “Yire õrĩriyapawa'ri yirirã p'o'imajare imarũ”, Tuparãte ãrĩka. Kire morĩriyapajĩkareka p'uri, yoerãmarĩaja Tuparãte ime. Makaja imaki kime. ²⁸ “Tuparã p'i ãrĩwa'ri õña maime, marĩ'meyu, supabatirã ika ka'iarã mare kimarũjeyu. Kimaberirikareka maimaberijããeka.”§ Ikupaka ãparaka ĩ'rãrĩmarã mijaro'si majarobojarimajare o'oeka: “Tuparã

§ 17:28 En 600 a.C. el poeta griego Epimenides escribió esa poema en que alguien dijo estas palabras pensando en Zeus, el capitán de los dioses.

makarã maimẽ”, ãrĩwa'ri.* ²⁹ I'supaka simamaka “Ikuþaka kime Tuþarã”, ãrĩþuþajoawa'ri, ãtakaka, orokaka, þatakakaoka najiyiþuþayeerũkika þo'imajare jia baapo'ijiako'omakaja, Tuþarã makarã imarĩ “I'supaka nabaapo'ijiaeka ïoiki Tuþarãte ime je'e”, marĩþuþajoaberijĩñu. ³⁰ I'supaka þo'imajare jia õrĩþũaberiripotojo ba'iaja baaeka wapa Tuþarãte nare jẽñeberika ruþu. I'supakamarĩa sime maekaka. Supa imarĩ maekaka ritaja ba'iaja mabaaika ja'atarika Tuþarãte mare jã'meyu. ³¹ Ñamajĩ ba'iaja þo'imajare baaika wapa kijẽñerũkirĩmi õrĩtiiki Tuþarã. Jia oyiaja baaiki imarĩ, nabaaka takaja sawapa nare kijẽñerãñu. Ĩrĩka kiwã'maekaki i'supaka baarãki. “Reyakoperipotojo õñia Tuþarãte kire jariþe'rirũjeka simamaka Cristo imaki Tuþarãte wã'maekaki”, ritaja þo'imajare ãrĩwãrũyu,— Þablote nare ãrĩka.

³² Õñia jariþe'ririkakaka ã'mitiriwa'ri eebaraka Þablote ĩ'rãrimarãre boiwã'imarĩka. I'supaka nabaako'omakaja aþerã þuri ikuþaka ãrĩkarã:

—Ate samijaiþe'arika ã'mitiririka yija yaþayu,— Þablote narĩka.

³³ Supabaturã rẽrĩbaraka nimaekarõ'õþi Þablote þoritaþawa'rika. ³⁴ Ĩ'rãrimarã kiupaka þuþajoaturã Jesũre ã'mitiripãekarã. Ĩrĩka Dionisio wãmeiki naka imaekaki, Areópago rẽrĩroyikarãkaki. Ĩrãko Dãmaris wãmeikooka Jesũre ã'mitiripãekako. Supabaturã aþerãoka kire yi'rikarã naro'si.

* **17:28** Dos poetas griegos escribieron esta frase (300 a.C.) pensando en Zeus.

18

Corintowejearã Pablote imataɸaeka

¹ I'sia be'erõ'õ Atenawejeaɸi Pablote a'rika, Corintowejearã. ² Torã eyatirã ĩ'rĩka Aquila wãmeiki, Pontoka'iakakika Pablote tōpobu'aeka. Aquila kirūmu Priscilaɸitiyika Italiaka'iaɸi a'ritirã Pablo ruɸubaji Corintorã neyaweika. Romakaki ĩɸi Claudio wãmeiki Italiaka'iarã judíotatarãte imarika yaɸaberiwa'ri, nare kiɸoataeka. Supa imarĩ Corintorã Aquilate a'rika kirūmuɸitiyika, judíotatarã imarĩ. Sabe'erõ'õ naɸõ'irã wi'iturirĩ Pablote a'rika. ³ Pablo uɸakaja sayaɸãia mo'rĩakakapi Aquilate wi'ia* baaeka kirūmuɸitiyika. Supa imarĩ ĩ'rãkõ'rĩmatorãja ba'irabeokaro'si naka kituika nawi'iarã. ⁴ ĩ'rãkuri jěrĩtarirĩmi jariwa'ririmarĩa judíorãkare rěrĩriwi'iarã Jesúrika bojariroka bojarĩ Pablote a'riroyika. Judíotatarã suɸabatirã judíotatamarĩrãteoka Jesúrika na'mitiripẽaokaro'si nare kijaiẽjeriyapaeka.

⁵ I'sia be'erõ'õ, Macedoniapi i'tatirã, Silas, Timoteoɸitiyika neyaeka Pablo ɸõ'irã Corintowejearã. Neyaeka ɸoto kiba'iraberika ja'atatarã Jesúrika bojarirokatakaja bojabaraka Pablote imaeka. Ikuɸaka judíotatarãte wãrõbaraka kijaika: “Jã'merũkika Tuɸarãte wã'maekaki, kirejeoka yija ãñu Jesús”, kěrĩka. ⁶ I'suɸaka kěrĩko'omakaja, aɸerã aɸeuɸaka ɸuɸajoawa'ri, jajua kire baata'aekarã. Suɸabatirã ba'iaja kire naɸipeka. I'suɸaka naɸakã'ã ã'mitiriwa'ri, kijariroaka kijããɸateka “Kopakaja mijare

* **18:3** Tiendas de campaña

yokajããkopek'o", ãrĩpupajoawa'ri. Supabatirã ikupaka kërĩka:

—Tuparãte yire jã'meka upakaja kirika bojariroka mijare yibojakopeyu. Supa imarĩ mija reyarãñurĩmi ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã mija a'rirãka, oka yire imabesarãka. Supa imarĩ mija ã'mitiririyapabeyua ãawa'ri, irĩmipi judíotatarãrã imarãte Jesúrika bojariroka yibojau'muerã baayu, — kërĩka.

⁷ Topi porywa'ritirã Ticio Justo wi'iarã Pablote a'rika po'imajare wãrõrĩ. Judíorãkamarĩki imaripotojo Tuparãte jiyipupaka õrĩkaki kimaeka Ticio Justo. Kiwi'i wã'tarã simaeka judíorãkare rërĩriwi'ia. ⁸ Crispo wãmeiki imaekaki judíorãkare rërĩriwi'i ãpamaki. Iki, kirĩrãoka maipamaki Jesúre ã'mitiripëairã nimaeka. I'supakajaoka Corintowejeakarã Jesúrika ã'mitiritirã rĩkimarãja kire ã'mitiripëaekarã. Supabatirã rupuko'a najũjerũjeka. ⁹⁻¹⁰ Ì'rãñami makãrãrũñuroka upakapi Jesúre jaika Pablote,

—Mikaja ñime. Supa imarĩ mikĩkia'si. Apeã ba'iaja mire baawãrũbesarãñurã. Okajãjia jaritirã yimajaroka po'imajare mibojajipabe. Ika wejeareka rĩkimarãja yire ã'mitiripëarũkirã imamaka, samibojarija'ata'si,— Pablote kërĩka.

¹¹ Supa imarĩ Corintorã ã'rãkuri wejejẽ'rã apejẽ'rã ñe'metãjirã po'imajare Jesúrika bojariroka bojabaraka kimaeka.

¹² I'sia be'erõ'õ Galión wãmeiki Acaya ka'iarã ãpi† kimaeka poto ã'rĩka upaka oyiaja pupajoawa'ri Pablote judíotatarãte ñi'aeka. Supabatirã Galión

† 18:12 Gobernador

wājītāji kire ne'ewa'rika. ¹³ Ikuḗaka kire nabo-
jaeka:

—“Ikuḗaka Tuḗarāte majiyiḗuḗayeyu”, āriwa'ri
Moiséte yijare jā'meka uḗakamarīa kiwārōtāḗe
īī,— Galiónre narīka.

¹⁴ Ḓablote jairā baaeka ḗotojo ikuḗaka Galiónre
nare ārika:

—Ba'iaja baaiki kimarikareka, suḗabatirā Ro-
matatarāre jā'meika yi'ribeyuka kimarikareka, mi-
jare űa'mitirijīñu imakoḗeyu. ¹⁵ Mija ōñu uḗakaja
mija jā'meika simamaka, mija ḗuḗayariji oka mija
jiebe. Yi'i ḗuri i'sia oka jierimaji marīka imarika
yapaiki,— judíotatarāte kērika.

¹⁶ Suḗabatirā judíotatarāte Galiónre ḗoatarūjeka
surararākare. ¹⁷ Suḗabatirā judíorākare rēriwi'i
īḗamaki Sóstenere nañi'aeka ḗo'imaja. I'suḗaka
baatirā Galión wājītāji kire naḗajeka. I'suḗaka
nabaako'omakaja, “¿Dako baaerā kire mija
ḗajeyu?”, Galiónre āriberika. “Marā imabeyua
yire”, kēriḗuḗajoaeka.

*Antioquíarā ḗe'rieyatirā ate Tuḗarā oka Ḓablote
bojataḗaeka*

¹⁸ Corintorā matikuri Ḓablote imaeka ruḗu.
I'sia be'erō'ō Jesúre ā'mitiripēaekarāte kimajaroka
kibojaeka a'yaokaro'si. Suḗabatirā Aquila, kirūmu
Ḓriscilapitiiyika Siriaka'iarā a'yaokaro'si, Cen-
creaswejearā natu'awa'rika. Cencreaswejeaḗi
na'rirā baaeka ruḗu, “Tuḗarā, miwājītāji mire
yibojaraḗaka uḗakaja yibaako'o”, āriwa'ri kiruḗua
Ḓablote wi'epaterūjeka. ¹⁹ Waḗuruḗi a'ritirā
Éfesowejea ḗapitakarā neyaeka. Torā eyatirā
Aquila, kirūmu Ḓriscilapitiiyika torā natuika.

Ɖablo ɸuri marĩwa'ritirã, judíorãkare rērĩriwi'iarã eyatirã, “Jã'merũkika Tuɸarãte wã'maekaki kime Jesús”, ārĩwa'ri nare jaiējerĩ. ²⁰ Matikuriji naka kimarika judíotatarãte yapaɸeɸeka. I'supaka simako'omakaja Ɖablo ɸuri yapaɸerikaki. ²¹ Supa imarĩ ikupaɸa nare kimajaroɸaeka toɸi o'yaokaro'si:

—Ĩ'rãrĩmi Tuɸarãte yapaɸãkareka, mijare ĩarĩ yi'tarãñu ate,— nare kērĩka.

I'sia be'erõ'õ wapaɸuruɸi Éfesowejeaɸi ke'rika. ²² Cesarea ɸaɸitakarã eyatirã Jerusalénkarã Jesúre ã'mitiripēaekarã ɸõ'irã Ɖablote wi'ituriwa'rika. Naka imatirã Antioquíarã ke'rika ate. ²³ Torã kimataɸaeka be'erõ'õ ke'riũ'mueka ate. Galaciaka'iarã imatirã, toɸi Frigiaka'iarãoka keyaeka. I'sia ka'iareka Jesúre ã'mitiripēairã imaekarãte Jesúrika bojariroka kiwãrõtaɸaeka. I'supaka kiwãrõmaka ã'mitiriwa'ri, jĩibaji Jesúre yi'riwa'ri okajãjia najarika.

Éfesorã Tuɸarã oka Aɸolore wãrõeka

²⁴ I'sia ɸoto ĩ'rĩka judíotataki Aɸolos wãmeiki Éfesorã eyaekaki. Alejandríawejeakaki kimaeka. Ɖo'imajare ĩaika wãjitãji jia jaiwãrũiki kimaeka. Supabatirã Tuɸarã majaroɸũñu o'oeka jia kiõrĩka. ²⁵ “Jesúre yapaika upakaja maimajĩñu”, aɸerãte wãrõmaka, jia ã'mitiripēaekaki kimako'omakaja Juanre ruɸuko'a ɸo'imajare jũjekakaka takaja õñuka kimaeka ruɸu. Tērĩtaka Jesús majaroka õrĩberikoperipotojo kiõrĩkarõ'õjĩrã kireka wãjiaja okajããbaraka jĩjimakaɸi ɸo'imajare kiboɸaeka. ²⁶ ĩ'rãrĩmi judíorãkare rērĩriwi'iarã, dakoa

kĩkirimarĩaja jia ɸo'imajaka kijaika. Aquila kirũmu Priscilapitiyika kijaimaka ã'mitirikarã. Kijaika be'erõ'õ kika jaiokaro'si aɸeɸañarõ'õrã kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiõrĩɸũawārũberikakaka jia kire nabojawapu'ataeka. ²⁷ I'sia be'erõ'õ Acayaka'iakarãre Jesúrika bojariroka bojarĩ ke'ririyaɸaeka. “Jia sime. Me'ɸe”, narĩka Éfesokarã Jesúre ã'mitirip̄eaekarã. Supa imarĩ “Aɸolore jia mija e'etoɸe”, ãrĩwa'ri ɸaɸera no'oeka Acayaka'iakarãro'si. Torã eyatirã jia nare kijeyobaaeka. “Jesúre mija yi'ɸe”, Tuparãte ãrĩkarã nimaeka. ²⁸ Po'imaja wãjitãji, Tuparã majarop̄ũũu o'oekekaka bojabaraka,

—Jã'merũkika Tuparãte wã'maekaki kime, — ãrĩwa'ri judiõtatarãre kiwãrõeka.

I'supaka jiiitaka nare kibojamaka, “I'supakamarĩa sime”, judiõtatarãte ãrĩwãrũberika.

19

Éfesorã Pablote imataɸaeka

¹ Aɸolore Corintowejearã imañujuju, ɸusi watoɸekarã imaeka ka'ia o'riwa'ritirã Éfesowejearã Pablote eyaeka. Torã eyatirã Jesúre ã'mitirip̄eaekarã ĩ'rãrimarãre kĩatõɸoeka. ² Supa imarĩ ikupaka nare kijẽrĩaeka:

—Jesúre mija ã'mitirip̄earaɸaka ɸoto ɸyaje Esp̄iritu Santore mijare ña'rĩjãirape?— nare kẽrĩka.

I'supaka kẽɸakã'ã ikupaka kire nayi'rika:

—“Esp̄iritu Santore ima”, maki yijare bojaberaɸaki,— kire narĩka.

³ Supa imarĩ Pablote nare jẽrĩaeka:

—¿Makire yi'riwa'ri ruḗuko'a mija jũjerũjerape?
— nare kērĩka.

—Juanre wārõeka uḗakaja ruḗuko'a yijare najũjerape,— narĩka.

⁴ I'suḗaka naḗakā'ã ikuḗaka Pablote nare ārĩka:

—Ḗo'imaja ba'iaja nabaaike ja'ataekarãre ruḗuko'a Juanre jũjeka. Suḗabatirã ikuḗaka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erõ'õ etarũkikate mija yi'ririjape”, ārĩwa'ri kiwārõeka. I'suḗaka kērĩkakiji kime Jesús,— Pablote nare ārĩka.

⁵ I'suḗaka ã'mitiritirã, naruḗuko'a najũjerũjeka “Maiḗamaki Jesúre yi'yurã yija ime”, ārĩwa'ri.

⁶ Suḗabatirã kipitaka Pablote naḗo'iarã ja'apeaeka ḗoto Espĩritu Santore nare ña'rĩjãika. I'suḗaka simamaka norĩbeyua imakoḗeka oka najaika. Suḗabatirã Tuḗarãte nare õrĩrũjeka nabojaeka.

⁷ I'ḗoũ'ḗuarãe'earirakamaki rõ'õjĩrã nimaeka.

⁸ Maekarakamaki aiya jěrĩtarĩmi rakaka judĩorãkare rěrĩwi'iarã nare kibojaeka na'mitirĩḗaokaro'si ḗo'imajare jaiḗjeriyapaiki Pablote imaeka. “Ikuḗaka Jesúre yi'yurãte jã'mebaraka Tuḗarãte nare imaruḗutarãñu”, ārĩwa'ri kĩkirimarĩaja nare kibojaeka.

⁹ I'suḗaka simako'omakaja ĩrãrimarã kijaika ã'mitirĩḗaberikarã, aḗekurioka sã'mitiririka yaḗaberikarã ate. Ḗo'imaja wãjitãji Jesúre ḗo'imajare tããika majaroka ba'iaja najaika. Suḗa imarĩ nare a'ritapãtirã Jesúre ã'mitirĩḗaekarãte kika ke'ewa'rika, Tirano wãmeiki wārõriwi'iarã. Torã ĩrãrĩmi jariwa'rĩrimarĩaja nare kiwārõroyika.

¹⁰ Torã ĩḗakuri wejeje'rãka wārõbaraka kimaeka. Suḗa imarĩ Asia wãmeika ka'iakarã, judĩotatarã, judĩotatarãrã imaekarãoka maiḗamaki Jesúrika

bojariroka ã'mitiripataekarã. ¹¹ Pablopi ãrîwa'riji rîkimakaja maikoribeyua Tuparãte beaeka. ¹² Supa imarî Pablote rabeka mirãka sayapãia, jariroakaoka þo'imaja jîñurã þõ'irã ne'ewa'pakã'ã narisirika o'riroyika. Supabatirã Satanárika ima ña'rîjãikarãteoka þorikarã.

¹³⁻¹⁴ I'sia þoto î'rãrimarã judíotatarã þo'imajareka Satanárika ima ña'rîjãika imaekarãte naþoatataþaeka. Pablote ïaji'awa'ri, “ ‘Jesús, Pablote kireka bojaiki wãmeapi nareka mija þope’, marîũ'mukoyeye'e”, narîka. I'supaka baairã upakajaoka Esceva, kurarãka îpamaki makarãte baataþaeka. Î'potëñarirakamaki nimaeka. ¹⁵ Î'rãrîmi i'supaka narîko'omakaja, ikupaka Satanárika ima nare yi'rika:

—Jesúre ñoñu, supabatirã Pabloteoka yijërãko'ayu. Mijare þuri ñiawãrübeyu. ¿Marã je'e mija?— nare kërîka.

¹⁶ Supabatirã Satanárika ima ña'rîjãikite naþõ'irã teritaeka. Tërîrikaja jãjiapi ba'iaja nare kibaaeka. Supabatirã najariroakaoka kibaiwa'ruika. Supa imarî riwejuþaraka wi'iaþi naru'riwa'rika. ¹⁷ Éfesowejeakarã nimaupatiji, judíotatarã supabatirã judíotatamarîrãoka i'sia majaroka ã'mitiripataekarã. Sã'mitiritirã nakîkika. “Tërîritaki kime Jesús”, ãrîwa'ri rîkimarã maipamaki Jesúre jiyiþupaka õrîkarã mae.

¹⁸ I'sia majaroka ã'mitiriwa'ri ba'iaja nabaaika rîkimarãja Jesúre ã'mitiripëaekarãte bojaeka. ¹⁹ Supabatirã ikupaka ye'okirãre baaeka î'rãrimarã ye'oroka koririmajare: Ye'orokakaka bojaika naþaþera, þo'imaja wãjitãji e'ewa'ritirã

najoeka. I'sia p̄apera najoeriatæka cincuenta mil rakato p̄lata r̄o'ōjīrā wapajā'rīa ririka.*
 20 I'supaka simamaka maip̄amaki Jesús majaroka ī'rākō'rīmatomarīa sap̄ibimaka, rīkimarāja Jesúre na'mitirip̄æaka.

21 I'supaka so'rika be'erō'ō Jerusalénrā p̄e'ririka Pablote p̄upajoæka. “Macedoniaka'ia, sup̄abatirā Acayaka'ia yo'riwa'rirāñu. Jerusalénrā ñimarāka be'erō'ō, Romawejearā a'ririka ima yiro'si”, k̄ēīp̄upajoæka. 22 I'supaka ārīp̄upajoatirā Timoteo sup̄abatirā Erastoka kire jeyobaarimajare kiruḡu kip̄ūataæka Macedoniaka'iarā. Iki p̄uri Asiaka'iarā† matikuriji kituika ruḡu.

Éfesorā rukubaka nap̄upajoamaka oka p̄o'ijirika

23 Pablote Éfesorā imaæka p̄oto, “Jesús ī'rīkaja imaki p̄o'imajare tāārimaji”, ārīwa'ri p̄o'imajare yap̄abep̄akā'ā jimarīa oka nap̄o'ijiaæka i'sia wejearā. 24 Demetrio wāmeiki kimaæka i'sia oka bitamataū'muekaki. Artemisare‡ najiyip̄upayeerūkiwi'i up̄aka īoikarījaka p̄latakaka baarimaji kimaæka. Aḡerāoka kiup̄aka baarimaja imarī, aḡerāte s̄jibaraka rīkimakaja niñerū natōporoyika. 25 Sup̄a imarī kire jeyobaarimajare, sup̄abatirā nup̄akajaoka ba'iraberimajareoka kirērātaæka. Sup̄abatirā ikup̄aka nare k̄ēīka:

—Maa, ika ba'irabeirā p̄uri, rīkimaka niñerū tōp̄oirā maime. 26 ¿Pablote p̄o'imajare bojaika

* **19:19** Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo. † **19:22** En Éfeso ‡ **19:24** Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico.

ã'mitirikoribeyurã mija bai? “Mija õñu uᵑakaja baatirã mija jiyiᵑuᵑayeeika, jiyiᵑuᵑayeerũkimarã sime”, kēñu. Kijaika ã'mitiritirã rĩkimarãja ᵑo'imajare kire ã'mitiriᵑēayu. Éfeso wejeakarã takajamarã kire ã'mitiriᵑēairã. Ritaja Asia ka'iarã imarã kire ã'mitiriᵑēairã oyiaja nime. ²⁷ Ba'iaja maro'si simarãñu. Suᵑa imarĩ mabaᵑo'ijiaika ᵑo'imajare waruaribesarãñu. Suᵑa simamaka sawaᵑa matõᵑowärũbesarãñu. Suᵑabatirã Artemisare jiyiᵑuᵑayeeriwi'iarã ᵑo'imajare a'ribesarãñu. Ritaja Asiaka'iarã, suᵑabatirã ritatojo wejeareka Artemisare jiyiᵑuᵑaka õñurã. I'suᵑaka simako'omakaja, Pablote ã'mitiriᵑēawa'ri “Imatiyaikamarĩko Artemisare ime”, ᵑo'imajare ārĩrãñu,— Demetriore nare ārĩka.

²⁸ I'suᵑaka kēᵑakã'ã ã'mitiritirã, jimarã naboebarika. Suᵑabatirã ikuᵑaka ᵑᵑaraka nakasereka:

—¡Éfesokarãre jiyiᵑuᵑayeerijayuko, Artemisa jiiitako koime!— narĩka.

²⁹ Nakasereka ã'mitiritirã, rĩkimarã ᵑo'imajare naᵑõ'irã a'rika. Ĩ'rãoka boebaritirã, akaserekarã. Suᵑa imarĩ ritaja wejeareka oka ᵑo'ijirika. I'suᵑaka simamaka Gayo, Aristarco Pablota jeyoariwa'rikarãte nañi'aeka. Macedoniakarã nimaeka. Po'imajare rēriwi'iarã nare ne'ewa'rika.

³⁰ Kijeyomarãre jaijeyobaarĩ torã Pablote kãkariyaᵑakoᵑeka. Kãkarika kiyᵑamaka ĩtirã, “Mikãka'si”, Jesúre ã'mitiriᵑēakarãte kire ārĩka.

³¹ Ĩ'rãrimarã i'sia ka'ia ĩᵑarimarãre§ torã imaeka. Pablo jeyomarã imarĩ, majaroka kiro'si ᵑũataekarã: “Naka ĩ'rãtiji baabekaja”, ārĩwa'ri.

§ 19:31 Oficiales de la provincia

³² Rērĩrũkikõ'rĩmatorã rukubaka nakasereka. Apeupaka, apeupaka nakaseremomeka. Īrĩka upaka p̄upajoaberiwa'ri rukubaka p̄upajoabaraka nimaeka. “¿Dakoa baaerã yija rērĩko'o?”, narĩwārũberika. ³³ Judĩotataki naka imaekaki Alejandrote p̄o'imaja wãjitãji naro'si kire jairũjekarã judĩorãka. Torã rērĩtirã imaekarãte jaiokaro'si, Alejandrote kipitaka mi'mataeka “Mija jaiã'si rupe”, ãrĩwa'ri. I'supaka kibaako'omakaja nokata'riberika. “Dakoa oka imabeyua judĩorãkaro'si”, ãrĩwa'ri nare kibojaerã baakopeka. ³⁴ Judĩotataki kimaeka õrĩwa'ri judĩorãkamarĩrãte tẽrĩwa'ribaji akasereka,

—ĪÉfesokarãre jiyip̄upayeerijayuko, Artemisa jii-
itako koime!—

Īpakuri aiyajērãrõ'õjĩrã i'supaka ĩ'rĩka upakaja akaserebaraka nimaeka.

³⁵ Īrĩka tokaki imarupeutarimaji p̄o'imajare okata'rĩrũjekaki, supabatirã ikupaka nare kērĩka:

—Mija ã'mitipe Éfeso wejeareka imarã. Majiyip̄upayeeiko Artemisa wi'ia ĩarĩrĩrimaja maima ika wejeareka imarã. Supabatirã kopo'ijērãka ĩmipi ña'rĩka maiarĩrĩrijayu. “I'supaka imarã nime”, ritaja p̄o'imajare ãrĩwārũpatayu mareka. ³⁶ Nirã p̄o'imaja “Pakirika sime”, ãrĩbeyurã. Supa imarĩ mija jo'ria'si, i'tojĩrãja samija ja'atabe. Ba'iaja mija baa'si, jia mija p̄upajoabe. ³⁷ Īrã ĩmirĩja mija e'era'airã majiyip̄upayeeiko Artemisarika karee'ebeyurã. Supabatirã ba'iaja koreka jaibeyurã nime. ³⁸ Demetriore kika ba'irabeirãpitiyika aperãte nare okabaajĩkareka, niaparimarã p̄õ'irã oka jierĩ nare e'ewa'ritirã jia

simajĩñu. Oka naro'si imajĩkareka, ĩparimarāre nabojaĩñu. ĩparimarā, jā'merimaja nime oka jierimaja. ³⁹ Apea oka bojarika mija yaṗajĩka, Romakarāre jā'meka aññu uṗakaja ĩparimarāre rēĩrāka ṗoto nawājitāji mija bojajĩkareka jia simajĩñu. ⁴⁰ Mia, ħmarākā'ā Romatatarā ĩparimarāte ṗuṗajoarāññu ruku i'suṗaka ṗo'imajare oka ṗo'ijiamaka? Ikupaka naṗuṗajoarāññu je'e aṗeyari: “Mare boebariwa'ri ĩ'rāṗē'rōtorāja mare nabaariyaṗayu Éfesokarā”, narĩṗuṗajoarāññu je'e. I'suṗaka simamaka werika maro'si simajĩñu. Suṗa imarĩ “ħMarākā'ā oka imamaka, i'suṗaka ṗiṗebaraka mija ime?”, Romatatarāte ārĩrākareka, marākā'ā nare yi'riwārũberijĩka maime, — torā imaruṗutarimajite ārĩka.

⁴¹ Sabe'erō'ō “I'tojĩrāja simarũ”, ārĩtirā nare kiṗe'rirũjeka.

20

Macedoniarā Ṗablote a'rika

¹ I'suṗaka oka imaeka be'erō'ō Jesúre ā'mitirĩṗēaekarāte Ṗablote akaeka. Ke'rirā baaeka ruṗu “Jesúre yi'ririjariwa'ri jia mija imabe”, ārĩwa'ri naka kijaika. I'suṗaka ārĩtirā, nare kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Suṗabatirā Macedoniaka'iarā ke'rika.

² Macedoniaka'iarā a'ririjaparaka ĩ'rāweje uṗakaja Jesúre ā'mitirĩṗēaekarā ṗō'irā kituririjarika. Naṗō'irā eyatirā “Jia Jesúre ā'mitirĩṗēabaraka okajājia mija imabe”, nare kēĩka. I'sia be'erō'ō Greciaka'iarā keyaeka. ³ Maekarakamaki aiya torā kimaeka be'erō'ō Siriaka'iarā waṗuruṗi

a'rirã kibaaeka. I'supaka simako'omakaja judíotatarãte kire jããerã nari'kaika majaroka kiã'mitirika. Supa imarĩ “Yi'taraparõ'õrã Macedoniaka'iarã yiþe'riwa'rirãñu bo'ipi”, Pablote ãrĩþupajoaeka. ⁴ Kika jeyoariwa'raparã ikarakamaki yija imarape: Sóþater Bereakaki Þirro maki, Segundo supabatirã Aristarco, Tesalónicawejeakarã, Gayo Derbewejeakaki, Timoteo supabatirã Tíquico, Trófimo Asiaka'iakarã, supabatirã yi'i Lucas. I'siarakamarã Pablota yija jeyoariwa'rape. ⁵ Filiposwejea eyatirã, yijaka imaraparãte a'riweirape Tróadewejeaarã yijare ta'arĩ.* ⁶ Pan levadura rukebekaja ba'aribayarã yija imarapaka be'erõ'õ Filipospi yija a'rape waþurupi. I'rãþitarakarĩmi be'erõ'õ Tróadewejeaarã yija eyarape. Yija ruþu a'raparã, yija jeyomarãre torã yija eyarape. Torã i'potẽñarirakarĩmi yija imarape.

Tróadewejeaarã Pablote imataþaeka

⁷ Ba'irabeũ'murirĩmi† yija rërãþe Jesúre yi'yurãþitiyika. Maro'si Jesúre reyaeka þupajoabaraka kijã'meka upakaja þan þibaba'aerã yija rërãþe. Yija ba'aerã baarapaka ruþu Pablote yijare bojarape. Aþerĩmi ke'rirã baarapaka simamaka yijare kiwãrõyuju ñami ñe'metãji seyarape. ⁸ I'sia wi'ia maekarakakuku yuraika ima wi'ireka, þiyikukurõ'õrã rërĩtirã yija imarape. Rikimakaja yaaboaike imarapaka i'sia kurarakarã. ⁹ Supa imarĩ i'rĩka bikirimaji

* **20:5** El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25 † **20:7** Domingo

Eutico wāmeiki ĩmirā kurarakapi yoirūkia kopereka † imaraparō'ōrā ruparapaki. Ńoaka Pablote jaimaka, kopakaja oōmaka bikirimajite riarapaka. Kopakaja kārītiyawa'ri kiña'rāpe mae. Poriwa'ritirā kire yija kōae'ekoperape. Kopakaja reyaekaki kimarape. ¹⁰ Supa imarī ruiwa'ritirā, kimajakarā eyapañarirā Pablote kire wā'wojī'arape. Supabatirā ikupaka yijare kērāpe:

—Mija pūpata'si. Ōñia jaripe'yuka kime,— yijare kērāpe.

¹¹ I'sia be'erō'ō Pablopitiyika yija mirīwa'rape ate. Torā mirīeyatirā pan kipibarape. Yija ba'arapaka be'erō'ō jairīji Pablote wārāpe. I'sia be'erō'ō Asowejearā turitaparī ke'rape. ¹² Jia jājika bikirimajite japakā'ā, kiwi'iarā po'imajare kire e'ewa'rape. I'supaka kimamaka jia jījimaka najarape.

Miletowejearā Pablote a'rika

¹³ Pablote ārāpaka upakaja wapuruḡi Asowejearā yija a'rape. Toḡi wapuruḡi a'ritirā kire yija ta'arape, ma'api ke'rapaka simamaka. ¹⁴ Asorā keyarapaka poto wapuruḡi kire yija jāātorape. Kire jāātoritirā Mitilene wāmeika wejearā yija a'rape mae. ¹⁵ Aḡerīmi toḡi yija a'rapaka be'erō'ō Quío wāmeika jūmurika yija o'rape. Aḡerīmi Samos wāmeika jūmurikarā yija eyarape. Toḡi a'ritirā aḡerīmi Miletowejearā yija eyarape. ¹⁶ “Asiaka'iarā Jesúre ā'mitiripēairā pō'irā ya'rijīkareka yiba'ejīñu”, Pablote āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Éfesowejea wājiaja yija o'ritapawa'rape. “Jerusalén wejearā Pentecostés baya ĩaokaro'si wārūaja ma'rijīkareka jia simajīñu”,

† 20:9 Ventana

ãrĩpupajoawa'ri, “Jajuaja ma'riye'e”, Pablote yijare ãrãpe.

Éfesokarã imaruputarimajare piyia jia kiokajããeka Pablo

¹⁷ Miletora imatirã, Éfesowejearã Jesúre ã'mitiripẽairãte imaruputarimajare Pablote oka pũatarape: “Mija i'tabe õ'õrã. Éfesorã a'riberijika ñime”, ãrĩwa'ri nare kibojapũarape. ¹⁸ Supa imarĩ yija põ'irã neyarapaka poto ikupaka Pablote nare ãrãpe:

—Mamarĩ Asiaka'iarã eyatirã jia mijaka ñimaroyirapaka mija õñu. ¹⁹ Mijaka ñimarapaka poto Maipamakiro'si ba'irabeijibaraka, “Mija tẽrĩwa'ribaji õñuka ñime”, ãrĩberapaki yi'i. Supabatirãoka pò'imajare Jesúre ã'mitiripẽabeyua ñawa'ri yorape. Supabatirã judíotatarãte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijũarape.

²⁰ Jesúrika bojariroka mijare yibojarapaka poto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'rãpããberapaki yi'i. “Kirika bojariroka ã'mitiritirã jia nimarũ”, ãrĩwa'ri mijare sayibojapatarape. Rikimarã wãjitãji, supabatirã mija wi'iarãoka mijare sayibojaroyirape.

²¹ “Ba'iaja mija baaika pupajoariwa'ri samija ja'atabe. I'supaka Tuparãte yi'ririka yapawa'ri maipamaki Jesucristore mija ã'mitiripẽabe”, ãrĩwa'ri judíotatarã supabatirã judíotatarã imarãteoka yibojaroyirape.

²² Espiritu Santore yire jã'meika upakaja maekaka Jerusalenrã ya'rirã baayu. Torã yire o'rirũkia õrĩbeyuka yi'i. ²³ Ikatakaja mijare yibojawãrũyu. Ritaja wejearã ya'ririjayurõ'õrã

ikupaka Tuparãro'si bojañirimajare yire bojayu

Espíritu Santore nare sōrīrūjemaka: “Wēkomaka imariwi'iarā mire natarāñu. Supabatirā ba'iaja mijūarāñu”, yire nañu. ²⁴ Maiḡamakiro'si yiba'iraberūkia yire kija'ataeka jia simauḡatiji yibaawearāka be'erō'ō yire najāājkareka marā imabeyua. “ḡo'imajare wayuñawa'ri Kimakire Tuḡarāte reyarūjeka mare tāāokaro'si”, ārīwa'ri ḡo'imajare yibojaerā maiḡamaki Jesúre yire pūataeka.

²⁵ “Kire ā'mitiripēairāte Tuḡarāte jia jā'merāñu”, ārīwa'ri ritaja mijare yibojarape. Mae ḡuri “Aḡekurioka yire niabesarāñu”, mijareka ñarīḡuḡajoayu. ²⁶⁻²⁷ Ritaja Tuḡarāte ḡo'imajare bojariyaparapaka uḡakaja mijare yibojarape, kūḡajī ma'rāḡāābekaja. Supa imarī ika mijare yibojayu: Ī'rīka mijakaki Tuḡarā ḡō'irā eyabesarākareka, kireje oka imarāka, yiremarīa. ²⁸ Supa imarī rakajekaja mija ōñu uḡakaja jia mija ḡuḡajoabe, Jesúre yaḡaika uḡakaja mija baarijayaokaro'si. I'supakajaoka Éfesowejearā ḡe'rieyatirā, Espíritu Santore mijare jā'meika uḡakaja jia Jesúre ā'mitiripēairāte mija ĩarīḡe. Maiḡamaki Jesúre maro'si riwejurubaraka reyaekapi ārīwa'rīji, Tuḡarārīrā maime. Supa simamaka jia nare mija imaruḡutabe, oveja ĩarīrīrimajare ĩarīñu uḡaka. ²⁹ Yiḡuḡajoaikareka, ya'ritaparāka be'erō'ō aḡerā, ḡakirimajaroka bojarimajare etarāñu. Yaia oveja saba'ariataika uḡaka Jesúre ā'mitiripēairāte ḡakirimajaroka nawārōrāñu, Jesúre nayi'ririja'atarū ārīwa'ri. ³⁰ Mija watoḡeka ĩ'rārīmarā imarā ḡarīji ḡakirimajaroka Jesúre yi'yurāte wārōrāñurā.

“Yija p̄upajoaika up̄aka nap̄upajoarũ naro'sioka”,
 ãrĩwa'ri sup̄a nabaarãñu. ³¹ Sup̄a imarĩ rakajekaja
 mija imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika
 mija ã'mitirip̄earija'atakoreka. Maekarakakuri
 wejejẽ'rãka, ñami, ïmioka mijare yiwãrõrap̄aka
 mija õrĩrijape. Ì'rãkurimarĩa oparaka mijare
 yokajããroyirape.

³² Yijeyomarã, mijaro'si Tuparãka yijairã
 baayu, mijare kĩarĩñaokaro'si. “Mare wayuñawa'ri
 ba'iaja mabaaike wapa, Tuparãte ye'kariayu”,
 ãrĩwa'ri mija p̄upajoamaka, jibaji kirika
 bojariroka mija ã'mitirip̄eãerã Tuparãte mijare
 jeyobaarãñu. Sup̄a imarĩ “Yirirãte jia yibaarãñu”,
 kërĩka up̄akaja Tuparãte baarãñu. ³³ Apeã
 niñerũ, najariroakaoka oakiriberap̄aki yi'i.
³⁴ Ikuap̄aka simarape: Ñoñu up̄akaja ba'irabetirã
 ba'arika, jariooka yitõporape. Sup̄abatirã yika
 imaraparãteoka yitõpoñirape. I'sia õñurã mija ime.
³⁵ Ritaja yiba'irabeka ïap̄atawa'ri, “Pablote baaika
 up̄aka, jia maba'irabejĩñu sawap̄api wayuoka
 baairãte majeyobaaokaro'si”, mija ãrĩwãrũeka.
 Ikuap̄aka maip̄amaki Jesúre bojarap̄aka mija
 ye'kariria'si: “Se'etoyukate tẽrĩwa'ribaji jĩjimaka
 kime s̄jirimaji”, Jesúre ãrĩka,— Pablote nare ãrãpe.

³⁶ I'sup̄aka Pablote ãrãp̄aka be'erõ'õ naka
 ñukurup̄atirã Tuparãka kijairape. ³⁷ Tuparãka
 kijaiwearap̄aka poto oparaka kire nawã'ojĩ'arape,
 sup̄abatirã kiye'tearã nu'surape. ³⁸ “Apekurioka
 yire ïabesarãñurã mija mae”, Pablote ãrĩka
 simamaka, jimarĩa ba'iaja nap̄uparape. I'sia
 be'erõ'õ p̄ap̄itakarã kire najeyoariwa'rape.

21

Jerusalénrã Pablote a'rika

¹ Jesúre ã'mitiripẽairãte a'ribojaweatirã wapururã yija jáirape. Supabatirã wãjiaja Cos wãmeika jũmurikarã yija a'rape. Aperĩmi Rodas wãmeika jũmurikarã yija a'rape. Topi Páatararã yija eyarape. ² Supa imarĩ marĩrũkirõ'õrã yija imarapaka poto, “Feniciaka'iarã sa'rirã baayu ika wapururu”, napakã'ã, i'sia wapurupi yija a'rape. ³ Aririjari Chĩpre wãmeika jũmurika yija ãao'rape. Wejerĩrika pẽ'rõtopi yija o'rape i'sia jũmurika. Siriaka'i wãjitãji yija a'ririjarape. Wapurupi ne'ewa'rapaka ba'irĩjia Tirowejearã namaataerã torã yija pããrape. ⁴ Torã Jesúre ã'mitiripẽairãte ãatõpotirã ĩ'potẽnarirakarĩmi naka yija imarape. “Jerusalénrã Pablote ba'iaja jũarãñu”, ãriwa'ri Espĩritu Santore nare õĩrũjemaka, “Jerusalénrã me'ria'si”, kire narĩka. ⁵ I'supaka narĩko'omakaja ĩ'potẽnarirakarĩmi be'erõ'õ a'rirã yija baaeka ate. Torã Jesúre ã'mitiripẽairã imaraparã, narõmia, namakarãoka yijaka wejeapi jeyoariwa'ritirã papitakarã eyaraparã. Põ'sirõ'õrã eyatirã ĩ'rãkõ'rĩmatorãja ñukurupatirã Tuparãka yija jairape. ⁶ I'sia be'erõ'õ nare yija majaroka yija bojarape a'yaokaro'si. I'supaka baaweatirã wapururã yija jáirape. ĩ'rã puri topi pẽ'raparã.

⁷ Tirowejearã a'ritirã Tolemaidawejearã yija eyarape. Torã eyatirã Jesúre ã'mitiripẽairãte ãatõpotirã “¿Yaje mija ime?”, nare yija ãrãpe. Supabatirã ĩ'rãrĩmi naka yija imarape. ⁸ Aperĩmi topi a'ritirã Cesarea wãmeika wejearã yija eyarape. Torã eyatirã Jesúrika bojariroka

bojataparimaji Felipe wi'iarã yija a'raþe. Iki imaekaki ĩ'potẽñarirakamarãkaki Jerusalénrã Jesúre ã'mitiripẽairã apóstolrãkare jeyobaarũkika najã'mekaki. ⁹ Botarakakorã makarõmiki kimarape. Tĩmiamarĩrã nimarape. Supabatirã Tuþarãte nare õrĩrũjeikakaka aþerãte bojarimaja rõmijã nimarape. ¹⁰ Torã ĩ'rãrĩmimarĩa yija imatirapakarã, Judeaka'iaþi Tuþarãro'si bojaĩjirimaji, Agabo wãmeikite etarape. ¹¹ Yija põ'irã eyatirã Pabło wa'eyoka kiwarerape. Saþi kiõñu upakaja kiũ'þua, kipitaka kipi'þerape. Supabatirã ikupaka kibojarape:

—“Jerusalénrã ikupaka judiõtatarãte ika wa'eyoba'ipite þi'þerãñu. Kire þi'þetirã judiõtatarĩrã imarãte kire nijirãñu”, ãrĩwa'ri Espĩritu Santore yire bojaju,— Agabote ãrãþe.

¹² I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiriwa'ri “Jerusalénrã me'ria'si”, ãrĩwa'ri Pablote yija bojarape Cesareakarãþitiyika. ¹³ I'supaka yija ãrĩko'omakaja ikupaka Pablote yi'raþe:

—Mija oria'si. Mija opakã'ã ĩawa'ri, yirĩomayu. I'supaka simako'omakaja yiþupaka þuri simaupakaja ima. Jerusalénrã yire naþi'þerãka takamarĩa, yire jããrika nari'karãkareka, “Yire mija jãã'si”, ñarĩbesarãñu. Maipamaki Jesúre jã'meka upakaja baarimaji ñime,— Pablote yijare ãrãþe.

¹⁴ Yija ãrãþaka upaka kiyi'ribepakã'ã, i'tojĩrãja kire yija jaiẽjerija'atarape. Supabatirã ikupaka kire yija ãrãþe:

—Maipamakire yapaika upakaja simarũ.—

¹⁵ I'supaka ãrĩweatirã yija ba'irĩjia jieweatirã Jerusalénrã yija a'raþe. ¹⁶ Cesareawejeakarã

ĩ'rārimaki Jesúre ā'mitiripēairāka yijaka jeyoariwa'raparā. Ī'rīka Mnasón wāmeiki wi'iarā yijare ne'ewa'rape torā tuiokaro'si. Chiṗrekaki mirāki kimarape. Ī'rājē'rāmarīa Jesúre ā'mitiripēatiki kimarape.

Santiago pō'irā wi'iturirī Jerusalénrā Pablote eyaeka

¹⁷ Jerusalénrā yija eyarapaka poto jia jījimakaṗi Jesúre ā'mitiripēairāte yijare e'etorape. ¹⁸ Aṗerīmi bikitojo Santiago pō'irā wi'iturirī Pablōka yija a'rape. Nimaṗatiji Jesúre ā'mitiripēairāte imaruṗutarimaja imaṗataraparā Santiago pō'irā. ¹⁹ “¿Yaje mija ime?”, ārīweatirā, “Judíotatamarīrāte Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimarī jia Tuṗarāte baarape”, ārīwa'ri ritaja o'rikakaka Pablote nare bojarape. ²⁰ I'sia ā'mitiritirā jījimaka imawa'ri, “Jiitaka baaiki kime Tuṗarā”, narāpe. Suṗabatirā ikupaka Pablote narāpe:

—Yija jeyomaki, matatarā rīkimarāja imarā Jesúre yi'yurā. Kire ā'mitiripēairā imariṗotojo Moiséte jā'meka upaka oyiaja mabaarijayu ruṗu. I'sia miōñu. ²¹ Aṗerā ṗuri ō'ōrā imarāte ikupaka bojairā: “Judíotatamarīrā ka'iarā Pablote imataṗapoto ‘Moisés imaekakite jā'meroyika may'rīja'atajīñu’, ārīwa'ri judíorāka torā imarāte kibojayu. I'supakajaoka ‘Mija makarā circuncisión baarika, suṗabatirā matatarāte baarijariroyika yi'ririja'atarika sime’, kēñu”, ĩ'rārimarāte ārīrijayu,— Pablote narāpe.

²² —Metaika norīrāñu. “Kireka ṗo'imajare bojakopeika majaroka ritamarīa sime”, nañaokaro'si ¿marākā'ā mibaarāñu? ²³ Ikupaka

mibaajĩkareka jia simajĩñu. Õ'õrã maka botarakamaki ĩmirĩja imarã, “Miaika wãjitãji ikupaka yija baarãñu”, Tuparãte ãrĩkarã nime. “Tuparãte yija ãrĩka upakaja, yija baarape”, ãrĩwa'ri, Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iarã narupua wi'epaterũjerĩ na'rirãñu. ²⁴ Mi'ioka naka me'pe. Ba'iaja nabaakareka jũjerika yapawa'ri judiotatarãre baaroyika upaka naka mibaabe. Oveja joeĩjiokaro'si mijaro'si samiwaruape. Tuparãro'si sa joeĩjiritã, kurarãkare mija rupua mija wi'epaterũjebe “Tuparãte yija ãrĩka upakaja, yija baarape”, ãrĩwa'ri. I'supaka mibaamaka ĩawa'ri, “ ‘Moisete jã'meroyika yi'ribeyuka Pablote ime’, aperedate ãñua puri pakirika sime. Simaupakaja kiyi'yu”, matatarãte ãrĩrãñu. ²⁵ Judiotatamarĩã Jesũre ã'mitiripẽairãte papera yija pũatarape. Ikupaka bojabaraka naro'si yija o'orape: “Ikatakaja mijare yija bojapũayu: Wapuju imaja jẽrãka jiyipupaka õrĩwa'ri ri'ia napããikakaka mija ba'a'si. Riweaoka mija ukua'si. I'supakajaoka wa'iro'sia wãmua namokoru'ataeka ri'ia mija ba'a'si. Supabatirã rõmikirã, tĩmiakirã, rõmimarĩrã, tĩmiamarĩrãoka ba'iaja baabekaja mija imabe”, ãrĩwa'ri yija o'orape,— Pablote narape.

Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iarã Pablote nañi'aeka

²⁶ Supa imarĩ aperedĩmi botarakamaki imaekarãte Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iarã Pablote e'ewa'rika. Ba'iaja nabaaika najũjeroyika upaka naka kibaaeka. I'supaka baatirã, ikupaka kurarãkare kibojaeka: “Ikarakarĩmi sajariwa'yu rupe ba'iaja yija baaika yija jũjewearũkia. Piyirĩmi seyarãka poto

Tuṕarāro'si oveja mija joeŷjirika yija yaṕayu, yija imarakamakiro'si”, nare kērika.

²⁷ Ī'ṕotēñarirakarīmi seyaerā baaeka ṕoto Tuṕarāte jiyiṕuṕaka ōriwi'iarā Ṕablote imamaka, ĩrārimarā Asiaka'iakarā judiŕotatarāte kire ĩatŕoeka. Jājirokapi ṕo'imaja wājitāji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aeka. ²⁸ Ikuṕaka kire nokabaaeka:

—Yija tā'omaja, Israeltatarā, yijare mija jeyobaabe. Īi ĩmirīji imaki ba'iaja mare jaitaṕarimaji. I'suṕakajaoka “Moiséte jā'mekakaka mayi'rirūkimarā sime”, āṕaraka ṕo'imajare kibojapibayu. Suṕabatirā ika Tuṕarāte jiyiṕuṕaka ōriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judiŕotatarāte ṕariji Tuṕarāte jiyiṕuṕaka ōriwi'iarā ke'eetamaka ba'ia sakimarūjeyu Tuṕarā ñakoareka,— āriwa'ri aṕerāte nabojaka.

²⁹ (I'sia ruṕubaji ĩrārirīmi wejeñe'metāji Tróximo wāmeikipitiyika Ṕablote imamaka niaeka. Éfesowejakaki kimaeka Tróximo. Suṕa imarī, “Kika kime je'e”, āriṕuṕajoakoṕewa'ri “Judiŕotatarāte Tuṕarāte jiyiṕuṕaka ōriwi'iarā ke'ewa'yu”, narīkoṕeka).

³⁰ Tuṕarāte jiyiṕuṕaka ōriwi'iarā oka ṕo'ijirika majaroka ā'mitiriwa'ri, i'sia wejeareka imaekarāte torā riŕiwa'rika. Ṕablote ñi'atirā kire nayieṕoaeka. I'sia wi'iaṕi ṕoritirā, simaupatiji koṕereka natāteṕataeka, torā oka ṕo'ijirikoreka. ³¹ I'suṕaka kire jāāerā nabaeka ṕoto, Jerusalénwejeareka imaekarāte oka ṕo'ijiaeka majaroka Romakaki surararāka ĩṕamakire ā'mitirika. ³² I'sia majaroka ā'mitiritirā kisurararākare, suṕabatirā kirokajitekarā

Īparimarā imaekarāteoka kiakaeka. Suḅabatirā rīrīwa'ritirā rukubaka ḅuḅajoabaraka ḅo'imajare boebarikarō'ōrā neyaeka. Surara Īpamakire kisurararākapitiiyika ketamaka ĩawa'ri, Pablote naḅajerija'ataeka. ³³ Suḅa imarī surara Īpamaki Pablote űi'arūjekaki kisurararākare. Kire űi'atirā, ĩḅamiji ḅerumijiapi nare kire kipiḅerūjeka. Suḅabatirā ḅo'imajare kijērīaeka: “¿Maki kime ĩī? ¿Dakoa kibaako'a?”, kērīka. ³⁴ Rakaka oyiaja ḅuḅajoawa'ri akasererikapi najaika. Nakaseretarupamaka ā'mitiriwārūberiwa'ri, “I'suḅaka oka kireka ime”, kērīwārūberika. Suḅa imarī surararāka wi'iarā Pablote ke'ewa'rirūjeka surara Īpamaki. ³⁵⁻³⁶ Surara wi'iarā kire ne'ewa'pakā'ā ĩatirā rīkimarāja ḅo'imajare kibe'erō'ō a'rika. “Kire mija jāāḅabe”, āḅaraka nakasererīrīka. Surara wi'ia mirīrūkirō'ōrā neyaeka ḅoto, jājibaji boebariwa'ri okajājia najarika. Suḅa imarī ḅo'imajare kire jāā'si ārīwa'ri Pablote surararākare e'emiawa'rika.

Po'imajare ĩaeka wājītāji, “Dakoa oka yire imabeyua”, Pablote ārīka

³⁷ Surara wi'iarā kire ne'ekākaerā baaeka ḅoto, ikupaka niḅamakire Pablote ārīka griego okapi:

—Mika jairika yiyapayu,— kērīka.

I'sia ā'mitiritirā,

—¿Yaje griego oka jaiki mime? ³⁸ “Bikitakamarīa Egiḅtokakite cuatro mil rakamaki ba'iaja baairāka jeyoariwa'ritirā ḅo'imajamatorā kimaruputaeka. Roma Īparimarāre ĩ'rāḅē'rōtorāja kibaariyapakoḅeka. I'suḅaka baarapaki kime”, mireka űarīḅuḅajoako'o. I'suḅaka yīḅuḅajoakoḅeko'omakaja griego oka

mijaikareka, Egiptokakimarĩka mime, — kire kēĩka.

³⁹ I'supaka kēpakā'ã ikupaka Pablote kire āĩka:

—Jēno'o apika ñime. Judíotataki ñime yi'i puri. Tarso wāmeika wejeakaki ñime. Imatiyaiweje Ciliciaka'iarā sime. ¿Yaje p'o'imajaka yire mijarũjeĩũ?— Pablote kire āĩka.

⁴⁰ I'supaka kēpakā'ã,

—Naka mijaiibe,— kire kēĩka.

Supa imarĩ mirĩrũkirō'ōrā rĩkamaritĩã p'o'imajare wiriwirijayaokaro'si kipiitaka kimi'mataeka. P'o'imajare okata'rika be'erō'ō hebreo okaĩ Pablote jaika:

22

¹ —Yijeyomarã judíorãka, pakiarimarãoka mija ã'mitipe ruƣu. “Dakoa oka kire imabeyua”, mija ãñaokaro'si yimajaroka mijare yibojaerã baayu ruƣu,— Pablote āĩka.

² Nokapi kijaimaka ã'mitiriwa'ri, wiriwiri najari-tiyaeka. Ikuƣaka Pablote nare bojaeka:

³ —Judíotatakiji ñime yiro'si oka. Cilicia ka'ia, Tarso wāmeika wejeareka p'o'ijirikaki ñime. Supabatirã õ'õ Jerusalénrã yipakiarika. Gamaliel wāmeikiƣi āĩwa'riji papeera yiwārũraƣe. Mañekiarãte jā'mekakaka jia yiwārũraƣe. Maekaka Tuƣarãte mija yi'yu upakaja yi'ririka yiyaparoyirape yiro'si oka. ⁴ “Jia Tuƣarãte yi'yuka ñime”, āĩwa'ri, Jesúre ã'mitiripẽairãte ba'iaja jũaerã supa yibaaraƣe. Aƣerikuri nare yijããũjerape. Ĩmirĩja, rōmijãteoka ñi'awa'ritirã wēkomaka imariwi'iarã nare yitarũjerape. ⁵ Kurarãka ĩƣamaki imatiyaiki supabatirã ĩƣarimarã

imatiyarimajaoka “I'supaka kibaarape”, yireka ãrĩwãrũirã. Īrãjaoka pãpera yire baaĩjiraparã, matã'omaja Damascowejeakarãre yibearũkia imakoperapaka. I'sia pãpera e'etoritirã, so'oeka yire jã'meika upakaja Jesũre ã'mitiripẽairãte mo'arĩ ya'rikoperape. Jerusalénrã nare e'era'atirã ĩparimarãte wẽkomaka nare baarũjerã yibaakoperape.

“Ikupaka Jesũre yiyi'riũ'murape”, ãrĩwa'ri Pablote bojaeka

(Hch 9.1-19; 26.12-18)

⁶ I'supaka baarĩ ĩmi ñe'metãji ma'apĩ ya'rapaka poto, Damascowejewã'tarã ñimarapaka poto, ikuparõ'õpiji wejepemapi jãjia yaaboaike yire yaarapaka. ⁷ Supa imarĩ ka'iarã yiña'rãpe mae. Supabatirã ikupaka yire sajaikorapaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerã ba'iaja yire mibaarijayu?” ⁸ I'sia ã'mitiriwa'ri ikupaka yiyi'rape: “¿Ñĩpamaki, maki mime?”, ñarãpe. I'supaka ñapakã'ã ikupaka kiyi'rape: “Yĩ'iji ñime Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijayuki ñime”, yire kërãpe. ⁹ I'supaka sayaaboamaka ĩatirã yika a'raparãre pupatarape. I'supaka sayaaboamaka ĩatirã yika a'raparãre pupatarape. Īrã puri i'supaka yaaboarapaka ĩakoperipotojo yire jairapaki oka na'mitiriberape. ¹⁰ I'supaka yire kijaimaka ã'mitiriwa'ri kire yijẽrãrape: “¿Marãkã'ã yibaarika miyapayu Ñĩpamaki?”, ñarãpe. I'supaka ñapakã'ã ikupaka yire kiyi'rape: “Mi'mitirã Damascorã me'pe. Torã ĩ'rikate mire bojarãñu ritaja mibaarũkia miro'si yija'ataeka”, yire kërãpe. ¹¹ I'sia yaaboaike ñiarapaka poto

yiñakoyarape. Supa imarĩ yika a'raparã Damascorã yire títieyaraparã.

¹² Torã ĩ'rĩka Ananías wãmeikite imarape. Moisés imaekakite jã'mekakaka simaupakaja yi'ripataiki kimarape. Tokarã judíotatarã, “Jia baaiki kime”, ãrĩwa'ri kireka najairape. ¹³ I'sia wejearã yeyarapaka be'erõ'õ yipõ'irã Ananiare etarape. Yiwã'tarã rĩkamaritirã ikupaka yire kërãpe: “Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate.” Ikuaparõ'õpiji kire ñiarape. ¹⁴ Supa imarĩ ikupaka yire kërãpe: “Tuaparã, mañekiarãte jiyipupayeeroyikakite wã'maiki mime kiyapaika upakaja mibaarũkia miõñaokaro'si. Supabatirã kipũataekaki, ba'iaja baakoribeyukate* miaerã, supabatirã kijaika mia'mitiyaokaro'si Tuaparãte mipõ'irã kire pũatarape. ¹⁵ Jesús majaroka mibojataparajarirãñu. Miaeka mirãka, mia'mitirikaoka ritaja po'imajare mibojataparãñu. ¹⁶ Miba'ea'si. Jesúre ã'mitiripẽatirã, ba'iaja mibaaika kijũjerã kire mijẽñebe. Supabatirã rupuko'a mijũjerũjebe”, yire kërãpe.

¹⁷ Ñoapañaka Jerusalénrã imakopeka yipe'riwarape. Torã ĩ'rãrĩmi Tuaparãte jiyipupaka õrĩriwi'iarã Tuaparãka jairĩ yarape. Tuaparãka jaikõrĩ makãrãrũñuroka upakapi Maipamakire jaimaka ñiarape. ¹⁸ Topi ikupaka yire kërãpe: “Ñojimarĩji Jerusalén wejeapi me'pe. Õ'õrã imarã po'imaja yimajaroka nare mibojakopemaka ã'mitiripẽabesarãñurã”, yire kërãpe. ¹⁹ I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã ikupaka kire yiyi'rappe: “Maipamaki, õ'õrã imarã ritaja yibaaeka

* **22:14** Refiere a Cristo, el Mesías

mirāka õñurā. Mire ā'mitiripēabaraka judíorākare rērīriwi'iarā imarāte e'epoatirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitaroyirape. Supabatirā nare yipajewā'imarīroyirape. ²⁰ Mimajaroka bojarimaji Estebanre najāāmaka yiyoirīkamarāpe. Kire jāābaraka jariroaka nawaratarapaka ĩarīrīrimaji ñimarape. Supa imarī Estebanre jāāweatirā, 'Tsupakaja kire mabaajīka jia sime', ñarīpupajoarape yiro'sioka", Maipamakire ñarāpe. ²¹ I'supaka ñarīko'omakaja ikupaka yire kiyi'rape: "Me'pe. Yoerā mire yipūatayu judíotatamarīrāte miwārōkaro'si", yire kērāpe,— āriwa'ri po'imajare Pablote bojaeka.

Surararāka ĩpamaki Pablote ñi'arūjekaki

²² I'supaka judíotatamarīrāreka kērīka poto po'imajare kire ā'mitiritiyika. Ate boebariwa'ri akasererikapī kire napīpeka.

—Kireyaparū. Ōñia imaberijīki kime,— narīka.

²³ Ņa'rīyaarīmarīaja napīpeka. Supabatirā najariroaka pemakato† waratatirā ka'ia uyuakaka ĩmirā nabaremiarūka. "Boebaka yija ime", āririka i'supaka nabaaeaka. ²⁴ I'supaka nabaamaka ĩawa'ri, surara ĩpamaki kisurararākare nawi'iarā Pablote ke'ekākawa'rirūjeka. "¿Dakoa oka imamaka, po'imajare mire ā'mijīayu?", āriwa'ri, "Pablote ajeapī mija pajebe", surara ĩpamakire nare ārika. ²⁵ Kire pajerā napī'perīkaweaeka poto ikupaka Pablote jaika tokaki ĩpamakire:

—¿Īrīka Romatatakite mija pajejīka jia simajīñu ruku? ¿Ba'iaja yibaaika ĩakoribekaja yire mija pajerā baayu bai?— Pablote kire ārika.

† 22:23 Mantos

26 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, kīpamaki pō'irā a'ritirā, ikupaka kire kibojaeka:

—Jia mirakajebe, i'supaka mibaarūki ruḡu. Ī'ī ĩmirīji miḡajerūjeiki Romatataki kime, — kērika surara ĩpamakire.

27 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri surara ĩpamakire ikupaka Pablote jērīaeka:

—¿Yaje rita sime Romatataki mima?—

—Ikijioka ñime,— Pablote ārīka.

28 —Rīkimaka yiwapaĭjirape Romatataki imaokaro'si,— surara ĩpamakire kire ārīka.

I'supaka kēpakā'ā,

—Romatataki pō'ijirikakiji ñime,— Pablote ārīka.

29 Supa imarī kire ḡajerika yaḡakoḡekarā kīkiwa'ri aḡerō'ōrā kire na'ritapawa'rika. “Ba'iaja Romatatakite yḡajerūjekoḡeyu”, ārīwa'ri surararāka ĩpamakioka kīkikaki.

Īḡarimarā imatiyairā wājitāji Pablote jaika

30 “¿Dakoa oka imamaka, pō'imajare Pablote ā'mijīaeka?”, ārīwa'ri aḡerīmi, kurarāka ĩpamarā, judiōtatarā ĩḡarimarā imatiyaitataoka surararāka ĩpamakire rērātaeka. Supabatirā Pablote ḡerumijia kutetirā, nawājitāji kire e'ewa'ritirā kire kija'arīkaeka.

23

1 Judiōtatarā ĩḡamarāre ĩarīkatirā ikupaka Pablote ārīka:

—Yitā'omaja, ōña ñimatiyikuriji Tuḡarāte yaḡaika upaka baarimaji ñime. Supa imarī kiwājitāji jajumarāia ñime,— Pablote nare ārīka.

² I'sia ã'mitiritirã kurarãka ïpamaki imatiyaiki, Ananías* wãmeiki Pabło pŏ'irã rĩkamarikarãte “Kir-ijea mija paape”, kërĩka. ³ I'supaka nabaamaka ikupaka Pablote kire ãrĩka:

—“Jia baaiki ñime”, ãñuka imariþotojo, ba'iaja mibaayu. Supa imarĩ sawapa ba'iaja mijũaerã Tuþarãte ba'iaja mire baarãñu. “Moiséte já'meika yi'ribeyuka mime”, yireka merĩko'omakaja kijã'meika yi'ribekaja yire miþemapaarũjeyu,— Pablote ãrĩka kurarãka ïpamaki imatiyaikire.

⁴ I'supaka kēþakã'ã ã'mitiriwa'ri, torã imaekarãte ikupaka Pablote ãrĩka:

—Tuþarãte wã'maekaki kurarãka ïpamaki imatiyaikite ba'iaja mijaiyu.—

⁵ I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka Pablote ãrĩka:

—Yitã'omaja, “Kurarãka ïpamaki imatiyaiki kime je'e”, ñarĩwãrũbeyu. “Mija ïpamakire jaiyuyebekaja”, ãrĩwa'ri Tuþarã majaroþũñu bojaika. “Ïpamaki imatiyaiki kime”, ñarĩwãrũrikareka, kire yijaiyueberijããeka,— Pablote ãrĩka.

⁶ Judiotatarã ïparimarã rakaka oyiaja þupajoairã nimaeka. Ïrãrimarã saduceokaka þupajoaekarã, aþerã fariseokaka þupajoaekarã. I'sia ōrĩwa'ri ikupaka jãjirokapi Pablote jaika:

—Yitã'omaja, fariseokaka þupajoaiki ñime yiro'sioka. Yirĩrãoka i'supakaja þupajoairã imarã. “Reyakoperiþotojo þo'imajare ōñia jariþe'rirãñu ate”, ãrĩþupajoaiki ñime. I'supaka þupajoaiki

* 23:2 El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

ñimamaka, mija wājītāji “Oka kire ima”, āriwa'ri i'supaka yire mija jērīayu,— Pablote nare ārika.

⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, saduceokaka pūpajoairā okatotoū'muekarā fariseokaka pūpajoairāka, rakakaja pūpajoekarā imarī.

⁸ (Ikuṣaka nañu saduceokaka pūpajoairā: “Reyairā po'imaja ate ōñia jariṣe'ribesarāñurā, ángelrākaoka imabeyurā, supabatirā Satanáríka imaoka imabeyua”, narīpūpajoayu. Fariseokaka pūpajoairā pūri, i'supaka āriṣupajoabeyurā).

⁹ Suṣa imarī rakaka oyiaja pūpajoairā imarī, jājirokapi nokatotoeka ruṣu. Topi mae Moiséte jā'meka wārōrimaja mi'mirīkaekarā jaiokaro'si. Fariseokaka pūpajoairā nimaeka naro'sioka.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime i'ī. Damascorā ke'rapaka ṣoto ángelte kire jairape je'e aṣeyari. “I'supakamarīa sime”, marīberijīñu,— āriwa'ri na-jaibu'aeka.

¹⁰ Jimarīa jājirokapi okatotobu'abaraka, boebaitaka nimamaka ĩawa'ri, “Pablote ba'iaja baawā'imarītirā kire najāāriatarāñu je'e”, surara ĩṣamakire āriṣupajoaeka. Suṣa imarī kisurararākare akatirā ikupaka nare kijā'meka: “Pablote nawatoṣekapi e'eṣoatirā mija wi'iarā kire mija taṣe ate”, nare kērīka.

¹¹ I'siñami Pablo pō'irā maĩṣamaki Jesúre ṣemakotowirika. Kiwā'tarā eyarīkaritirā, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Okajājia mimabe Pablo. Jerusalénrā mima ṣoto yimajaroka mibojaika uṣakajaoka Romawe-jearā mimarāka ṣoto mibojarāñu,— Pablote kērīka.

Pablote jāñrika naṣakatarika

12 Apeṛīmi ī'rārimarā judíotatarā takaja kareaja rēritirā, “Pablote majāājīñu”, narīpuṇajoaeka. “Ōñia kimarākarō'ōjīrā maba'abesarāñu, supabatirā okoa mukubesarāñuoka. Kire majāābesarākareka, Tuṇarāte mare jāārū”, natiyiaja narību'aeka. 13 Ī'rīka uṇakaja i'suṇaka jaibu'abaraka imaekarā ī'ṇarāpo'imajarakamarā tēriwa'ribajirō'ōjīrā nimaeka. 14 I'sia be'erō'ō kurarāka īṇamarā, judíorāka īṇarimarāka jairī na'rika. Naṇō'irā eyatirā ikuṇaka narīka:

—Yija ī'rīka uṇaka ṇuṇajoawa'ri, “Pablote ōñia imarākarō'ōjīrā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majāābesarākareka, Tuṇarāte mare jāārū”, yija ārīko'o. 15 Mija, judíotatarā īṇarimarā imatiyaitatarāoka ikuṇaka mija baajīkareka jia simajīñu: Maekakaja surara īṇamakire oka mija ṇūatabe, waeroka bikitojo mija ṇō'irā Pablote ke'era'arū. “Yaje rita oka ṇarea kire imarika yija ōriyayayū. Suṇa imarī ō'ōrā Pablote me'era'abe”, āriṇakitirā oka kire mija ṇūatabe. I'suṇaka mija āriṇākareka ō'ōrā Pablote etabeyukajiji kire yija jāātorirāñu,— narīka.

16 Pablo ṇaka'imaki i'suṇaka oka imamaka ōrīkaki. Suṇa imarī i'sia oka Pablote bojarī, surara wi'iarā kikākaeka. 17 Torā eyatirā Pablote kibojaeka. Suṇa imarī torā imaekaki ī'rīka surara ruṇuko'amakite Pablote akaeka.

—Īī bikirimajire miṇamaki ṇō'irā me'ewa'ṇe. Oka bojaerā kibaarijyu,— Pablote kire ārīka.

18 I'suṇaka kēṇakā'ā ā'mitiritirā surararāka īṇamaki ṇō'irā kire ke'ewa'rika. Ikuṇaka kīṇamakite kibojaeka:

—Yija ñarĩñuka Pablo yire akatirã, “Ĩĩre miṗamaki ṗõ'irã me'ewa'ṗe”, kēṗakã'ã kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaparijiyu,— kire kērĩka.

19 I'suṗaka kēṗakã'ã ã'mitiriwa'ri, aṗerõ'õ ṗañakarã kire e'ewa'ritirã kire kijērĩaeka,

—¿Dakoa yire bojarika miyapayyu?— kērĩka.

20 Suṗa imarĩ ikuṗaka kire kibojaeka:

—Judíotatarã ĩ'rĩka uṗakaja ṗuṗajoawa'ri niṗarimarã wãjitãji ṗablote mija e'ewa'yaokaro'si oka ṗũatarãñurã. “Yaje rita oka kire imarika õrĩrika yija yapayyu”, narĩṗakirãñu. 21 I'suṗaka mijare narĩkoṗemaka miyi'ria'si. Naka imarã ĩ'ṗarã ṗo'imajarakamarã tērĩwa'ribajirõ'õjĩrã ma'a ñe'metãji ṗablote jããerã nata'arãñu. “ṗablote õñia kimarãkarõ'õjĩrã, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimarãñu. Kire majããbesarãka, Tuṗarãte mare jããrũ”, ãñurã nime. Mire najēñerãka uṗakaja mijã'merũkia ta'atikaja nime,— surara ĩṗamakire kērĩka.

22 —Me'ṗe. Yire mibojaika aṗerãte mibojaṗiba'si,— surara ĩṗamakire kire ãrĩka.

Félix ṗõ'irã ṗablote ne'ewa'ririũjeka

23 Suṗa kibaaeka be'erõ'õ surararãka ĩṗamaki, kirokajĩte imaekarã ĩṗarimarã ĩ'ṗarãte akatirã ikuṗaka nare kibojaeka:

—Ire ñami nueve rõ'õjĩrã aiyate eyawa'ririãka ṗoto Cesarearã ṗablote mija e'ewa'ririãñu. Ikarakamaki mijaka a'ririãñurã: Doscientorakamarã imarãñurã ũ'ṗuṗi a'ririãñurã. Suṗabatirã setenta rakamarã a'ririãñurã kawaru ṗemaṗi. Suṗabatirã doscientorakamarã imarãñurã bejoarikawa'ririmaja. 24 Suṗabatirã kiṗemaṗi

Ɖablote a'yaokaro'si kawaru tōƆoweitikaja mija imabe. ĨƆi Félix Ɔō'irā ōñikaja Ɖablote eyarika yiyapayu,— nare kērīka.

²⁵ IkuƆaka ārīwa'ri naka surara ĩƆamakire Ɔapera Ɔūataeka Félixre:

²⁶ “Yi' Claudio Lisias ika Ɔapera Ɔūataiki. ¿Yaje mime Félix, ĩƆi imatiyaiki? ²⁷ Judíotatarā ĩ'ī Ɖablote ñi'atirā kire jāāerā nabaakoƆeraƆe. ‘Romatataki kime’, naƆakā'ā ā'mitiriwa'ri, kire najāā'si ārīwa'ri yisurararākaƆitiyika a'ritirā kire yija ē'marape nareka. ²⁸ ‘I'siakaka oka kire ima’, naƆakā'ā ā'mitiyaokaro'si, judíotatarā ĩƆarimarā imatiyaitata Ɔō'irā Ɖablote ye'ewa'raƆe. ²⁹ ‘Yija ñekiarāte jā'mekakaka yi'ribeyuka kime’, ārīwa'ri kire naboebarape. Ɖablo Ɔuri Romakarā ĩƆarimarāre jā'meika yi'ribeyukamarīka imarī, wēkomaka imariwi'iarā imaberijīki, majāāberijīkioka. ³⁰ Judíotatarā kire jāārika nari'kaika ōrītirā miƆō'irā kire yiƆūatayu. Kire okabaarimajareoka yiƆūatayu. Supa imarī torā na'yu ‘IkuƆaka sime oka kiro'si’, mire nañaokaro'si. I'tojīrāja sime”, ārīwa'ri Félixre Ɔapera kiƆūataeka.

³¹ Supa imarī surara ĩƆamakire jā'meka upakaja Ɖablote e'ewa'ritirā AntíƆatriswejearā neyaeka. ³² AƆerīmi surararāka ũ'ƆuaƆi a'rikarāte nawi'iarā Ɔe'rieyaeka ate. Cabaru ƆemaƆi a'rikarā takaja ƉabloƆitiyika o'rikarā. ³³ Cesarearā eyatirā ĩƆi Félixre Ɔapera naja'ataeka. Supabatirā Ɖablote kiƆō'irā natarika. ³⁴ I'sia Ɔapera ĩaweatirā ikuƆaka Ɖablote kijērīaeka:

—¿No'okaki mime?— kire kērīka.

I'supaka kēƆakā'ā,

—Ciliciaka'iakaki ñime,— Pablote ārīka.

I'supaka kēpakā'ā ā'ā'mitiriwa'ri,

³⁵ —“Mire parea ima”, ārīrī mire okabaarimajare etarāka poto nare mijairika ña'mitirirāñu ruḡu, — Félixre kire ārīka.

Supa imarī, ĩpi Herodes wāsare baarūjekawi'iarā kisorararākare kire kīarīrūjeka.

24

Félixre ĩaeka wājītāji, “Oka imabeyua yiro'si”, Pablote ārīka

¹ ĩ'rāpitarakarīmi be'erō'ō kurarāka ĩpamaki imatiyaiki Ananías, supabatirā judíotatarā pakiarimarāpitiyika Cesarearā neyaeka. Nare jaiĳirī Térbulo wāmeikite naka eyaeka. Cesarearā eyatirā ĩpi pō'irā na'rika, “Pablote oka ima”, ārīrī. ² Supa imarī ĩpi Félixre akaeka Pablote. “Oka Pablote ima”, ārīwa'ri ikupaka Tértulote ārīka Félixre:

—Jia mibaayu ñipamaki. Miōñuapi ārīwa'riji, werika imabeyua maro'si. Supabatirā jia mijērāko'aikapī ritaja jībaji simamaka ĩka ka'iareka imarāte jia mijeyobaayu. ³ I'supaka mibaarijayua ōrītirā ritaja pō'imajare jĳimaka mika ime. “Ñipamaki jia yija jiyipupayeeiki, jia mibaayu”, yija āñu. ⁴ Ima aḡea miba'iraberika je'e. Supa imarī ñoaka mika yijaiberiĳñu miba'iraberika yiriatakoreka. Ñojimarĳi yijaika mia'mitiḡe ruḡu. ⁵ ĩ'ī imaki, Pablo kiokapī pō'imajare rukubaka pḡpajoarūjeiki. ĩ'rāwejerāmarīa turitirā judíotatarāte rukubaka kipḡpajoarūjetape. Jesús Nazaretkakire ā'mitiripēairā ruḡuko'amaki kime. ⁶ Tuḡarāte

jiyipupaka òririwi'ia Tuparā ñakoareka ba'iaja baarūjeriyapawa'ri torā kākaberijirā uparāka torā kikākarape.* Supa imarī kire yija ñi'arape. Yija ñekiarāte jā'meka upaka, “Oka kire ima”, ārīrika yija yapakoŕerape. ⁷ I'supaka baarika yija yapako'omakaja surara ĩŕamaki, Lisias yija pō'irā eyatirā, okajājia baatirā yijareka Pablote kē'marape. ⁸ Ikupaka yijare kērāpe: “ ‘Oka Pablote ima’, ārīrika mija yaparākareka, ika ka'i ĩŕamaki Félix pō'irā mija a'pe”, yijare kērāpe. Supa imarī, ñiŕamaki Félix, miōñu upakaja kire jērīakōrī je'e ɸarea kire imakaka. I'supaka mijērīarāka be'erō'ō “Kire nokabaaika rita sime”, merīrāñu,— Tértulote ārīka Félixre.

⁹ Torā judiōtatarā kika imaekarāoka “Rita sime”, ārīkarā. ¹⁰ Supa imarī Félix jērābaekaki Pablote kipitakapi, “Mijaibe”, ārīwa'ri. I'supaka kibaamaka ĩatirā, Pablote jaiū'mueka,

—Ñoñu, ika ka'iarā bikija ĩpi imaū'muekaki mime. Supa imarī miwājītāji “Dakoa oka imabeyua yiro'si”, ārīwa'ri jĳimakapi yijairā baayu. ¹¹ ĩ'pōū'puarāe'earirakarīmi rō'ōjīrāja seyawa'yu ruɸu Jerusalénrā Tuparāte jiyipupayeerī yiturapaka be'erō'ō. “Rita sime je'e”, merīrākareka, aŕerāte mijēpe. ¹² Marāpateoka Tuparāte jiyipupaka òririwi'iarā rērītirā imarāka yokatotomaka ĩaberaparā ĩrā. Supabatirā simaupatiji judiōrākare rērīriwi'ia yituriroyiraparō'ōrā rērāparāre rukubaka ɸupajoarūjeberapaki yi'i. Jerusalén wejeareka

* **24:6** La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar los lectores entender a que refiere el abogado Tértulo.

oka yiḡo'ijjaberaḡaka simamaka, “I'suḡaka ḡablote ba'iaja baaraḡaka ḡoto kire yija ĩaraḡe”, maki āriwārūberijiki. ¹³ Suḡa imarĩ “ḡablote yija okabaaika ritataka sime”, narĩwārūberijĩñu. ¹⁴ Ika mijare yibojawaḡu'aerā baayu. Tuḡarā, yiñekiarāte jiyiḡuḡayeekakite jiyiḡuḡaka ñoñu yiro'sioka. I'suḡaka imariḡotojo Jesúre yijare wārōeka uḡakaja Tuḡarāte yijiyiḡuḡayeeyu. Judiotatarā ĩḡarimarā ḡuri “Jesúrika bojariroka ḡakirimajaroka sime”, āñurā. Tuḡarāte yi'yuka imarĩ, Moisés imaekakite jā'mekakaka, suḡabatirā Tuḡarāro'si bojaĩjirimajare o'oekaoka yi'yuka ñime. ¹⁵ “Nimaḡuḡatiji reyairāte ate Tuḡarāte oñia jariḡe'rirūjerāñu”, ĩrārimarā o'ōrā imarāte āñu uḡaka āñuka ñime yiro'sioka. Ba'iaja baairā reyairāte, jia baarijyurā reyairāteoka i'suḡaka kibaarāñu. ¹⁶ Suḡa imarĩ jia oyiaja yibaariyayayu, Tuḡarā wājitāji, ḡo'imaja wājitājioka, yire oka imakoreka.

¹⁷ ĩrājē'rāmarā, aḡea wejearā turitaḡatirā, Jerusalénrā yiḡe'rietaraḡe. Torā ḡe'rieyatirā wayuoka baairāte niñerū yiḡibararaḡe. Suḡabatirā Tuḡarāte jiyiḡuḡayeebaraka wa'iro'sia kiro'si torā yijoeĩjirūjaraḡe. ¹⁸ Tuḡarāte jiyiḡuḡaka oñiriwi'iaureka i'suḡaka baabaraka ñimarapaka ḡoto ĩrārimarā judiotatarā yire ĩatōḡoraḡarā. Yija tatarā ba'iaja nabaarijyua najūjeika uḡakaja yibaawearapaka ḡoto, yire niatōḡoraḡe. I'sia ḡoto rĩkimarā imaberaḡarā ḡo'imaja yika, suḡabatirāoka, oka imaberaḡaka. ¹⁹ Aḡerā judiotatarā Asiaka'iakarā ḡuri yire ĩatōḡotirā oka ḡo'ijjararaḡarā. I'suḡaka imarā imarĩ “Oka kire ima”, āriwa'ri, bojarĩ ni'tarū maekakaja. ²⁰ Bojarĩ

ni'tabesarākareka, ĩrā ō'ōrā imarāja bojarū. Ĩ'pou'puarāe'earirakarīmi rō'ōjīrāja seyawa'yu ruḡu Jerusalēnrā yija judíotatarā ĩparimarā imatiyaitata wājītāji yimajaroka nare yibojarapaka be'erō'ō. Ō'ōrā imarā, sā'mitiraparā imarī “Ikupaka Pablote ba'iaja baarape”, ārīwa'ri yijare nabojajīkareka jia simajīñu. ²¹ Aḡeyari “Reyaripotojo ate ōñia jariḡe'rirāñurā ḡo'imaja”, ika takaja jājirokapi torā ñarāpaka ā'mitiritirāja “Oka kire ima”, mija āñuje'e,— Pablote ārīka.

²² Jesúre ḡo'imajare ā'mitiripēaika majaroka ōrītikaki Félixre imaeka imarī ikupaka nare kērīka:

—I'tojīrāja ña'mitirirāñu ruḡu. Surara ĩpamaki Lisiare etarāka ḡoto, “Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si”, ñarīrāñu,— Félixre ārīka.

²³ Suḡa imarī ikupaka surara ĩpamakire kērīka:

—Wēkomaka imariwi'iarā Pablote mija ĩarīḡe. Torā tīmarīji kire mija baa'si. Kijeyomarāre etarākareka kire najeyobamaka mija jājibaa'si,— kērīka.

²⁴ I'sia wārīwa'ri aḡerīmirō'ōjīrā be'erō'ō Félixre etaeka ate kirūmu Drusilapitīyika. Judíotatako koimaeka. Torā eyatirā Pablote kiakarūjeka. Ketaeka ḡoto, Jesucristore ā'mitiripēarikakaka kibojamaka Félixre ā'mitirika. ²⁵ Ikupaka Pablote kire bojaeka: “ Jia ĩ'rātīji ḡupajoawa'ri i'supaka mija imabe', ārīwa'ri Tuḡarāte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajīñu. Ĩ'rārīmi ba'iaja mabaaike wapa Tuḡarāte mare jēñerāñu”, Pablote ārīka. I'supaka kēḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, Félixre ḡupataeka.

—Me'pe ruðu. Dakoa baabekaja ñimarãñurĩmi ate mire yakarãñu i'siakaka rĩkimabaji ña'mitiyaokaro'si,— Pablote kērĩka.

²⁶ “Niñerũ yire kĩjirãkareka, kire yija'atarãñu”, ārĩpupajoawa'ri, ñemeaja Pablote kiakaeka, kika jairã. I'supaka simako'omakaja kiyapaeka upakamarĩa Pablote baaeka. ²⁷ I'supaka kibaayukã'aja ĩ'pakuri wejejẽ'rãka so'rika. I'sia be'erõ'õ ĩpi kimaekareka Félixre porika. Supabatirã Porcio Festo wãmeiki kiõ'toarã ĩpi jãikaki. Félix ĩpamaki kimaeka kiporirã baaeka ruðu judiotatarãpitiyika jia imarika yapawa'ri Pablote kija'ataberika ruðu.

25

Festo wãjitãji Pablote jaika

¹ Festo ĩpi imarĩ kikãkaeka be'erõ'õ maekarakarĩmi simaeka poto Cesareapi imatirã Jerusalénrã turirĩ ke'rika. ² Torã keyaeka poto kurarãka ĩpamarã supabatirã, judiotatarã ĩparimarã imatiyairã “Oka ima Pablote”, ārĩwa'ri Festore bojarĩ netaeka.

³ —Jia yijare mibaabe. Õ'õ Jerusalénrã Pablote etaerã kire miakapũabe,— ārĩwa'ri Festore napakatarika.

Sarupubaji natiyiaja ikupaka najaiika simamaka: “Pablote kiakarãka poto ma'a ñe'metãjirõ'õrã kire majããye'e.” ⁴ I'supaka napakã'ã, ikupaka Festore nare ārĩka:

—Cesearã wẽkomaka imariwi'iarã Pablote ime. “Supa imarĩ ñojimarĩji yipupayariji torã ya'rirãñu”, ñarĩpupajoayu. ⁵ Yika na'rirũ ĩ'rãrimarã ĩparimarã

mijaka imarã. Oka kire imarãkareka þuri, yika a'ritirã, “Oka kire ima”, narĩrũ,— Festore nare ãrĩka.

⁶ Īþapitarakarĩmi Jerusalénrã imatirã, Cesarearã Festore þe'riwa'rika ate. Aþerĩmi oka jieriwi'iarã ke'rika. Torã eyatirã Þablote kiakaeka.

⁷ Þablote kãkaeyaeka þoto judíotatarã Jerusalénþi i'taekarãte kipõ'irã narãkutorirĩkaeka. “Rĩkimakaja oka kire ima”, ãrĩkoþeripotojo, “I'siakaka oka kire ima”, narĩwapu'awãrũberika. ⁸ I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, “Oka yire imabeyua”, ãrĩwa'ri ikupaka Þablote ãrĩka:

—Yija judíotatarãte jã'meika ã'mitiripëabeyukamarĩki ñime. Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iarã ba'iaja baarĩ kãkaberapaki yi'i. Supabatirã Īþi Césarte* yi'ribeyukamarĩki yi'i, — Þablote ãrĩka torã ã'mitirirupæekarãte.

⁹ Judíotatarãka jia imarika yapawa'ri, ikupaka Þablote kijërĩaeka Festo:

—¿Yaje Jerusalénrã me'ririyapayu? Jerusalénrã þo'imajare ĩarãka wãjitãji, “¿Yaje oka mire ima?”, ãrĩwa'ri yijërĩarika, “¿Yaje miyapayu?”,— Festore kire ãrĩka.

¹⁰ I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka Þablote yi'rika:

—Jēno'o. Ō'õrã miwãjitãji yirĩkame “Oka mire imabeyua, oka ima miro'si”, yire meñaokaro'si. I'supaka õ'õrã baarimaji Īþi Césarte mire imarũjemaka, õ'õrãja yire mijërĩabe. Judíotatarãte ba'iaja yibaaberapaka jia miõñu.

¹¹ Ba'iaja yibaaeka miõrĩrãkareka þuri, yire

* 25:8 El emperador de Roma

mijãärũjebe. “Yire mijãärũjea'si”, ãrĩberijĩki yi'i. “Oka kiro'si ima”, yireka nokabaaika ritamarĩa simarãkareka, ĩ'rĩkaoka judıotatarã pō'irã yire mija pũatawãrũberijĩñu. Supa imarĩ, ĩpi César kiꝑuꝑakarãja, “Oka mire ima, oka mire imabeyua”, yire kērĩrika yiyapayu,— Pablote ãrĩka Festore.

¹² I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, kire jaijey-obaarimajaka Festore jaika. Supabatirã ikupaka Pablote kērĩka:

—Supa sime, “ĩpi Césare yire ãrĩrika yiyapayu”, mepakã'ã ã'mitiriwa'ri, kiꝑō'irã mire yija pũatarãñu,— Festore kire ãrĩka.

ĩpi Agripare ĩaeka wãjitãji Pablote jaika

¹³ I'sia wãrĩwa'ri aꝑerĩmirō'ōjĩrã ĩpi imatiyaiki Agripa wãmeiki kibe'erō'ōkako Bereniceꝑitiyika, Cesarearã neyaeka. Festore mamaka ĩpi jãika simamaka, “Jia mimabe”, kire ãrĩrĩ na'rika.

¹⁴ Ñoapañaka torã imatirã Pablo majaroka Festore bojaeka ĩpi Agripare.

—ĩpi Félixre imaeka ꝑoto wēkomaka imariwi'iarã ĩ'rĩkate kitaeka, õ'õrãja kime ruꝑu. ¹⁵ Jerusalénrã ñimarapaka ꝑoto kurarãka ĩꝑamarã supabatirã judiorãka ĩꝑarimarã, “Oka kire imamaka kire majããjikareka jia simajĩñu”, yire narãꝑe.

¹⁶ Ikuꝑaka nare yiyi'raꝑe: “Yija Romatatarãte jã'meika ikupaka sime: ‘Oka kire ima’, ãñurã wãjitãji rĩkamaparakã, ‘Ikuꝑaka simamaka, oka yire imabeyua’, nare kērĩbeyukaji kire jããrika imabeyua”, nare ñarĩka. ¹⁷ Supa imarĩ õ'õrã judıotatarãte etarapaka ꝑoto, yiba'eberaꝑe. Aꝑerĩmi ĩꝑarimarãre oka jieirõ'õrã naka eyatirã,

Ɖablote yakarũjerape. ¹⁸ YiƉuƉarõ'õƉi, “ I'siakaka ba'iaja baarapaki kime’, õ'õrã etairã judiõtatarãte kireka ãrĩrãñu je'e”, ñarĩƉuƉajoakoƉerape. I'supakamarĩa simarape. Apeakaka oyiaja kire nokabaarape. ¹⁹ “TuƉarãte yija jiyiƉuƉayeerijayu uƉaka yi'ribeyuka kime”, ãrĩwa'ri “Oka kire ima”, kireka narãpe. SuƉabatirã ĩ'rĩka Jesús wãmeikireka “ReyakõerĩƉotojo ate õña kijariƉe'rika”, Ɖablote ãƉakã'ã kire nokabaarape. I'sia takaja nabojarape. ²⁰ Marãkã'ã i'siakaka nare jẽrĩawãrũberĩwa'ri ikuƉaka Ɖablote yijẽrĩarape: “ ‘Jerusalénrã, oka kire ima, oka kire imabeyua’, ãrĩwa'ri, oka najieirõ'õrã ¿yaje me'ririyaƉayu?”, kire ñarĩkoƉerape. ²¹ “Jẽno'o, Romakaki ĩƉi César, ‘Oka kire ima, oka kire imabeyua’, yire kẽrĩrika yiyayayu”, Ɖablote ãrãpe. I'supaka kẽƉakã'ã ã'mitiriwa'ri, “Romawejearã kiƉõ'irã mire yiƉũatarãkarõ'õjĩrã wẽkomaka imariwi'iarã mimarãñu ruƉu”, kire ñarãpe, — Festore ãrĩka Agripate.

²² Supa imarĩ ikuƉaka Agripate ãrĩka Festore:

—Yi'ioaka Ɖablote jairika ã'mitiriyaƉaiki.—

—Jee, waeroka bikitojo kijaimaka mia'mitirirãñu,— Festore kire ãrĩka.

²³ Supa imarĩ bikitojo Agripa, BereniceƉitiyika, Ɖablote jaimaka ã'mitiriĩ neyaeka. Torã eyatirã “Tẽrĩrikaja imatiyairã nime”, Ɖo'imajare ãrĩƉuƉajoakaro'si jĩa jariroaka waƉajã'rĩakaka jããtirã, rẽrĩrũki wi'iarã nakãkaeka. Surararãka ĩƉamarãƉitiyika, suƉabatirã i'sia wejeareka ĩƉarimarã imatiyairãƉitiyika nakãkaeka. Nakãkamaka ĩatirã, Festore akarũjeka Ɖablote.

24 Pablote etamaka ĩatirã, torã rērĩtirã imaekarãte ikupaka Festore ārĩka:

—Ñĩpamaki Agriþa, supabatirã yijaka rērĩtirã imarã, mija ĩabe, ĩĩ kime Pablo. Rĩkimarãja judiotatarã “Oka kire imamaka, kireyapajĩñu”, ārĩwa'ri akaserebaraka kire nokabaarijaju yire, Jerusalénrã supabatirã õ'õ Cesarearõoka. 25 Yĩpupajoaikareka, oka imatiyaika imabeyua kiro'si. Supa imarĩ “Kireyaparũ”, ñarĩwãrũbeyu. “Maiþamaki César wãjitãji, 'I'siakaka oka mire ima, i'sia oka mire imabeyua', yire kērĩrika yiyapayu”, kērãþaka upakaja “Īþi þõ'irã kire yĩþũatarãñu”, ñarĩpupajoayu. 26 “I'siakaka Pablote oka imatiyaika”, ārĩwa'ri ñĩpamakiro'si þapera yo'owãrũbeyu. Supa imarĩ Pablote yakako'o, kire mijẽñaokaro'si rita bojarikareka ñĩpamaki Agriþa. I'supaka mijērĩarãka be'erõ'õ i'sia oka ã'mitiritirã ĩþi César ro'si yo'orãñu. 27 Waþuju “I'siakaka oka kire ima”, ārĩwãrũberikoperipotojo, Pablote yĩþũatajĩka waþuju õrĩþũabeyuka upaka yibaañũ,— Festore kire ārĩka.

26

“Yibojaika mia'mitiþe, ĩþi Agriþa”, Pablote ārĩka

1 I'supaka kēþakã'ã ã'mitiriwa'ri, Pablote kijairũjeka Agriþa.

—Miõñu upakaja, “Oka yire imabeyua”, ārĩwa'ri mibojabe,— kērĩka.

I'supaka kēþakã'ã ã'mitiritirã, Pablote kipitaka mi'mataeka jiyĩpupaka ĩþire õrĩwa'ri. Supabatirã ikupaka kijaika mae:

2-3 —Ñiṗamaki Agriṗa, mia'mitiyaokaro'si j̄ijimakap̄i yijairā baayu. Yija judíotatarāte baarijayua jia miōñu. Pupaṗajoatirā yija jaikaoka jia miōñu. Supa imarī judíotatarāte, “Oka kire ima”, añuakaka mae sayibojaerā baayu. Jia jajumarīaja ritaja yibojaika mia'mitiṗe,— Pablote kire ārīka.

4 —Yitā'omaja judíotatarā ritaja ñimaeka mirāka oñurā nime. Yiwejeareka me'rī ñimaeka supabatirā Jerusalénrā ñimatapaeka mirākaoka jia noñu. “Me'rārīrāja mañekiarāte baaroyika upakaja kiyi'rika”, yireka nañu ruṗu. 5 Yitatarā fariseokaka pupajoairā, īrā imarā tērīrikaja Moisés imaekakite jā'meroyikakaka yi'yurā. Me'rī ñimaeka ṗotorāja fariseokaka napupajoaika yipupajoaroyika. “I'supaka kimaroyika”, narījika, rita sime. 6 “Reyairāte ate oñia yijariṗe'rirūjerāñu”, ārīwa'ri Tuparāte bojaṗūaeka yija ñekiarāte. Mia, i'supaka yipupajoamaka, “Oka kire ima”, ārīwa'ri o'ōrā yire ne'era'ayu. 7 “Tuparāte ārīka upakaja kibaarāñu”, ārīwa'ri nata'ayu judíorāka ī'ṗoũ'ṗuarāe'earirakatata imarā. Supa imarī ĩmi, ñamioka Tuparāte jiyipupayeabaraka nime. Nupakaja i'siakaka yipupajoako'omakaja “Oka kire ima”, yireka nañu. 8 “Reyairāte oñia Tuparāte jariṗe'rirūjerāñu”, añurā imariṗotojo ¿dako baaerā “Jesúre oñia jariṗe'riberika”, mija añu je'e, judíotatarā o'ōrā imarā?— Pablote ārīka.

“Jesúre yi'yurāte ba'iaja yibaaraṗe ruṗu”, Pablote ārīka

⁹ Aṗea ikupaka Pablote jaika:

—“Jesús Nazaretkakire ā'mitiripēairāte ba'iaja yibaaparũ”, ñarīroyirape ruṗu mamarī.

10 I'supaka yiꝑupajoarapaka upakaja yibaarape Jerusalénrã. Kurarãka ñpamarãre jã'memaka, Jesúre ã'mitiripẽairãte wẽkomaka imariwi'iarã yitarũjeroyirape. Jesúre yi'yurãte najããmaka, “I'supaka mabaapajĩñu”, ñarĩꝑupajoarape yiro'si. 11 Īrãkurimarĩa Jesúre ã'mitiripẽairãte ba'iaja yibaarape, “Jesúre yi'ribeyurã yija ime”, narĩrũ ãrĩwa'ri. Ritaja judíorãkare rērĩriwi'irã nare e'ekãkatirã i'supaka ba'iaja nare yibaaroyirape. Supabatirã, jimarĩa nare boebariwa'ri apewejearã ya'rape ba'iaja nare baaokaro'si.

*“Ikuꝑaka Jesúre yiyi'riũ'murape”, Pablote nare
ãrĩka*

(Hch 9.1-19; 22.6-16)

12 Kurarãka ñpamarãre jã'meika yi'riwa'ri i'supaka baarĩ Damascowejarã ya'rape. 13 Ñĩpamaki Agriꝑa, ma'api ya'ririJarapaka ꝑoto, aiyate tērĩwa'ribaji jãjia yaaboaike ñiarape ĩmiñe'metãji seyawa'rapaka ꝑoto. I'supaka yaaboarapaka ããtika yire jããta'arapaka supabatirã yika a'raparãteoka. 14 Supa imarĩ yija imarakamarãja yija ña'rãpe ka'iarã. Supabatirã hebreo okaꝑi ikupaka yire sajaimaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerã ba'iaja yire mibaarijayu?”, ãrĩwa'ri sajaikorape ĩmipi. “I'supaka mibaakopeika miꝑo'iaja ba'iaja mibaayu. ꝑota miterujĩkareka, mire sayi'arãñu. I'supaka baariupaka mibaayu”, ãrĩwa'ri yire sajaikorape. 15 I'supaka sajaimaka, “¿Maki mime je'e Ñĩpamaki?”, ñarãpe. I'supaka ñapakã'ã ikupaka Maiꝑamakire yire ãrãpe: “Yi'iji oka ñime, Jesús ba'iaja mibaaiki. 16 Mimi'mirĩkabe.

‘Yiyapaika upakaja kibaarũ’, arĩwa’ri, miḗō’irã yipemakotowiyu. Supa imarĩ yimajaroka ḗo’imajare mibojapibarãñu. Maekaka miaika, supabatirã ñamajĩ mire yibearũkiaoka ḗo’imajare mibojapibarãñu. ¹⁷ Judiotatarã, supabatirã judiotatamarĩrã imarãte mire jããrika ri’karãka ḗoto mika ñimarãñu. ‘Ritaja ḗo’imajare yimajaroka Pablote bojarũ’, arĩwa’ri naḗō’irã mire yipũatayu. ¹⁸ Naḗō’irã mire yipũatayu, aḗeupaka naḗupajoaokaro’si. Supa imarĩ pakirimajaroka yi’ribekaja, rita imakaka norĩwãrũrãñu. Supabatirã Satanãre ĩ’rãḗe’rõtorãja baatirã, Tuparãte yapaika upakaja nabaarãñu. I’supaka Tuparãte na’mitiripẽarãka ba’iaja nabaakopeika kiye’kariarãñu. Supa imarĩ kirirã nimajiparãñu”, arĩwa’ri yire sajaikorape,— Pablote arĩka Agripate.

*“Jesúre jã’merapaka simaupakaja yiyi’rape”,
Pablote arĩka*

¹⁹ —Ñipamaki Agripa, i’supaka ĩmiḗi kijaimaka ã’mitiriwa’ri, kẽrãpaka upakaja Jesúre yiyi’rape. ²⁰ Kẽrãpaka upakaja Damascokarãre Jesúrika bojariroka yibojau’murape. I’sia be’erõ’õ Jerusalenkarã Judea ka’iakarãre nimaupatiji, supabatirã judiotatamarĩrãteoka kimajaroka yibojataparape. “Ba’iaja mija baaika ja’atatirã, Tuparãte yapaika upakaja mija ḗupajoabe. Supabatirã jia baabaraka mija imabe, “Tuparãte yi’yurã nime’, aḗerãte arĩwãrũokaro’si”, nare ñarãpe. ²¹ I’supaka yibojamaka ã’mitiriwa’ri, Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi’iarã judiotatarãte yire ñi’arape. Supabatirã yire najããriyaparape.

22 I'supaka nabaariyapako'omakaja, Tuparāte yire jeyobaarape. Maekakaoka Tuparāte yire jeyobaayu ruḵu. Supa imarī ō'ōrā ḵo'imaja imatiyarimajare, supabatirā wapuju imabayurāteoka Tuparārika yibojayu. “I'supaka simarāñu”, Moisés imaekakite bojatika upakaja, supabatirā Tuparāro'si bojañjirimajare bojatika upakaja i'siakaka mijare yibojayu. 23 Moisés supabatirā Tuparāro'si bojañjirimajaoka ikupaka narīka: “Tuparāte ḵūatarāñuka ba'iaja jūatirā, reyarūkika. Iki imarāki reyakoḵeripotojo mamarīji ōñia jariḵe'rirāki. Ate ōñia jariḵe'ritirā Judiotatarā, judiotatamarīrāteoka kitāārūkia nare kiōrīrūjerāñu”, ārīwa'ri no'oeka. Nabojaeka upakaja simarape,— Pablote nare ārīka.

Cristore kiā'mitiripēaokaro'si Agriḵate jaiējeriyapækaki Pablo

24 I'supaka “Oka yire imabeyua”, ārīwa'ri Pablote jaiyukā'āja jājirokapi Festore jaita'taeka,

—iWapuju jaiwejabiyuka mime Pablo! Tērītaka ḵapera miwārūeka simamaka rukubaka miḵupajoayu,— Festore kire ārīka.

25 I'supaka kēḵakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yi'rika:

—Jēno'o ñiḵamaki Festo, wapuju jaiwejabiribeyuka yi'i. Jia ḵupajoatirā yijaiyu, supabatirā ritaitaka oyiaja sime. 26 Maiḵamaki Agriḵa, yijaikakaka jia ōrīḵūaiki. Supa imarī kīkirimarīaja i'siakaka kiwāñitāji yijaiyu. Wāārō'ōrāja Jesúre wārōeka, i'supakajaoka ḵo'imajare kijeyobaaeka. Supa imarī Jesús majaroka nimaupatiji ḵo'imajare ā'mitiripataika

uṗakaja, ikioka sã'mitiripatarapaki ñarĩṗuṗajoayu,
— Festore kērĩka.

27 —Ñĩṗamaki Agriṗa, Tuṗarãro'si bojaĩjirimajare bojaeka ¿yaje mia'mitiripēayu? “Sã'mitiripēaiki kime”, mireka ñarĩṗuṗajoayu,— Ṕablote kire ārĩka.

28 —¿I'suṗaka yire mijaikajĩkaṗi “Jesúre kiã'mitiripēarãñu”, yireka merĩṗuṗajoayu bai? — Agriṗate ārĩka.

29 I'suṗaka kēṗakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikuṗaka Ṕablote kire ārĩka:

—Rĩkimaka majaroka yijaijĩka, kũṗajĩ yijaijĩkaoka, miro'si Tuṗarãte yijēñeyu. Suṗabatirã õ'õ yijaika ã'mitiyurã ritajaro'si Tuṗarãte yijēñeyu, Jesúre ña'mitiripēaika uṗaka mija ã'mitiripēaokaro'si. I'suṗaka simako'omakaja yuṗaka ṗerumijiaṗi ṗi'ṗekarã mija imarika yiyapabeyu,— Ṕablote nare ārĩka.

30-31 I'suṗaka kērĩka be'erõ'õ Agriṗa, Festo, Berenice torã nimaeka upatiji aṗerõ'õrã na'rika, ikuṗaka natiyiaja jaiokaro'si:

—Dakoa oka imabeyua kiro'si. Suṗa imarĩ “Kireyaparũ”, maki kireka ārĩberijĩki. I'suṗakajaoka wēkomaka imariwi'iarãoka kimaberijĩñu,— narĩka.

32 Suṗa imarĩ Agriṗate ikuṗaka ārĩka Festore:

—“Ĩṗi César ṗõ'irã oka jierika yiyapayu”, kērĩberirikareka, maekaka kire maja'atajĩñu imakoṗeyu,— kire kērĩka.

27

Romawejearã Ṕablote naṗũataeka

1 Torãjĩrã mae, “Ṕablote, suṗabatirã kika wēkomaka baariwi'iarã imarãteoka Italiaka'iarã

maṗũatajĩñu”, ĩṗarimarãre ãrĩka ṗoto surara ĩṗamaki Julio wãmeikite Italiaka'iarã yijare ne'ewa'rirũjerape.* Ĩṗi César surara wãmeitatarã ĩṗamaki kimarape. ² Suṗa imarĩ Adramitio wãmeika wejeaṗi i'taeka waṗururã jãitirã yija a'riũ'murape ate. Asia ka'iareka ima wejea ṗaṗitaka turitapaṗĩ a'yua simarape i'sia waṗuru. Ĩ'rĩka Aristarco wãmeikite yijaka a'rape. Macedonia ka'iarã Tesalónica wejeakaki kimarape iki. ³ Cesareaṗi yija a'rape. Aṗerĩmi Sidónwejarã yija eyarape. Torã eyatirã jia ṗablote ĩawãrũwa'ri jia Juliore kire baarape. I'sia wejeareka imarã kijeyomarãre ṗablote ĩarika yaṗamaka jājibaaberapeki Julio, “Kire jariwa'yua, ba'irĩjia kire nijirãñu je'e”, ãrĩwa'ri. ⁴ Sidónṗi yija o'rapaka ṗoto jājia wĩrõa yijare baerapaka. Wājia a'riwãrũberiwari Chiṗre wãmeika jũmurika jājitaka wĩrõa baeberapaka ṗẽ'rõtopi yija o'rape. ⁵ Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wājitãji yija o'rape. Topi o'ritirã Liciaka'iarã Mira wãmeika wejarã yija eyarape.

⁶ Torã eyatirã surara ĩṗamaki Julio Italiaka'iarã a'yua ĩ'rãkũmu waṗuru kĩatõṗorape. Alejandrĩakaka simarape i'sia waṗuru. Sarã yija jāirape saṗi a'yaokaro'si. ⁷ Jājia wĩrõa baemaka, ĩ'rãrĩmimarĩa a'ritirã, ka'wisi be'erõ'õ Cnido wãmeika wejea ko'aṗito yija eyarape. Wājitãji sayija o'ritapaṗape. Yija a'rapaka wājitãji jājia wĩrõa baemaka, wājia yija a'riwãrũberape. Wejerĩrĩka ṗẽ'rõtorã tẽrĩwa'ritirã Salmona wãmeika

* **27:1** El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

wejearã yija o'rape. Supabatirã Creta wãmeika jũmurika, wĩrõa rãrĩta'airõ'õpi yija a'ririjarape. ⁸Topi rãkuwa'ritirã, ka'wisi be'erõ'õ Lasea wãmeika wejewã'tarã, Buenos Puertos nawãmeyeeirõ'õrã yija eyarape.

⁹ Īrãrĩmimarĩa sajaritirape yija a'riũ'murapaka be'erõ'õ. Pu'ea koyiaja sajariwa'rapaka simamaka werika simarape riapakiaka mae. Supa imarĩ ikupaka Pablote nare okajãarape:

¹⁰—Yijeyomarã yipupajoaikareka õ'õpi mo'yua, werika simarãñu maro'si. Waþuru ña'mirãka, supabatirã waruakaoka ña'mipatarãka je'e. Maririrãñu je'e aþeyari,— Pablote nare ārãpe.

¹¹ I'supaka kēriko'omakaja surara ĩpamakire kire ã'mitiripēaberape. Waþuru ĩpamaki, supabatirã waþuru temarĩkarimajire takaja kiã'mitiripēarape.

¹² “Pu'ea simarãka þoto marakajepããbesarãñu õ'õrã”, ãrĩpupajoawa'ri, i'sia þapitakarã pu'ea nare o'ririka aþerãte yaþaberape, yijaka a'raparã. Supa imarĩ “Fenicewejearã Cretajũmurikarã ma'riye'e. Torã pu'ea mareka o'rirũ”, narãpe. Ka'arirõ'õ þañaka simamaka waþuru þãärũkirõ'õrã jãjia wĩrõa baerberijika simarape.

Werika wejea nare baaeka

¹³ Wejerĩrkapi jãjimarĩa wĩrõa baemaka ĩawa'ri, “Fenicerã maeyarãñu je'e”, narĩpupajoarape. I'supaka þupajoatirã Creta jũmurika rijepē'rõtoþi yija rãkuũ'murape ate. ¹⁴ I'sia be'erõ'õ

no'ojĩrãmarĩaja jãjitaka ma'karoka þē'rõtoþi waþururã wĩrõa eiũ'murapaka. Jãjia wĩrõa Nordeste wãmeika simarape. ¹⁵ Jãjia wĩrõa waþuru baemaka wãjitãji yija a'riwãrũberape.

Supa simamaka wĩrõa e'ewa'rapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁶ Kũpajĩka jũmurika Cauda wãmeika rãrĩta'aipẽ'rõtopi jãjitaka baetiyabeyurõ'õ yija o'rape. Supa imarĩ ka'wisi be'erõ'õ kũmumakarãka naji'abaawa'rapaka ne'erape. Waɸurureka sayiepããtirã sanapi'perape. ¹⁷ Sanamaajããrapaka be'erõ'õ pãukãrõapi waɸuru napi'perape jiyia sañi'aokaro'si, wĩrõa baemaka saña'mia'si ãriwa'ri. I'sia be'erõ'õ, “Sirte wãmeika põ'sirõ'õrã wĩrõa baepũatarãkareka ɸuri saweripañarañu”, ãriɸupajoawa'ri, wĩrõa sarã eirũkia sayapãia naruerape mae, waɸuru jãjia turikoreka. Supa imarĩ wĩrõa baepũatarapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁸ Supa imarĩ aɸerĩmi wĩrõa jãjia baetëatamaka, waɸurureka imarapaka waruaka riapakiakarã nabareũ'murape wiilbaapañaka sajayaokaro'si. ¹⁹ Aɸerĩmi ate waɸurureka imarapaka pãukãrõa, sayapãia, waɸuru tuarũkia ba'irĩjia riapakiakarã nabarerape. ²⁰ Ī'rãrĩmimarĩa jimarĩ okoa ũmakaka imamaka, tã'pia, aiyakaoka õiberapaka. Supabatirã yijare jãjia wĩrõa eimaka, “Õñia imaberijĩka maima”, yija ãriɸupajoarape.

²¹ Ī'rãrĩmimarĩa ba'abekaja yija imarape. Supa imarĩ i'supaka simamaka ĩawa'ri mi'mirĩkatirã ikupaka ɸablote jairape:

—Creta ɸapitakarã yijairapaka mija yi'ririkareka, ikupaka ba'iaja majũberijããrape. Supabatirã waɸuru bitamarĩberijããrapaka, waruakaoka ririberijããrapaka. ²² Maekaka ɸuri mija wayupi'ria'si. Ika waɸuru ririko'omakaja, ĩrĩkaoka makaki riribesarãñuki. ²³ Ikupaka sime: Ñĩpamaki Tuɸarã, kiyapaika upakaja

yiyririjayuka, ñami yiḽō'irā ángelte kiḽūatako'o.
²⁴ Yiḽō'irā eyatirā, ikupaka yire kibojako'o:
 “Pablo, mikīkia'si. Romawejearā eyatirā ĩpi César
 wājitāji, ‘Oka yire imabeyua’, kire merīrāñu.
 Supabatirā Tuḽarāte mijēñemaka mire kiā'mitirape.
 Supa imarī mika waḽuruḽi a'yurā nimauḽatiji
 tārīḽatarāñurā”, ángelte yire ārīko'o. ²⁵ Supa
 imarī okajājia mija imabe yijeyomarā. Tuḽarāte
 yi'riwa'ri “Ángelte bojaika uḽakaja simarāñu”,
 ñarīḽuḽajoayu. ²⁶ I'suḽaka simako'omakaja,
 jūmurikarā waḽuru eirāka ḽoto torā matuirāñu,—
 ḽablote yijare ārāḽe.

²⁷ ĩḽakuri jērītarika seyawa'raḽe Adriático
 wāmeika riḽakiakareka sayapairō'ōrāja
 wīrōa yijare baḽḽūatarapaka ruḽu. I'siñami
 ñe'metājirō'ōjīrā, “Ka'iarā maeyaerā baayu”,
 waḽuru tuarimajare ārāḽe. ²⁸ Supabatirā
 ñutakārōḽi āta kārōbaatirā “¿No'ojīrā ĩki
 sime?”, ārīwa'ri najērābaarape. Treinta y seis
 metros rō'ōjīrā ĩki simarape. Ñoapañakarā ate
 najērābaamaka veintisiete metros rō'ōjīrā ĩki
 simarape. ²⁹ Ātarā eiwa'ri yija ñamia'si ārīwa'ri,
 botarakao wakaika ḽota ḽakiaka† ñutakārōa
 ñoakapi kārōbaatirā waḽuru itoḽeḽē'rōtoḽi
 sanaña'metarape. Waḽuru meñamaka sabaiḽarū
 ārīwa'ri i'suḽaka nabaarape. I'suḽaka baatirā
 ñojimarīji sawārīrika yaḽawa'ri Tuḽarāte
 najēñerape. ³⁰ I'suḽaka simeje waḽuru
 tuarimajare ru'ririka ḽuḽajoarape. Supa
 imarī waḽuru ḽū'earā, wakaika ḽota ḽakiaka
 ña'metaerā nabaayu āñu uḽakaja kūmumakarāka

† 27:29 Ancla

nayieña'tarape. ³¹ I'supaka nabaamaka ĩawārũwa'ri, surararãka supabatirã niþamakireoka ikupaka Pablote bojarape:

—Wapuru tuarimajare rurirãkareka, mija tãrĩwãrũbesarãñu,— surararãkare kërĩka.

³² I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, kũmumakarãka pi'pekoþeka nayiita'ruirape, “Sõñu upakaja sameñaparũ”, ãrĩwa'ri.

³³ Bikitojo ñamiji neiþupurõ'õ ikupaka Pablote yijare ãrãþe:

—Mija ba'abe þañakama kũþajĩ. Ĩ'þakuri jērĩtarika sajaritiyu, wayuþi'þaraka, ba'abekaja mija ima. ³⁴ Mae mija ba'abe þañakama kũþajĩ. “Jia rikitubaritirã, mija tãrĩrãñu”, ãrĩwa'ri mijare yiba'arũjeyu. Mija wayuþi'ria'si. Ĩ'rĩkaoka mijakarã reyabesarãñurã,— Pablote yijare ãrãþe.

³⁵ Supabatirã þan e'etirã, “Jia mibaayu”, Tuparãte kërãþe yija ĩarapaka wãjitãji. Supabatirã kũþajĩ ña'kata'arĩ e'etirã kiba'arape. ³⁶ I'supaka kibaamaka ĩawa'ri, okajãjia yija jarape. Supa imarĩ yija imarakamakiji sayija ba'arape. ³⁷ Doscientos setenta y seis rakamaki þo'imaja yija imarape i'sia wapuruþi a'raparã. ³⁸ Yija ba'ariyaparaparõ'õjĩrã yija ba'arape. Ba'aweatirã trigo nabarerape, wapuru wiibaka jayaokaro'si.

Wapuru ña'mika

³⁹ Sawãrãþaka þoto wapuru tuarimajare jũmurika ĩarikoperiþotojo “I'supaka wãmeika sime i'sia jũmurika”, narĩwãrũberape. I'supaka simako'omakaja jũmuri ritakarã þõ'sia õimaka ĩatirã, “Torã mapããye'e”, narĩþupajoarape.

⁴⁰ Supa imarĩ wakaika þota þakiaka

wapuru ñi'aokaro'si mamarĩ naña'metaeka nayiitatarape. Supa imarĩ ĩkirã okowatopekaraña satuika. Supabatirã wapuru temarĩkarũkia sarĩmekoreka napĩ'pekopeka nakutepaterape ate sanatemarĩkaokaro'si. Supabatirã wĩrõa eirũkia sayapãia sarupurõ'õpi imaekato namiatarape. Supa imarĩ põ'sipẽ'rõtorã wapuru waawa'rapaka mae. ⁴¹ Torã sawaawa'rapaka poto kopakaja wapuru riarijerã eyaerã baarapaka poto põ'siarã wapuru eitirape. Supa imarĩ kopakaja sapũ'erõ'õpi põ'siarã sayairape. Marãkã'ã baatirã mo'riberijika simekã'ãja wapuru itopepẽ'rõtõpi jãjia sapa'kumaka sawa'riũ'murape.

⁴² I'supaka sabaamaka ĩawa'ri, wẽkomarãre najãerã baarape surararãka. “Nare majããpajĩũ, nabariruru'ria'si arĩwa'ri”, narĩbu'arape. ⁴³ I'supaka narĩko'omakaja surara ĩpamaki puri Pablote õña imarika yaparapaki. Supa imarĩ kisurararãkare nare kijããrũjeberape.

—Mija bariwãrũirã wãrũaja bariwa'ritirã riarijerã mija a'pe mae, — kërãpe wapurureka imaraparãte mamarĩ.

⁴⁴ Supabatirã aperã bariwãrũbeyurãte,

—Wapuru pãimirãkapi mija a'pe, — kërãpe. Supa imarĩ ĩ'rikaoka ririmarĩaja ka'iarã yija eyapatarape.

28

Malta wãmeika jũmurikarã Pablote turitapaeaka

¹ Riarijerã eyatirã, “Malta wãmeika sime ika jũmurika”, yija arĩwãrũrape mae. ² I'sia ka'iakarã jia yijare baaraparã. Okoa jarapaka imarĩ, jija simamaka peka napẽ'arape. I'supaka baatirã,

“Mija pekajūpe”, yijare narāpe. ³ Supa imarī peka pōpoa Pablote rēarape. I'sia peka kisīarapaka poto peka jū'rēika ru'riwa'ri sapi āñaka porapaka. Kipitakarā sakā'rījī'īarape. ⁴ Āñaka kire kukumaka īatirā, i'sia ka'iareka imaraparā ikupaka natiyiaja najaibu'arape:

—Po'imajare jāārimaji kimarijiyu ī'ī. Supa imarī riapakiakarā kiriribepakā'ā jiyipupaka moñuko* jia pūpajoawa'ri ba'iaja kibaaika wapa kire koriatarūjeyu mae,— narāpe.

⁵ I'supaka narīko'omakaja Pablo pūri pekaō'toarā āñaka teratarapaki. Dakoaoka kire baaberapaka. ⁶ Ritaja torā imaraparā pūri “Kire sapīpirāñu je'e, supabatirā ñojimarīji kipūpaririñā'rīrāñu je'e”, narīkoperape. I'sia be'erō'ō ñoaka ta'akopetirā kijīrībepakā'ā īawa'ri, ape upaka naṣupajoarape ate: “Majiyipupayeerijayuka po'imaja po'iaṣi ñā'rījāitirā ketayu mae”, narāpe.

⁷ Peka ō'towā'tarā simarape ī'rākō'rīmato ka'ia jūmurikarā imarā īpamakirika. Publio wāmeiki kimarape iki. Kiwi'iarā yijare e'etoritirā maekarakarīmi torā yija imarapaka poto jimarī jia yijare kibaarape. ⁸ Torā yija imarapaka poto Publio paki, yoyaka, jopirika pitiyika kijīrībayerape. Kipō'irā īarī Pablote a'rape. Kipō'irā eyatirā Tuparāte kijēnerape. Supabatirā kipitaka wāmarīa imarapaki pamarā kija'apearapaka poto kijājirape. ⁹ I'supaka kibaamaka ā'mitiriwa'ri, i'sia jūmurikareka aṣerā wāmarīa imaraparāte kipō'irā etarape. Supa imarī wāmarīa nima o'rapaka nareoka. ¹⁰ Yijare ā'mitiripēairā imarī,

* **28:4** La diosa de justicia

jia yijare nabaarape. Yija a'rirā baaraḡaka ruḡu ritaja yija ba'awa'rirūkia yijare nijirape dakoa jariwa'ririmarāja.

Romawejearā Pablote eyaeka

¹¹ Maekarakamaki aiyaka i'sia jūmurikarā yija imaraḡaka be'erō'ō a'yaokaro'si waḡururā yija jāirape ate. Pu'ea o'yaokaro'si torā tuika simaraḡe i'sia waḡuru. Alejandría wāmeirō'ōḡi i'taeka simaraḡe. Saḡū'erō'ōḡi, jērāka najiyiḡuḡayeeika Cástor, suḡabatirā Pólux ruḡuko'a uḡaka baaeka simaraḡe. ¹² I'sia waḡuruḡi a'ritirā Siracusa wāmeika wejea ḡaḡitakarā yija eyaraḡe. Maekarakarāmi torā yija imaraḡe. ¹³ Toḡi Regiowejearā yija eyaraḡe. Wejerīrīkaḡi wīrōa baeraḡaka jia yijare jeyobaaraḡaka. Suḡa imarī aḡerīmiji Pozzuolirā eyatirā torā yija marāḡe. ¹⁴ I'sia wejeareka aḡerā Jesúre yi'yurāte yija ĩatōḡoraḡe. “Yija ḡō'irā ĩrākuri jērītarika mija tuibe”, yijare narāḡe. I'sia be'erō'ō ma'aḡi yija a'riū'muraḡe Romawejearā. ¹⁵ Romareka Jesúre yi'yurā yija a'raḡaka ōrīweitirā nimaḡe. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arā yijare torirī netaraḡe. ĩrārimarā, Foro de Apio wāmeika wejearā yijare toraḡarā. Suḡabatirā aḡerā Tres Tabernas wāmeika wejearā yijare toraḡarā. Torā nare ĩatōḡotirā, “Jia mibaayu”, Tuḡarāte kērāḡe Pabla. Suḡa imarī jia jīimakāḡi okajājia kimaraḡe. ¹⁶ Romarā yija eyaraḡaka be'erō'ō wēkomaka imariwi'iarā Pablote nataberape. Kiyapaika uḡakaja kiro'siji wi'iarā kire nimaḡerape. Torā ĩrārīmi uḡakaja ĩrīka surara kire tueroyirape.

Romarā Pablote imaeka

17 Keyaeka be'erō'ō maekarakarĩmireka judíotatarã imatiyarimajare Pablote akarũjeka. Narẽrĩpataeka poto ikupaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarã, dikaoka ba'iaja judíotatarãte baaberapaki yi'i. Mañekiarãte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberapaki yi'i. I'supaka yibaaberiko'omakaja matatarã Jerusalénrã yire nañi'arape. I'sia be'erō'ō surara ñpamakite Cesarearã yire pũatarape, “Oka kire ima, oka kire imabeyua”, ãrĩwa'ri Romakarãre yire jẽrĩaokaro'si.

18 Yire jẽrĩatirã yire ja'atarika nayapakoŕerape, “Dika oka mire imabeyua. Supa imarĩ mire jããriatarika imabeyuaoka”, ãrĩwa'ri. 19 I'supaka simako'omakaja matatarã yire ja'atarika yapaberaparã. Supa imarĩ “Ñĩpamaki Romakaki, ‘Oka miro'si ima, oka mire imabeyua’, yire kẽrĩrika yiyapayu”, ñarãpe. Roma ñpamaki wãjitãji matatarãte yokabaaokaro'simarĩa i'supaka ñarãpe. 20 Supa imarĩ i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarũjepũako'o. Judíotatarãte ta'aroyiki Jesucristo kime. Kire ã'mitiripẽaiki ñimamaka, perumijiaŕi pi'pekaki ñime,— Pablote ãrĩka.

21 I'supaka kẽpakã'ã ikupaka kire narĩka:

—Oka mire imakaka pãpera Judeaka'iakarãre pũataika e'etoribeyurã yija. Matã'omaja toŕi i'taraparãoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberaparã.

22 “Jiamarĩa sime po'imajare Jesũre ã'mitiripẽarika”, ãrĩrikakaka oyiaja yija ã'mitiyu. Supa imarĩ ika mamaka pũapajoarikakaka, mi'i pũri, ¿marãkã'ã samipũajoayu? I'siakaka yija ã'mitiririyapayu,— kire narĩka.

23 Supa imarĩ “I'sirĩmi marẽrĩye'e je'e”, narĩka. I'supaka ãrĩweatirã naŕibika.

Najě'rãpããekarĩmi seyaeka poto rĩkimarãja p̄o'imajaka jeyoariwa'ritirã neyaeka Pablote imaeakarõ'õrã. Narěpakã'ã ãtirã, "Ikuþaka Jesúre yi'yurãte jã'mebaraka Tuþarãte nare imaruþutarãñu", ãrĩwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo ñamiji kibojaũ'mueka, rã'itakarã kibojatiyika. Moisés imaroyikakite o'oekakaka suþabatirã Tuþarãro'si bojaĩjirimajare o'oekakakaoka kibojaeka "Jesúre na'mitirip̄earũ", ãrĩwa'ri.
 24 Īrãrimarã Pablote jaika jia ã'mitirikarã. Aþerã þuri sã'mitirip̄eberikarã. 25 Suþa imarĩ ĩ'rĩka upakaja þuþajoaberwa'ri nokabojiũ'mueka. Naþibirã baaeka ruþu "Īrãrimarã yire ã'mitiriyapabeyurã", ãrĩþuþajoawa'ri, ikupaka Pablote nare bojaeka:

—Isaíapi ãrĩwa'ri ikupaka wãjia Espĩritu Santore bojaeka mañekiarãte:

26 "Ikuþaka judiõtatarãte yiro'si mija bojaþe: Īrãkurimarã yibojaika ã'mitirikop̄erip̄otojo, samija õrĩþũawãrũbesarãñu. Yibaaroyika ĩakop̄erip̄otojo, "I'suþaka Tuþarãte baayu", mija ãrĩwãrũbesarãñu.' "

27 Ikuþakaoka Tuþarãte ãrĩka Isaíare: "Yirika yi'ririyaþabeyurã imarĩ, sõrĩþũawãrũbeyurã nime. Suþa imarĩ na'mukoþea natãteyu. Suþabatirã naþĩþiyu, dakoa ĩakoreka. Yirika nayi'riyaþarikareka, nare ñañua, nare yibojaikaoka norĩþũajããeka. I'suþaka imawa'ri, ba'iaja nabaaika naja'atarikareka, nare yitããjããeka", Tuþarãte ãrĩka Isaíare.

28-29 Maekakaoka mija judiõtatarã Tuþarãrika bojariroka ã'mitiriyapabeyurã ruþu. Suþa imarĩ

Tuṕarāte ɸo'imajare tāārimajaroka, judíotatarāĩrā imarāte bojarika simarāñũ. Ĩ'rā ɸuri sā'mitiritirā jĩjimaka sayi'rirāñurā,— ɸablote nare ārĩka.

I'suṕaka kēṕakā'ā ā'mitiriwa'ri, natiyiaja okatoto-baraka judíotatarāte a'rika.

³⁰ Ĩ'ṕakuri wejejē'rāka jia ɸablote torā imaeka. Wi'iareka kima wapa wapaĩjibaraka kimaeka. Torā kire ĩarĩ etaroyikarā rakamakiteje jia ke'etoriroyika.

³¹ Kĩkirimarĩaja, “Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuṕarāte nare imaruṕutarāñũ mae”, ārĩwa'ri nare kibojaroyika. Suṕabatirā maipamaki Jesucristorika kiwārōroyika. I'suṕaka bojabaraka ɸablote imaeka ɸoto makioka “Jesús majaroka miwārōa'si”, kire ārĩberika.

I'tojĩrāja sime ruṕu.

Tuparã Majaroka NT Portions in Tanimuca-Retuarã

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tanimuca-Retuarã

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Portion only

in Tanimuca-Retuarã

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
4e379460-3432-5782-bd03-3b795b62c06a